

Извјештај о финансијској стабилности

2015

ИЗДАВАЧ

СЦентрална банка Босне и Херцеговине
Маршала Тита 25, 71000 Сарајево
тел. (387 33) 278 100
факс (387 33) 278 299
Интернет: www.cbbh.ba
e-mail: publications@cbbh.ba

За све информације у вези са овом публикацијом контактирати са:
Одјељење за финансијску стабилност

Уредништво:
др Сенад Софтић
др Милица Лакић
мр Ернадина Бајровић
Весна Папић
Дејан Ковачевић
др Белма Чолаковић
мр Амир Хаџиомерагић

Припрема за штампу:
Александар Сикираш

Штампа:
Графичар с.п. Добој

Тираж:
50 примјерака

Публиковање и умножавање у образовне и некомерцијалне
сврхе је дозвољено уз обавезно навођење извора.

Централна банка Босне и Херцеговине | сва права задржана

Садржај

■ Скраћенице	6
■ Увод	7
■ Извршни сажетак	8
■ 1. Трендови и ризици из међународног окружења	10
1.1 Трендови у међународном окружењу	10
1.2 Преглед главних ризика у ЕУ и еврозони	13
1.2.1 Ефекти на банкарски сектор	13
1.2.2 Ефекти на реалну економију	15
■ 2. Трендови и потенцијални ризици у БиХ	19
2.1 Фискална позиција земље	19
2.2 Финансирање дефицита текућег рачуна	22
2.3 Спор опоравак реалног сектора	25
■ 3. Домаћинства	28
■ 4. Предузећа	38
■ 5. Финансијски посредници	45
5.1. Банкарски сектор	45
Тестови на стрес	53
5.2 Небанкарски финансијски сектор	56
■ 6. Финансијска инфраструктура	60
6.1 Платни системи	60
6.2 Регулаторни оквир	61
Статистички додатак	65

Табеле:

- Табела 1.1: Реални БДП, годишња стопа раста
- Табела 2.1: План отплате стенодбај аранжмана према ММФ-у
- Табела 2.2: Потраживања банака од сектора владе
- Табела 3.1: Потраживања од становништва, картице
- Табела 3.2: Искоришћени лимит по дебитним картицама
- Табела 3.3: Кредити становништву, рочна и валутна структура
- Табела 4.1: Кредити предузећима – рочна и валутна структура остатка дуга
- Табела 5.1: Вриједност имовине финансијских посредника
- Табела 5.2: Поједностављени биланс комерцијалних банака
- Табела 5.3: Основне карактеристике банкарског сектора
- Табела 5.4: Основне макроекономске претпоставке
- Табела 5.5: Резултати тестова на стрес
- Табела 6.1: Платни систем
- Табела 6.2: Концентрација трансакција у међубанкарском платном промету (ННII)

Графикони:

- Графикон 1.1: Цијена злата и курс EUR према USD, CHF и GBP
- Графикон 1.2: Цијене хране и нафте
- Графикон 1.3: Учешће некавалитетних у укупним кредитима у одабраним земљама ЕУ
- Графикон 1.4: Кретање цијена акција банака мајки домаћих банака
- Графикон 1.5: Промјене јавног дуга у процентима БДП-а у 2015. години
- Графикон 1.6: Распон у односу на десетогодишње њемачке државне обвезнице
- Графикон 1.7: Стопа незапослености у ЕУ
- Графикон 1.8: Извоз БиХ у земље главне трговинске партнере
- Графикон 2.1: Јавни дуг БиХ, у процентима БДП-а
- Графикон 2.2: Секторска структура намјене кредита по основу „новог“ дуга
- Графикон 2.3: Финансирање дефицита текућег рачуна
- Графикон 2.4: Трговински биланс по индустријским групацијама
- Графикон 2.5: Девизне резерве и токови страних инвестиција у банкарски сектор
- Графикон 2.6: Промјене у индексу потрошачких цијена
- Графикон 2.7: Промјене у нивоу потрошачких цијена
- Графикон 2.8: Стопе раста просјечне нето плате и незапослености
- Графикон 2.9: Просјечне номиналне и реалне нето плате
- Графикон 2.10: Промјене у броју запослених по дјелатностима
- Графикон 3.1: Просјечна реална нето плата по радно активном становнику
- Графикон 3.2: Индекс цијена некретнина
- Графикон 3.3: Потраживања од становништва према типу задужења на крају 2015.
- Графикон 3.4: Кредити становништву по намјени и кредитни раст
- Графикон 3.5: Некавалитетни кредити у сектору становништва по намјени
- Графикон 3.6: Некавалитетни у укупним кредитима становништву

Графикон 3.7: Квартална стопа defaulta
Графикон 3.8: Стопа defaulta по банкама у 2015. години
Графикон 3.9: Новоодобренени кредити и просјечне пондерисане активне каматне стопе
Графикон 3.10: Просјечне каматне стопе на дугорочне кредитне становништво одобрено у 2015.
Графикон 3.11: Каматне стопе на новоодобрено дугорочне кредитне према обиму кредитирања становништва
Графикон 3.12: Депозити становништва
Графикон 3.13: Каматне стопе на краткорочне и дугорочне депозите
Графикон 3.14: Валутна структура кредита становништва на крају 2015. године
Графикон 3.15: Задуженост становништва у CHF валути
Графикон 4.1: Потраживања од предузећа према типу задужења на крају 2015.
Графикон 4.2: Потраживања од предузећа према типу и дјелатности
Графикон 4.3: Класификација и рочност кредита предузећима у 2015.
Графикон 4.4: Учешће неквалитетних у укупним кредитима предузећима, по дјелатностима
Графикон 4.5: Стопа defaulta по банкама у 2015. години
Графикон 4.5: Каматне стопе на кредитне предузећима, по банкама
Графикон 5.1: Промјена најважнијих ставки биланса банкарског сектора
Графикон 5.2: Токови стране пасиве у банкарском сектору
Графикон 5.3: Рочна структура укупних депозита по преосталој рочности
Графикон 5.4: Актива банкарског сектора
Графикон 5.5: Структура регулаторног капитала
Графикон 5.6: Квалитет кредитног портфеља, Q4 2015
Графикон 5.7: Индикатори профитабилности
Графикон 5.8: Индикатори ликвидности
Графикон 5.9: Укупне докапитализацијске потребе и учешће неквалитетних кредита у укупним кредитима
Графикон 6.1: Учешће банака у међубанкарском платном промету у 2015. години

Текстни оквир:

Текстни оквир 1: Ризик концентрације у банкарском сектору БиХ
Текстни оквир 2: Пројигирање кредитног раста
Текстни оквир 3: Надоградња регулаторног оквира у БиХ у складу са Стратегијама за увођење „Међународног споразума за мјерење капитала и стандардима капитала”

Статистички додатак:

Табела А1: Промјене сувереног рејтинга
Табела А2: Индекс цијена некретнина
Табела А3: Преглед највећих дужника по класичним кредитима
Табела А4: Преглед потраживања од предузећа по типу и дјелатности
Табела А5: Статусне промјене у банкама у периоду од 2001. до 2016. године
Табела А6: Стање невладиног спољног дуга по NACE Rev 2 класификацији дјелатности дужника
Табела А7: Главне ставке спољнотрговинске размјене роба

Скраћенице

АБРС	Агенција за банкарство Републике Српске	FSR	Извјештај о финансијској стабилности (Financial Stability Report)
AQR	Процјена квалитета aktive (Asset Quality Review)	GBP	Британска фунта
КМ/ВАН	Конвертибилна марка	GRECO	Група држава против корупције (Group of States against Corruption)
БДП	Бруто домаћи производ	HNI	Herfindahl–Hirschman индекс
БХАС	Агенција за статистику БиХ	IBRD	Међународна банка за обнову и развој (International Bank for Reconstruction and Development)
БиХ	Босна и Херцеговина	IDA	Међународна асоцијација за развој (International Development Association)
БЛСЕ	Бањалучка берза	ILO	Међународна организација рада (International Labor Organization)
ЦББиХ	Централна банка Босне и Херцеговине	JPY	Јапански јен
CHF	Швајцарски франак	KWD	Кувајтски динар
CPI	Индекс потрошачких цијена	МФТ БиХ	Министарство финансија и трезора БиХ
CPU	Currency Pool Unit	МКО	Микрокредитне организације
CRD IV	ЕУ Директива о капиталним захтјевима (Capital Requirements Directive)	ММФ	Међународни монетарни фонд
ЦРК	Централни регистар кредита	MONEYVAL	Комитет Савјета Европе за евалуацију борбе против прања новца и финансирања терористичких активности
CRR	Регулатива о капиталним захтјевима (Capital Requirements Regulations)	NPL	Неквалитетни кредити (Nonperforming loans)
ЕБА	Европска банкарска агенција (European Banking Authority)	OPEC	Организација земаља извозница нафте
EBRD	Европска банка за обнову и развој (European Bank for Reconstruction and Development)	PPS	Стандард куповне моћи (Purchasing Power Standard)
ЕЦБ	Европска централна банка	PC	Република Српска
EFTA	Европска асоцијација за слободну трговину (European Free Trade Association)	RTGS	Бруто поравнање у реалном времену (Real Time Gross Settlement)
ЕИБ	Европска инвестициона банка (European Investment Bank)	S&P	Standard & Poor's
ESRB	Европски одбор за системске ризике (European Systemic Risk Board)	САД	Сједињене Америчке Државе
ЕУ	Европска унија	SASE	Сарајевска берза
EUR	Евро	СБА	Стендбај аранжман
FATF	Радна група за финансијске мјере против прања новца (Financial Action Task Force)	SDR	Специјална права вучења
ФБА	Агенција за банкарство Федерације Босне и Херцеговине	SEE	Југоисточна Европа (South-Eastern Europe)
ФБиХ	Федерација Босне и Херцеговине	SNB	Народна банка Швајцарске
FED	Систем федералних резерви	TLTRO	Таргетиране дугорочне операције рефинансирања
FSAP	Програм процјене финансијског сектора (Financial Sector Assessment Program)	USD	Амерички долар

Земље:

АТ	Аустрија	GB	Велика Британија	RS	Србија
BE	Белгија	GR	Грчка	SI	Словенија
BG	Бугарска	HR	Хрватска	SK	Словачка
CY	Кипар	IE	Ирска	TR	Турска
ES	Шпанија	IT	Италија		
FR	Француска	PT	Португалија		

Увод

Под финансијском стабилношћу Централна банка Босне и Херцеговине (ЦББиХ) подразумеива стање у којем финансијски систем може апсорбовати шокове без значајних поремећаја у свом тренутном и будућем функционисању и чије функционисање нема негативне утицаје на економију.

Мандат ЦББиХ за праћење стабилности финансијског система индиректно произлази из Закона о ЦББиХ. ЦББиХ има активну улогу у развоју и имплементацији политике стабилности и одрживог економског раста Босне и Херцеговине (БиХ), кроз осигурање стабилности домаће валуте и укупне финансијске и економске стабилности у земљи. Једна од темељних задаћа ЦББиХ је успостава и одржавање одговарајућих платних и обрачунских система као дијела финансијске инфраструктуре. ЦББиХ доприноси очувању финансијске стабилности кроз законом утврђену надлежност координације дјелатности ентитетских агенција за банкарство. ЦББиХ, у складу с одлуком Управног одбора, учествује у раду међународних организација које раде на учвршћивању финансијске и економске стабилности кроз међународну монетарну сарадњу. Активности ЦББиХ на пољу праћења стабилности финансијског система обухватају и специјализовану комуникацију с релевантним међународним и домаћим институцијама којом се осигурава континуитет процеса праћења системских ризика. Допринос очувању финансијске стабилности ЦББиХ даје у оквиру чланства у Сталном комитету за финансијску стабилност БиХ.

Публиковањем Извјештаја о финансијској стабилности (FSR) ЦББиХ настоји допринијети финансијској стабилности у БиХ кроз:

Унапређење разумијевања и подстицање дијалога о ризицима за финансијске посреднике у макроекономском окружењу;

Упозоравање финансијских институција и других учесника на тржишту на могући колективни утицај њихових појединачних акција;

Стварање консензуса о финансијској стабилности и побољшање финансијске инфраструктуре.

Иако је фокус FSR-а на догађајима из 2015. године, обухват FSR-а је проширен и на најважнија дешавања из прве половине 2016. године, у складу с доступним подацима у вријеме његове израде. FSR за 2015. годину

је организован по поглављима како слиједи. У извршном сажетку су наглашени најважнији ризици по стабилност финансијског система. У првом поглављу су представљени главни трендови и ризици из међународног окружења. У склопу овог поглавља посебно су издвојени главни ризици из ЕУ и еврозоне, те су описани ефекти ових ризика на банкарски сектор и реалну економију овог географског подручја, а индиректно и ефекти на банкарски сектор и реалну економију БиХ. Друго поглавље даје преглед трендова и потенцијалних ризика из домаћег окружења који су идентификовани као пријетња стабилности финансијског система. Треће поглавље илуструје ефекте ризика идентификоване у претходним поглављима на потраживања од становништва. Фокус четвртог поглавља су ефекти идентификованих ризика на сектор правних лица. У петом поглављу се оцјењују ефекти ризика на стабилност финансијског сектора, са фокусом на банкарски сектор. Тестови на стрес су саставни дио петог поглавља FSR-а и служе како би се утврдила способност банкарског сектора да апсорбује екстремне, али ипак могуће шокове из макроекономског окружења. Шесто поглавље илуструје основне трендове у финансијској инфраструктури: платним системима и регулаторном оквиру.

FSR за 2015. годину садржи и три текстна оквира у којима су детаљније обрађене актуелне теме, о којима је било ријечи у главном дијелу текста. У оквиру поглавља пет, у дијелу Банкарски сектор налази се Текстни оквир 1 у којем су представљени резултати анализе ризика концентрације у банкарском сектору БиХ. У истом поглављу, у дијелу Тестови на стрес, у Текстном оквиру 2 укратко је презентиран модел кредитног раста ЦББиХ чији се резултати, односно пројекције кредитног раста, користе у тестовима на стрес ЦББиХ. У Текстном оквиру 3, који је саставни дио поглавља Финансијска инфраструктура, описане су активности на надоградњи регулаторног оквира у БиХ у складу са Стратегијама за увођење „Међународног споразума за мјерење капитала и стандардима капитала“.

На крају, потребно је нагласити да се FSR бави искључиво питањима од значаја за системски ризик, јер је надзор пословања финансијских посредника, у складу с важећим законима у БиХ, задатак надлежних супервизора за финансијски сектор. Његов основни циљ је да укаже на ризике који долазе из финансијског система, као и макроекономског окружења, те процијени способност система да апсорбује те шокове.

Извршни сажетак

Успоравање раста глобалне економије под утицајем успореног раста економија у развоју, наставак дефлаторних притисака, јачање геополитичких ризика, те интензивно провођење неконвенционалних мјера монетарне политике водећих централних банака укључујући ЕЦБ те централне банке Швајцарске, Кине и Јапана, неке су од основних карактеристика глобалне економије у 2015. Почетак 2016. године обиљежила су превирања на свјетским финансијским тржиштима услјед забринутости улагача у вези са економским растом земаља у развоју, рекордно ниских каматних стопа, те пада цијена нафте и сировина. Одлука Велике Британије да напусти ЕУ, изгласана на референдуму у јуну 2016. године, изазвала је нови талас снажних турбуленција на финансијским тржиштима, као и велику политичку неизвјесност у Европи.

Међу најзначајнијим ризицима у еврозони издвајају се: неуједначен и спор економски опоравак земаља еврозоне, наставак дефлаторних притисака, слабљење ефеката мјера фискалне консолидације подузетих након дужничке кризе, ограничен напредак у провођењу структурних реформи и смањењу јавног дуга појединих земаља као и јачање политичких ризика унутар ЕУ и еврозоне. Мјере експанзивне монетарне политике које ЕЦБ проводи у посљедње двије године резултирале су благим опоравком кредитирања реалног сектора у другој половини 2015. године и првој половини 2016. године, али су са друге стране негативно утицале на каматне марже банака. Ниска профитабилност у комбинацији са и даље високим нивоом некавалитетних потраживања у појединим земљама еврозоне ограничава кредитни потенцијал банака као и њихову способност за даље јачање капиталних позиција, односно формирање заштитних слојева капитала. Услијед појачане перцепције ризика инвеститора због изостанка очекиваног опоравка у реалном и банкарском сектору, у другој половини 2015. године дошло је до значајног пада цијена акција банака из еврозоне, а тренд пада цијена акција банака настављен је чак нешто јачим интензитетом и у 2016. години. Највећи пад цијена акција претрпјеле су банке из земаља са значајним нивоом системског ризика у банкарском сектору, Грчке и Италије.

Унаточ позитивним кретањима у бх. економији у 2015. години која се огледају кроз раст реалног БДП-а, раст индустријске производње, смањење трговинског

дефицита, као и реализованом фискалном суфициту, ризици из домаћег окружења по финансијску стабилност нису значајније ублажени. Раст унутрашњег и спољног јавног дуга, слаб опоравак домаће потрошње, континуирано лоши показатељи животног стандарда, те одсуство значајнијег инвестиционог циклуса у земљи и даље представљају значајну пријетњу за стабилност бх. финансијског сектора. Ризик за фискалну одрживост је и даље присутан услјед очекиваних притисака отплате јавног дуга у наредним годинама, нарочито узимајући у обзир изостанак кредитних аранжмана са међународним финансијским институцијама. Услијед идентификованих фискалних слабости и политичке ситуације у земљи, суверени рејтинг БиХ се, према оцјенама водећих агенција за рејтинг, и даље налази у зони шпекулативне кредитне способности, с високим кредитним ризиком. Дефлаторна кретања на глобалном нивоу утицала су на смањење вриједности увоза и основни су разлог смањења трговинског дефицита. Смањење трговинског дефицита и мањи износ доспјелих обавеза за сервисирање инодуга у 2015. години, као и слабији интензитет раздуживања банкарског сектора према иностранству у односу на претходну годину, позитивно су утицали на ниво девизних резерви.

У сектору домаћинства се и даље као доминантан ризик издваја слаба домаћа потражња. Остварени позитивни трендови из реалног сектора у 2015. години нису били довољни за значајније јачање домаће потрошње. И поред раста кредита становништву, код комерцијалних банака није забиљежен значајнији раст укупне задужености домаћинства. На тржишту некретнина су забиљежене појачане активности у односу на претходне године које је карактерисала слаба потражња и мали обим промета некретнинама, али се оне не могу објаснити побољшаним животним стандардом становништва, с обзиром на то да показатељи са тржишта рада и даље указују на низак животни стандард становништва.

Опоравак економске активности у земљи, такође није био довољан да у већој мјери умањи ниво кредитног ризика присутан у сектору нефинансијских предузећа, те је високо учешће некавалитетних у укупним кредитима и даље једно од основних обиљежја овог сектора. Услијед јачања иностране тражње и побољшања извозне активности домаћих привредних субјеката, као и опоравка индустријске производње у земљи, присутне су

назнаке позитивних кретања у кредитној активности овог сектора. Ипак, дуготрајан период стагнације економске активности у земљи, одсуство значајнијег инвестиционог циклуса и слаба домаћа потражња спречавају снажнију кредитну експанзију у сектору нефинансијских предузећа. Са аспекта трошкова финансирања, 2015. година била је повољна за корпоративни сектор, будући да је тренд снижавања каматних стопа на домаћем банкарском тржишту настављен и у овој години.

Стабилност банкарског сектора БиХ задржана је током 2015. и у првој половини 2016. године. Материјализација идиосинкретичних ризика у неколико мањих банака није значајније утицала на стабилност банкарског сектора, тако да је сектор и даље адекватно капитализован и ликвидан. Услијед акумулисаних ризика, неколико банака исказало је значајне губитке у пословању у четвртном кварталу 2015, због чега је добит цјелокупног банкарског сектора знатно нижа у односу на претходну годину. Забиљежени губици у овим банкама, уз истовремени почетак примјене строжих регулаторних одредби које се односе на промјене у признавању ставки капитала одразили су се на нижу капитализованост банкарског сектора. Ликвидност банкарског сектора је релативно висока, али је слабљење ликвидносних позиција у појединим банкама утицало на нешто ниже вриједности индикатора ликвидности у односу на претходну годину. Кредитни ризик, који представља доминантан ризик у банкарском сектору БиХ и даље је појачан, те се не може очекивати његово значајније слабљење све док не дође до значајнијег опоравка економске активности у земљи. Уз кредитни ризик, значајан извор ризика представља и ризик раздуживања бх. банака према матичним

банкарским групацијама, који је био присутан и у 2015. години. Слаба кредитна активност је и даље једна од карактеристика домаће економије. Кредитни раст је у највећој мјери детерминисан кредитном активношћу у сектору становништва, док сектор нефинансијских предузећа биљежи веома скромне стопе кредитног раста. Услијед релативно слабе потражње овог сектора, банке повећавају изложеност према сектору владе. И поред постојећих ризика и ниског нивоа економске активности, резултати тестова на стрес које је провела ЦББиХ показали су да је банкарски сектор у стању апсорбовати претпостављене шокове из макроекономског окружења.

У складу са својом законском обавезом, ЦББиХ је у 2015. години наставила успјешно подржавати функције платног промета путем савремених обрачунских и платних система за извршавање међубанкарских трансакција. Одржавањем Централног регистра кредита с дневно ажурираним подацима, ЦББиХ је омогућила финансијским институцијама боље управљање кредитним ризиком кроз праћење кредитне изложености и кредитне историје клијената. Такође, одржавајући Јединствени регистар трансакционих рачуна и јединствену базу података свих блокираних рачуна пословних субјеката у БиХ, пословним субјектима је омогућен увид у статус њихових постојећих или потенцијалних пословних партнера.

У 2015. години и првој половини 2016. године домаће институције наставиле су са активностима на измјенама и доградњи регулаторног оквира који уређује пословање финансијског сектора БиХ у циљу усклађивања са најбољим европским праксама као и побољшања пословног окружења финансијских посредника.

1. Трендови и ризици из међународног окружења

Циљ овог поглавља је да укаже на најзначајније ризике у међународном окружењу. Ризици из макроекономског окружења посматрају се с аспекта ефеката које могу имати на банкарски сектор земаља еврозоне (потпоглавље 1.2.1) као и с аспекта ефеката на реални сектор земаља еврозоне (потпоглавље 1.2.2). У наредним поглављима разматра се утицај идентификованих ризика из међународног окружења на реалну економију и банкарски сектор БиХ.

1.1 Трендови у међународном окружењу

Успоравање раста глобалне економије под утицајем успореног раста економија у развоју, наставак дефлаторних притисака, јачање геополитичких ризика, те интензивно провођење неконвенционалних мјера монетарне политике водећих централних банака, неке су од основних карактеристика глобалне економије у 2015. Почетак 2016. године обиљежила су превирања на свјетским финансијским тржиштима услјед забринутости улагача у вези с економским растом земаља у развоју, рекордно ниских каматних стопа те пада цијена нафте и сировина. Одлука Велике Британије да напусти ЕУ, изгласана на референдуму у јуну 2016. године, изазвала је нови талас снажних турбуленција на финансијским тржиштима, као и велику политичку неизвјесност у Европи.

У току 2015. године дошло је до успоравања раста глобалне економије у односу на претходну годину, а стопа раста износила је 3,1%. На успорени раст економске активности у највећој мјери утицало је успоравање раста земаља у развоју, а посебно кинеске економије, даљњи пад цијена нафте и осталих роба на свјетском тржишту, смањење инвестиција и обима међународне трговине као и јачање геополитичких ризика. Економија Кине, која је протеклих година била покретач глобалног раста, у 2015. години забиљежила је стопу раста од 6,9%, што представља најнижи раст у посљедњих 25 година. Успорени раст кинеске економије одразио се и на економски раст других земаља у развоју кроз канале трговине, па је тако стопа раста земаља у развоју мања за 0,6% у односу на 2014. годину и износи 4,0%. На глобалну економску активност значајно се одразила и рецесија у Русији. Међународне економске санкције, у комбинацији са падом цијена нафте и депрецијацијом рубље у односу на долар, узроковале су највећи пад БДП-а ове земље од 2009. године (-3,7%). Према процјенама ММФ-а, опоравак руске економије ће бити дуготрајан процес, а очекује се

наставак рецесије у 2016, док се у 2017. години предвиђа благи раст од 1,1%.

И поред мјера експанзивне монетарне политике ЕЦБ-а, у 2015. години је настављен слаб и неравномјеран опоравак земаља еврозоне. Стопа раста земаља еврозоне у 2015. години је износила 1,6%, што је у складу са пројекцијама ММФ-а из октобра 2015, а очекује се да ће се оваква динамика раста наставити и у 2016. години. Ирска је и даље најбрже растућа економија еврозоне, а поред Ирске значајан раст економске активности у 2015. години остварила је Шпанија (3,2%). С друге стране, економије Француске и Италије биљеже постепени, али још увијек недовољно снажан, економски раст. Италија је у 2015. години остварила раст економске активности након три године рецесије, међутим забрињавајућа је чињеница да је динамика раста крајем 2015. године значајно успорена, те је у посљедњем кварталу економија ове земље готово стагнирала. Неизвјесно је да ли ће економија Италије у 2016. успјети одржати стопу раста из 2015. године с обзиром на успорен глобални економски раст и потешкоће у банкарском сектору Италије. У току 2015. године Грчка је поново пала у рецесију услјед политичке нестабилности и наставка мјера штедње, неизвјесности у погледу постизања споразума о финансијској помоћи са међународним кредиторима, те посљедично кризе у банкарском сектору услјед масовног повлачења депозита становништва. Грчка власт је због кризе ликвидности банкарског сектора била приморана да уведе строге контроле капитала и да привремено затвори банке, што је представљало додатни удар на економију земље. И поред постизања споразума за одобрење пакета финансијске помоћи од 85 милијарди евра, економски проблеми у Грчкој су се наставили и у 2016. години услјед неефикасног спровођења реформи које су захтијеване од стране међународних кредитора. Покренути су преговори за исплату нове транше из трећег пакета помоћи која је блокирана док се не усвоји план превентивних мјера штедње и реформи. Сљедећа транша договорених кредита, намијењена је докапитализацији банака, чиме би почео процес укидања контроле над токовима капитала, што је била једна од препрека опоравку грчке економије.

Неизвјесност уочи јунског референдума о чланству Велике Британије у ЕУ значајно је утицала и на економску активност ове земље. Економски раст у 2015. години износио је 2,2%, што је и даље изнад просјека осталих земаља ЕУ, али знатно успорен у поређењу са растом од 2,9% у претходној

години. Одлука Велике Британије да напусти ЕУ, донесена на референдуму у јуну 2016. године, могла би имати негативан утицај на економски раст ове земље и ЕУ у наредном периоду.

Економски опоравак САД-а је настављен у 2015. години, а годишњи раст реалног БДП-а је износио 2,4%. Ипак економски раст је нижи од очекиваног с обзиром да је у посљедњем кварталу 2015. године дошло до успоравања раста америчке привреде услед пада домаће потражње, страних инвестиција и извоза. Тржиште рада и даље биљежи позитивна кретања која се огледају у континуираном паду стопе незапослености, која је на крају 2015. износила 5%, а у мају 2016. достигла је рекордно низак ниво од 4,7%. У наредном периоду се не очекује значајније јачање глобалне економске активности, те би према пројекцијама ММФ-а реални раст свјетског БДП-а у 2016. могао износити 3,2% и у 2017. године 3,5%. Посматрано по групама земаља, не очекује се значајно повећање економске активности развијених економија, као ни земаља у развоју услед успоравања економског раста Кине, те слабих изгледа за раст земаља извозница нафте. Табела 1.1. даје преглед годишњих стопа раста реалног БДП-а, пројекције реалног БДП-а и промјене пројекцираних стопа раста за 2015. и 2016. годину у односу на пројекције из октобра 2015. године.

Табела 1.1: Реални БДП, годишња стопа раста

	Реални БДП, годишња стопа раста				Промијена у односу на пројекцију из октобра 2015.	
	2014.	2015.	2016.	2017.	2015.	2016.
Свијет	3,4	3,1	3,2	3,5	0,0	-0,4
Развијене економије	1,8	1,9	1,9	2,0	-0,1	-0,3
ЕУ	1,4	2,0	1,8	1,9	0,1	-0,1
Еврозона	0,9	1,6	1,5	1,6	0,1	-0,1
САД	2,4	2,4	2,4	2,5	-0,2	-0,4
Јапан	0,0	0,5	0,5	-0,1	-0,1	-0,5
Кина	7,3	6,9	6,5	6,2	0,2	0,2
Велика Британија	2,9	2,2	1,9	2,2	-0,3	-0,3
Русија	0,7	-3,7	-1,8	0,8	0,1	-1,2
Земље у развоју	4,6	4,0	4,1	4,6	0,0	-0,4
Централна и источна Европа	2,8	3,5	3,5	3,3	0,5	0,5
БиХ	1,1	2,8	3,0	3,2	0,8	0,0
Главни спољнотрговински партнери						
Њемачка	1,6	1,5	1,5	1,6	0,0	-0,1
Хрватска	-0,4	1,6	1,9	2,1	0,8	0,9
Србија	-1,8	0,7	1,8	2,3	0,2	0,3
Италија	-0,3	0,8	1,0	1,1	0,0	-0,3
Словенија	3,0	2,9	1,9	2,0	0,6	0,1
Аустрија	0,4	0,9	1,2	1,4	0,1	-0,4
Црна Гора	1,8	4,1	4,7	2,5	0,9	-0,2

Извор: World Economic Outlook, IMF, Apr 2016

Подстакнут наставком опоравка америчке привреде, FED је након окончања програма квантитативних олакшица у децембру 2015. године, први пут од 2006. повећао референтну каматну стопу за четвртину процентног поена на ниво од 0,25% до 0,50%. Одлука о подизању каматних стопа донесена је, између осталог, и услед опоравка америчког тржишта рада, те због очекивања да ће инфлација, подржана даљњим растом запослености и прихода становништва, расти до циљаног нивоа од 2% у средњем року. Иако су тржишта очекивала даље подизање каматних стопа већ у првој половини 2016, FED је у марту 2016. године донио одлуку да каматне стопе остају непромијењене. Успорен економски раст САД-а почетком 2016. године, и даље ниска инфлација као и опасност од избијања нове финансијске кризе уочи британског референдума о изласку из ЕУ, утицали су на одлуку FED-а да задржи постојећу монетарну политику. FED је најавио да ће даљњи раст каматних стопа зависити од кретања инфлације у другој половини 2016. године, међутим резултати референдума у Великој Британији највјероватније ће утицати на одгађање подизања референтних каматних стопа. Подизање референтних каматних стопа у САД-у највише би погодило тржишта у развоју, с обзиром на то да би дошло до пооштравања глобалних финансијских услова, као и до одљева дијела капитала из земаља у развоју ка САД-у. Остале водеће централне банке, укључујући ЕЦБ те централне банке Швајцарске, Кине и Јапана, у току 2015. и првој половини 2016. године проводиле су експанзивну монетарну политику. Швајцарска народна банка (SNB) је у 2015. години задржала негативне референтне каматне стопе, па је тако каматна стопа на депозите по виђењу код централне банке задржана на -0,75%, а циљани распон за тромјесечни либор од -1,25 до -0,25%. У првом кварталу 2016. године Банка Јапана је увела негативне каматне стопе на депозите код централне банке. ЕЦБ је увела низ додатних стимулативних мјера како би подстакла бржи економски опоравак, повећала стопу инфлације те смањила незапосленост у земљама еврозоне. Референтна каматна стопа ЕЦБ-а је у марту 2016. године први пут у историји снижена на 0%, док је каматна стопа по којој ЕЦБ кредитира комерцијалне банке смањена на 0,25%. Каматна стопа по којој банке депонују средства код ЕЦБ-а смањена је у два наврата, у децембру 2015. године на -0,30%, а затим у марту 2016. године на -0,40%. Проширен је и постојећи програм откупа државних и корпоративних обвезница са 60 на укупну вриједност од 80 милијарди евра мјесечно.

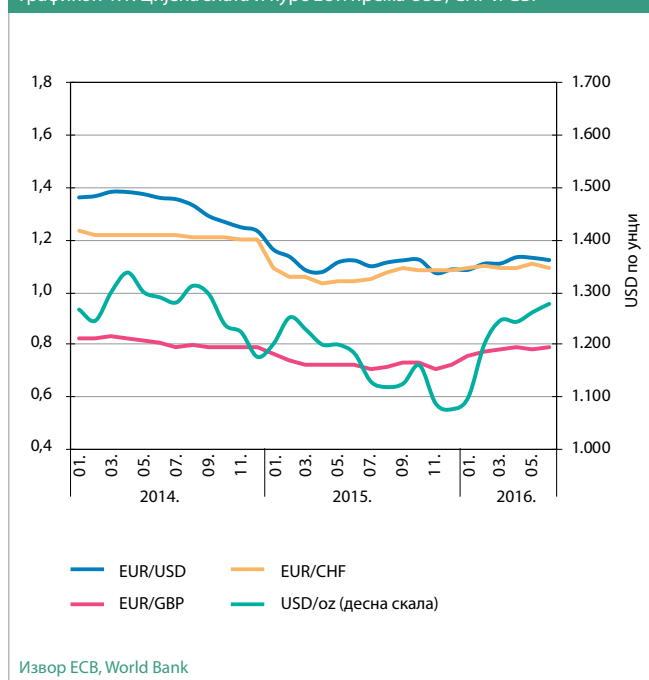
Нови пакет стимулативних мјера ЕЦБ-а укључује и другу по реду серију циљаних дугорочних операција рефинансирања (TLTRO II) која је почела у јуну 2016. године са роком доспијећа од четири године. ЕЦБ планира провести четири кварталне аукције у оквиру TLTRO II, а услови кредитирања су олабављени како би подстакли банке да учествују у аукцијама. Наиме, најнижа каматна стопа по којој се банке могу рефинансирати је једнака каматној стопи на депозите код ЕЦБ-а (-0,40%). Један од главних разлога увођења новог пакета стимулативних мјера од стране ЕЦБ-а је неповољно кретање стопе инфлације у еврозони која се већ четири године налази испод циљаног нивоа од 2%. Мјере квантитативног попуштања које су уведене 2015. године нису успјеле значајније подићи стопу инфлације која се у 2015. углавном кретала испод или око 0%. Инфлација у еврозони у децембру 2015. године износила је 0,2% док је у мају 2016. износила -0,1%.

Наставак постепене нормализације монетарне политике FED-а, уз истовремено додатно лабављење монетарне политике ЕЦБ-а, детерминисало је и кретање курса евра према долару у 2015. години. Курс EUR/USD значајно је ослабио у току 2015. године те је достигао ниво од око 1,07 EUR/USD услед очекивања да ће FED повећати референтне каматне стопе. Повећање каматних стопа FED-а у децембру 2015. године продубило је разлике у повратима на имовину у еврима и доларима, што је створило додатни притисак на слабљење евра у односу на долар. Одлука FED-а да референтне каматне стопе остају непромијењене утицала је на привремено слабљење долара у односу на евро и друге свјетске валуте те је просјечни курс EUR/USD у априлу 2016. године износио 1,13 EUR/USD. Курс швајцарског франка према еврима се стабилизовао у току 2015. године након снажне апresiasi почетком године када је SNB напустила политику фиксног курса швајцарског франка према еврима. Курс EUR/GBP је ојачао за 9% од почетка године, те је у априлу 2016. износио 0,79 EUR/GBP, што је био резултат неизвјесности и очекивања резултата референдума о изласку Велике Британије из ЕУ. Одлука о изласку Велике Британије из ЕУ утицала је на додатни оштар пад вриједности фунте али и евра у односу на долар и швајцарски франак услед раста тражње инвеститора за сигурним валутама. Након објављених резултата референдума, вриједност британске фунте у односу на долар спустила се на најнижи ниво у

последњих 30 година¹. Такође, евро се у односу на амерички долар нашао под снажним притиском те се спустио на ниво испод 1,1 EUR/USD.

Опоравак америчке економије, јачање долара и очекивања да ће FED подићи референтне каматне стопе утицали су и на пад цијена злата у току 2015. године (графикон 1.1). Услијед смањене потражње инвеститора, цијена злата је 2015. годину завршила на нивоу од 1.075 USD за унцу и нижа је за чак 10,4% у односу на претходну годину, што је уједно и најнижа цијена злата од 2009. године. Ипак, у првом кварталу 2016. године дошло је до снажног раста потражње за златом услед неизвјесности на финансијским тржиштима, пада цијена акција, те шпекулација око спорије динамике подизања каматне стопе од стране FED-а у овој години, што је утицало и на раст цијена злата почетком године. Након објаве резултата референдума у Великој Британији, цијена злата је забиљежила највећи скок од врхунца глобалне финансијске кризе 2008. године. На додатни раст цијене злата могли би утицати и смањени изгледи да ће FED до краја ове године повећати референтну каматну стопу.

Графикон 1.1: Цијена злата и курс EUR према USD, CHF и GBP

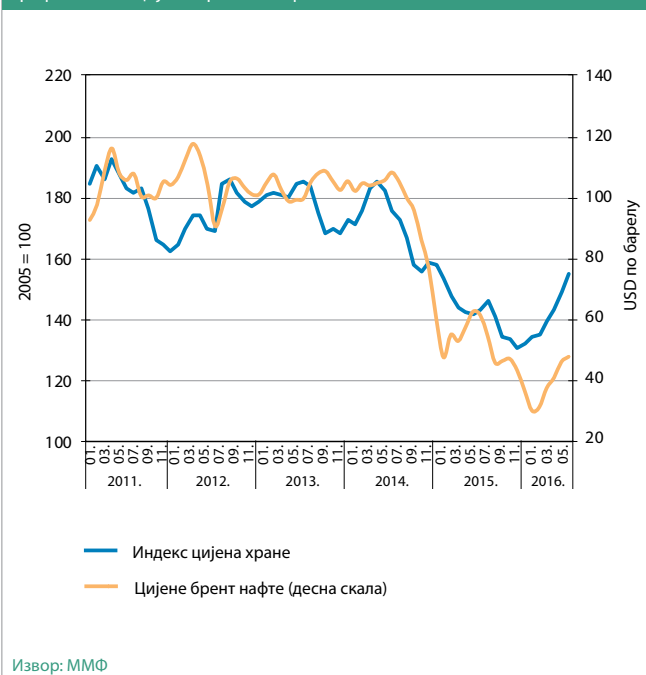

Оштар пад цијена нафте, хране као и осталих роба на свјетском тржишту, допринио је дефлаторним кретањима у еврозони. Пад цијена нафте у другој половини 2015. године, који се наставио и почетком 2016. године, значајно је утицао на приходе земаља

¹ На дан 27.06.2016. године курс америчког долара према британској фунти износио је 1,3

извозница нафте, а највеће посљедице је осјетила економија Русије. Наиме, цијене нафте су у јануару 2016. године, први пут након 12 година, пале испод 30 долара по барелу. Разлози за овакво кретање цијена нафте су смањена потражња услјед спорог глобалног економског опоравка, као и презасићеност понуде због растуће производње сирове нафте у САД-у, те одлуке водећих чланица ОПЕК-а, Саудијске Арабије и Кувајта, да и даље неће смањивати дневну производњу нафте. Иако је у току другог квартала 2016. године цијена нафте порасла на око 45 долара по барелу, очекује се поновно смањење цијена нафте у другој половини 2016. године због укидању међународних економских и финансијских санкција Ирану, што ће омогућити да ова земља поново извози нафту на свјетско тржиште. Наиме, Иран има капацитет да својом производњом удвостручи извоз нафте ОПЕК-а, а реално је очекивати да ће нижим цијенама настојати заузети тржишно учешће које је имало прије увођења санкција. Објављивање резултата британског референдума утицало је и на смањење цијена нафте на свјетском тржишту, те је цијена нафте за један дан смањена за 4,93%. У току 2015. године настављен је тренд пада цијена хране услјед веће понуде хране на свјетским тржиштима. Цијене хране су расле у децембру 2015. године и у првој половини 2016. године под утицајем неповољних климатских услова, односно поплава и суша које су највише угрозиле производњу кафе, шећера, какаа и риже (графикон 1.2).

Графикон 1.2: Цијене хране и нафте

1.2 Преглед главних ризика у ЕУ и еврозони

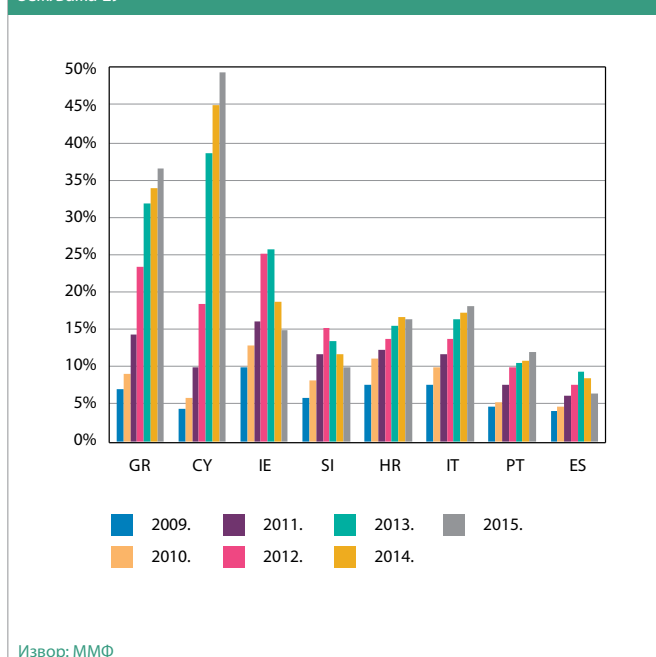
Међу најзначајнијим ризицима у еврозони издвајају се: и даље неуједначен и спор економски опоравак земаља еврозоне, наставак дефлаторних притисака, као и јачање политичких ризика унутар ЕУ и еврозоне. Изгласавање изласка Велике Британије из ЕУ донијело је и велику политичку неизвјесност у Европи, што може имати ефекте на успоравање економског раста земаља еврозоне.

1.2.1 Ефекти на банкарски сектор

Услјед неуједначеног и спорог опоравка земаља еврозоне у току 2015. године банкарски сектор и даље карактерише слаба кредитна активност, ниска профитабилност као и висок ниво некавалитетних потраживања. Ипак, кредитирање реалног сектора показује знакове благог опоравка у другој половини 2015. године те првој половини 2016. године, што је показатељ да мјере експанзивне монетарне политике које ЕЦБ проводи у посљедње двије године коначно почињу давати резултате. Увођење новог програма дугорочног рефинансирања банака по рекордно ниским каматним стопама, као и проширени програм откупа обвезница из марта 2016. године показатељи су да је ЕЦБ спремна да стимулативним мјерама настави подстицати још увијек слабу кредитну активност банака еврозоне. Ниске каматне стопе имале су позитивне ефекте на потражњу за кредитима, како сектора нефинансијских предузећа, тако и сектора становништва. Негативне стопе на депозите банака код ЕЦБ-а подстакле су кредитирање са једне стране, а са друге стране су негативно утицале на каматне марже банака у другој половини 2015. године и првом кварталу 2016. године.

Иако је генерални тренд погоршања квалитета aktive заустављен у 2014. години те је учешће некавалитетних у укупним кредитима на крају 2015. године износио 5,8%, кредитни ризик и даље представља један од главних ризика за банкарски сектор ЕУ. Ниво некавалитетних кредита се значајно разликује међу земљама ЕУ, при чему је у земљама које су биле најјаче погођене кризом и даље изразито висок и биљежи даљњи раст у току 2015. године. Највећи ниво некавалитетних кредита биљеже банкарски сектори Кипра (49,3%) и Грчке (36,6%), док се у земљама попут Ирске, Италије, Хрватске и Португалије креће у распону између 10% и 20% (графикон 1.3).

Графикон 1.3: Учешће некавалитетних у укупним кредитима у одабраним земљама ЕУ

Уз висок ниво некавалитетних кредита, забринутост у банкарском сектору еврозоне изазива и ниска профитабилност узрокована политиком ниских каматних стопа централних банака. Ниска профитабилност у комбинацији са и даље високим нивоом некавалитетних потраживања у појединим земљама еврозоне ограничава кредитни потенцијал банака као и могућност банака да даље јачају капиталне позиције односно да формирају заштитне слојеве капитала. Поред тога, извор ризика за банкарски сектор еврозоне могла би представљати и изложеност банака према земљама у развоју као и земљама извозницама нафте уколико дође до даљњег успоравања економског раста ових земаља.

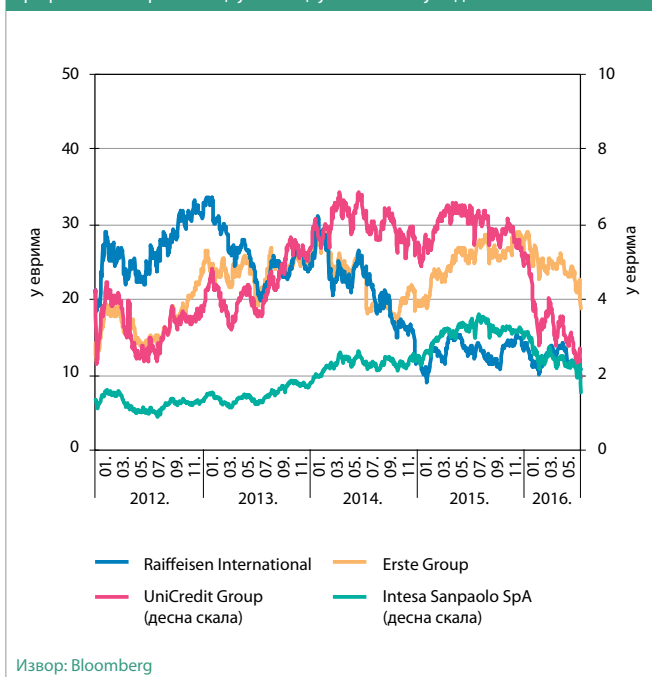
Значајан извор ризика по стабилност банкарског сектора еврозоне представљају акумулисани ризици у банкарском сектору Италије, који нису успјешно ријешени ни након резолуције проблематичних банака које су биле предмет свеобухватне анализе банкарског сектора од стране ЕЦБ-а. Због израженог кредитног ризика, који се огледа у континуираном расту некавалитетних потраживања, Влада Италије је у 2016. години започела процес системске санације банкарског сектора, те је постигнут споразум са ЕУ о успостави гарантног механизма за некавалитетна потраживања. Како би се убрзао процес рјешавања некавалитетних потраживања банакарског сектора, покренута је и иницијатива за измјене закона о стечају и ликвидацији. Такође, Влада је основала фонд у власништву приватних финансијских институција с циљем пружања помоћи у рекапитализацији и чишћењу биланса

малих, слабијих банака. Основани фонд је већ преузео 99,33% акција банке Banca Popolare di Vicenza након што су акционари и штедише услијед проблема у пословању ове банке повукли 1,5 милијарди евра депозита. Будући да је, према процјенама, за рјешење проблема ненаплативих и лоших потраживања у италијанском сектору потребна финансијска инјекција од 300 милијарди евра, неизвјесно је да ли ће основани фонд бити довољан да спријечи колапс малих банака.

Цијене акција банкарског сектора еврозоне су расле у току прве половине 2015. године, услијед почетка програма квантитативног попуштања од стране ЕЦБ-а, док је у другој половини године дошло до значајног пада цијена акција услијед забринутости инвеститора због успореног глобалног економског раста и дефлације у еврозони. Тренд пада цијена акција банака наставио се и у 2016. години, те је у прва два мјесеца индекс цијена акција банкарског сектора еврозоне пао за 18%, а највећи пад цијена акција претрпјеле су банке Грчке и Италије. Двије велике европске банке, Deutsche Bank и Credit Suisse, исказале су губитке у пословању на крају 2015. године, те су посљедишно изгубиле око 40% своје вриједности у току првог квартала 2016. године. Када је ријеч о банкарским групацијама које послују у БиХ, у истом периоду тржишна вриједност UniCredit S.p.A. умањена је за скоро 40%, док је Intesa Sanpaolo S.p.A. изгубила петину, а Erste банка шестину своје вриједности од почетка 2016. године (графикон 1.4).

Одлука о изласку Велике Британије из ЕУ изазвала је нови талас снажних турбуленција, те оштар пад индекса цијена акција на свјетским финансијским тржиштима. Цијене акција банкарског сектора еврозоне и Велике Британије су под највећим притиском, а инвеститори су забринут да ће доћи до смањења инвестиција, слабљења трговинских трендова и заоштравања финансијских услова, што би могло наштетити ионако слабом глобалном економском расту. У ишчекивању резултата референдума, цијене акција на финансијским тржиштима су данима расле јер су улагачи очекивали одлуку о останку ове земље у ЕУ, што је и узрок оштрог пада цијена акција након објаве резултата референдума. Цијене акција банкарских групација из еврозоне које послују у БиХ такође су доживјеле оштар пад, па су тако обје италијанске банкарске групације, UniCredit и Intesa Sanpaolo, изгубиле још по трећину тржишне вриједности, Erste групација шестину своје вриједности, а акције Raiffeisen групације су изгубиле 12% своје вриједности по окончању првог радног дана након објаве резултата референдума.

Графикон 1.4: Кретање цијена акција банака мајки домаћих банака

У току 2016. године рејтинг агенција Standard and Poor's (S&P) је потврдила кредитни рејтинг двије италијанске банкарске групације и то Intesa Sanpaolo S.p.A. и UniCredit S.p.A. чији је кредитни рејтинг БББ- са стабилним изгледима услјед очекивања о наставку постепеног опоравка економије Италије. Кредитни рејтинг Raiffeisen Bank International AG је такође потврђен на БББ+/А-2. Кредитни рејтинг Нове Љубљанске Банке д.д. Љубљана је потврђен у 2016. години на ББ-/Б, док су изгледи промијењени из негативних у позитивне услјед побољшана економских услова на тржишту Словеније као и извршеног процеса реструктурисања унутар банке, чиме су смањени ризици по њено пословање. Иако је S&P у току 2016. године потврдила кредитни рејтинг појединих банкарских групација еврозоне које послују у БиХ, неизвјесно је да ли ће у наредном периоду ове групација услјед неповољних услова и снажних турбуленција на финансијским тржиштима еврозоне изазваних изласком Велике Британије из ЕУ задржати постојећи кредитни рејтинг.

Највеће европске банке ће у току 2016. године поново бити подвргнуте тестовима на стрес које ће проводити Европска агенција за банкарство (EBA) и Европски одбор за системске ризике (ESRB) у сарадањи са ЕЦБ-ом и националним регулаторима земаља ЕУ. EBA је у новембру 2015. године објавила методологију према којој ће се, у току првог квартала 2016. године, извршити тестирање на стрес које ће обухватити 70% активе банкарског сектора еврозоне, односно 53 банкарске групације, од којих је 39 под окриљем Јединственог механизма за супервизију

ЕЦБ-а. За банке у еврозони то ће бити прва провјера након што је ЕЦБ преузео улогу јединственог супервизора у новембру 2014. године. У екстремни сценарио новог теста на стрес укључена су четири највећа системска ризика којима је, према процјени регулатора, тренутно изложен банкарски сектор ЕУ и то: нагли преокрет у кретању премија за ризик унутар ЕУ услјед ниске ликвидности на секундарном тржишту, очекивана ниска профитабилност банкарског сектора и сектора осигурања, немогућност отплаћивања дугова јавног и реалног сектора услјед успореног економског раста, као и потенцијални ризици повезани са дјеловањем тзв. банкарства из сјене, с обзиром на убрзано ширење овог сектора који не подлијеже регулаторним и надзорним овластима ЕЦБ-а. Резултати provedених тестова на стрес требали би бити објављени почетком трећег квартала 2016. године.

1.2.2 Ефекти на реалну економију

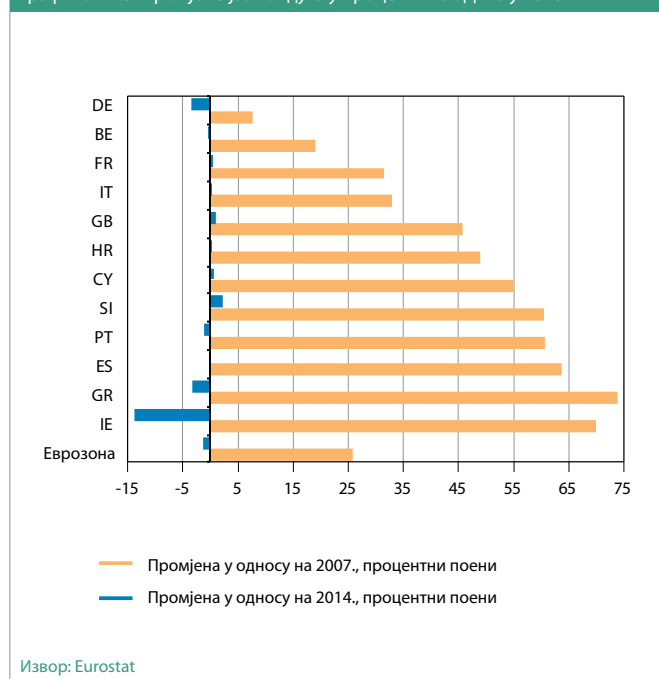
Међу најзначајнијим ризицима у еврозони и даље се издвајају: неуједначен и недовољно динамичан економски опоравак земаља чланица еврозоне, наставак дефлаторних притисака, слабење ефеката фискалне консолидације, ограничен напредак у провођењу структурних реформи и смањењу јавног дуга појединих земаља ЕУ као и све израженији политички ризици унутар земаља еврозоне и ЕУ. Одлука Велике Британије да напусти ЕУ допринијела је додатном јачању политичких ризика и неизвјесности у Европи.

Раст домаће потражње био је један од основних покретача економског раста земаља еврозоне у 2015. години. Ниска инфлација услјед пада цијена нафте и осталих добара, те истовремено постепени опоравак тржишта рада који се огледа у смањењу стопе незапослености и расту реалних плата утицали су на раст расположивог дохотка становништва, те посљедично на раст приватне потрошње. Додатни подстицај на раст домаће потражње имао је раст потрошње владе који се дијелом односи на велики прилив избјеглица у земљама еврозоне а нарочито у Њемачкој.

Иако и даље јако висок, јавни дуг земаља чланица еврозоне и ЕУ, изражен у процентима БДП-а, биљежи постепено смањење у односу на 2014. годину и то за 1,3 процентна поена на нивоу еврозоне, те 1,6 процентних поена на нивоу ЕУ. Ово је прво смањење јавног дуга на нивоу еврозоне и ЕУ након седам година узастопног раста од почетка финансијске кризе 2007. године.

Ипак задуженост земаља ЕУ и еврозоне је и даље јако висока те одрживост јавног дуга и даље представља изазов, а посебно за поједине земље чији је јавни дуг и даље на нивоу изнад 90% БДП-а (Грчка, Италија, Португалија, Кипар, Белгија, Ирска, Шпанија и Француска). Међу посматраним земљама, највећи раст учешћа јавног дуга у процентима БДП-а имале су Словенија, Велика Британија и Кипар, док је највеће смањење јавног дуга у процентима БДП-а забиљежено у Ирској, а затим и у Њемачкој и Грчкој (графикон 1.5). У посљедњих годину дана учешће дуга у БДП-у је повећан у једанаест земаља ЕУ, што указује да мјере фискалне штедње, иако смањују буџетски дефицит према својој снази и динамици, у појединим земљама још увијек нису довољне за смањење јавне задужености. Спор економски опоравак и ниске стопе раста не пружају значајнију потпору напорима за смањење јавне задужености појединих земаља.

Графикон 1.5: Промјене јавног дуга у процентима БДП-а у 2015.

Фискална консолидација земаља је настављена и у 2015. години иако је њена динамика посљедње двије године успорена. Буџетски дефицит еврозоне изражен у процентима БДП-а смањен је за 50 базних поена, а у ЕУ за 60 базних поена у односу на претходну годину и на крају 2015. године је износио 2,1% и 2,4% респективно. Слабљење ефеката фискалне консолидације те ограничен напредак на подручју структурних реформи резултат су све израженијих политичких ризика унутар и између земаља еврозоне и ЕУ односно немогућности реализације договорених реформи.

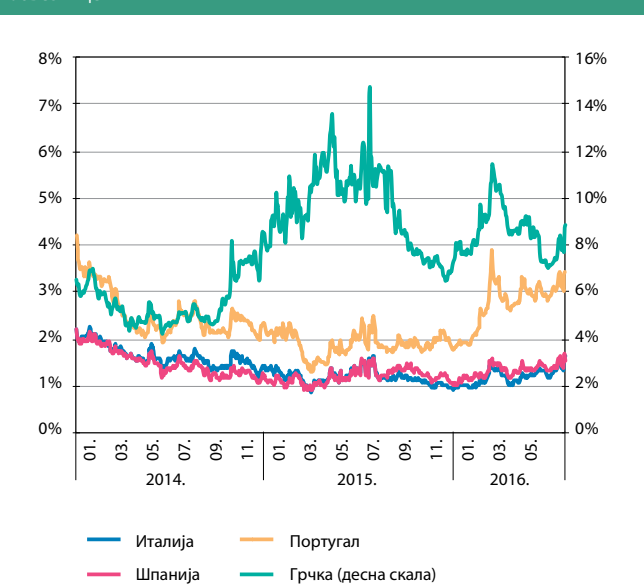
У другој половини 2015. и првој половини 2016. године агенција S&P побољшала је кредитни рејтинг Шпаније, Португалије и Кипра услед напретка у опоравку од кризе и очекивања за даљњи постепени економски раст, те је потврдила кредитни рејтинг Италије и Ирске. Кредитни рејтинг Италије је потврђен у току 2016. године, уз очекивања о наставку постепеног опоравка економије ове земље, даљњег провођења структурних и буџетских реформи како би се стабилизовао те постепено почео смањивати изузетно високи јавни дуг земље. Почетком 2016. године агенција S&P је побољшала кредитни рејтинг Грчке са ЦЦЦ+ на Б- са стабилним изгледима, уз образложење да се очекује да ће Грчка у највећем дијелу испунити услове из трећег пакета међународне помоћи у износу од 86 милијарди евра и тиме отворити пут ка расправама о службеном отпису дуга од стране међународних кредитора. Као посљедица одлуке Велике Британије да напусти ЕУ у јуну 2016. године, кредитна агенција S&P је снизила дугорочни кредитни рејтинг ЕУ за један степен на АА са АА+, услед политичке неизвјесности која тренутно влада унутар еврозоне и ЕУ. Кредитни рејтинг Велике Британије такође је снижен са најбоље оцјене ААА на АА.

Ако се посматрају земље региона, агенција S&P повећала је кредитни рејтинг Албаније у току 2016. године услед успјешног провођења мјера фискалне консолидације и очекивања о даљњем смањењу фискалног дефицита као и јавног дуга земље. Кредитни рејтинг Србије је потврђен док су изгледи за побољшање кредитног рејтинга повећани са негативних на стабилне као резултат досљедно спровођених мјера фискалне консолидације и структурних реформи. Са друге стране, изгледи за побољшање кредитног рејтинга Хрватске и Црне Горе су снижени са стабилних на негативне услед очекивања да ће јавни дуг ових земаља расти као и недостатака структурних и фискалних реформи, док је кредитни рејтинг ових земаља такође потврђен. У табели А1 Статистичког додатка дат је преглед промјена кредитног рејтинга у периоду од 2009. до маја 2016. године за земље које су у протеклом периоду биле највише погођене финансијском и економском кризом.

Приноси на обвезнице земаља еврозоне су у току 2015. године достизали рекордно ниске нивое, и то у првој половини године услед почетка програма квантитативног попуштања од стране ЕЦБ-а, а затим и крајем године у ишчекивању увођења нових мјера експанзивне монетарне политике од стране ЕЦБ-а.

Турбуленције на финансијским тржиштима, пад цијена акција као и пад цијена нафте на свјетском тржишту узроковали су даљњи пад приноса на обвезнице земаља еврозоне и у првој половини 2016. године. Приноси на њемачке десетогодишње обвезнице у априлу 2016. године су пали испод нивоа од 0,1% први пут од априла 2015. године. Приноси на грчке обвезнице су се кретали у истом смјеру те су у мају 2016. године достигли најнижи ниво од почетка године (7,1%), услјед почетка преговора између Грчке и међународних кредитора о начину ублажавања јавног дуга земље након што је грчки парламент усвојио дио неопходних реформи. У условима растуће ликвидности, те могућег додатног снижавања каматних стопа на преконоћне депозите од стране ЕЦБ-а, очекивања су да ће се наставити овакав тренд кретања приноса на државне обвезнице еврозоне. Приноси на обвезнице Португалије кретали су се у супротном смјеру (графикон 1.6). Објављивањем резултата референдума у Великој Британији, приноси на обвезнице развијених земаља еврозоне забиљежили су додатно смањење те је принос на десетогодишње њемачке обвезнице на затварању тржишта (24.06.2016.) забиљежио рекордно низак ниво од -0,047%. Истовремено, услјед повећане аверзије инвеститора према ризику, приноси на обвезнице периферних земаља ЕУ забиљежиле су раст, па је тако и распон између приноса на обвезнице Италије, Шпаније, Португалије и Грчке у односу на десетогодишње њемачке државне обвезнице порастао.

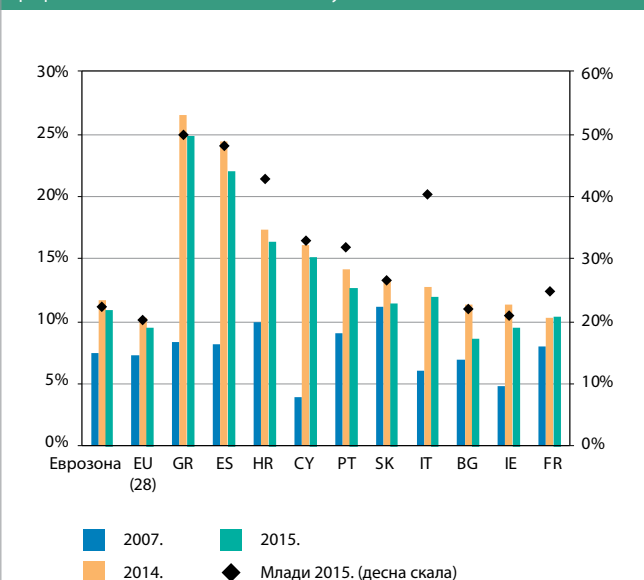
Графикон 1.6: Распон у односу на десетогодишње њемачке државне обвезнице

Извор: Bloomberg

Услови на тржишту рада еврозоне показују постепене знакове опоравка, а стопа незапослености на крају 2015. године на нивоу еврозоне најнижа је у посљедње четири године и износи 10,9%. Ипак, стопа незапослености у многим земљама еврозоне је и даље на забрињавајуће високом нивоу, што се посебно односи на незапосленост младих. Велики прилив избјеглица у Европу представљаће и додатни изазов за апсорпцијске капацитете тржишта рада, а нарочито развијених економија унутар еврозоне. Услови на тржишту рада значајно се разликују између земаља чланица еврозоне, па је тако најнижа стопа незапослености забиљежена у Њемачкој (4,6%), док је највиша стопа незапослености у Грчкој (24,9%). Највећи пад стопе незапослености у еврозони у току 2015. године имала је Шпанија (2,4%), с тим да је стопа незапослености у овој земљи и даље јако висока.

Графикон 1.7: Стопа незапослености у ЕУ

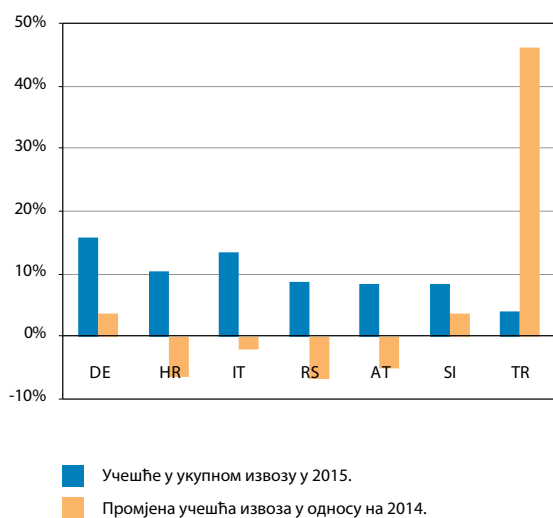
Извор: Eurostat

У току 2015. године готово сви главни спољнотрговински партнери БиХ забиљежили су раст економске активности. Њемачка, као најзначајнији трговински партнер БиХ, је и у 2015. години, упркос негативним спољним утицајима, забиљежила даљњи раст економске активности првенствено услјед јачања домаће потражње подстакнуте високом запослености, повећањем плата као и ниском инфлацијом и каматним стопама. Економија Италије, након трогодишње рецесије, је у 2015. расла услјед раста домаће потражње.

Хрватска такође биљежи раст економске активности од 1,6% у 2015. години након шест година рецесије услјед опоравка домаће потражње, као и капиталних инвестиција и индустријске производње, док је Србија забиљежила скроман раст економске активности од 0,7%.

Према пројекцијама ММФ-а, у наредне двије године очекује се динамичнији раст економске активности у земљама главним спољнотрговинским партнерима БиХ, што би могло имати позитиван утицај на раст бх. извоза према овим земљама. Графикон 1.8 приказује учешће извоза у земље које су најзначајнији спољнотрговински партнери БиХ у 2015. години у укупном извозу као и промјену учешћа у укупном извозу у односу на 2014. годину.

Графикон 1.8: Извоз БиХ у земље главне трговинске partnере

Извор: БХАС

Највећи раст извоза у 2015. години остварен је према Турској, а ова земља сада остварује учешће од 3,9% у укупном извозу БиХ. С друге стране, забиљежен је пад извоза према Хрватској и Србији. Постепени опоравак економске ситуације у окружењу, уз наставак дефлаторних кретања, могао би утицати на јачање иностране потражње, што би за БиХ значило наставак позитивних економских трендова.

Излазак Велике Британије из ЕУ би могао имати негативне ефекте на извоз БиХ у мјери у којој буде имао посљедице по успоравање привредног раста у земљама еврозоне. С друге стране, с обзиром на то да је на девизном тржишту забиљежена депрецијација евра, прије свега у односу на долар, а имајући у виду фиксни курс домаће валуте према евр у аранжману валутног одбора, наведена кретања могу утицати на депрецијацију номиналног и реалног ефективног девизног курса конвертибилне марке, што БиХ чини конкурентнијом на свјетском тржишту те може позитивно утицати на раст извоза земље. С обзиром на то да се Велика Британија не може сврстати у категорију значајних спољнотрговинских партнера нити инвеститора у БиХ, не очекују се директни негативни утицаји.

2. Трендови и потенцијални ризици у БиХ

Економија БиХ је у 2015. години забиљежила позитивна кретања, која се огледају у расту реалног БДП-а, индустријске производње, смањењу трговинског дефицита и реализованом фискалном суфициту. Међутим, унаточ позитивним кретањима, ризици из домаћег окружења по финансијску стабилност нису значајније ублажени услјед раста унутрашњег и спољног јавног дуга, слабог опоравка домаће потрошње, континуирано лоших показатеља животног стандарда, те одсуства значајнијег инвестиционог циклуса у земљи. Ризик за фискалну одрживост је и даље присутан услјед очекиваних притисака отплате јавног дуга у наредним годинама, нарочито узимајући у обзир изостанак кредитних аранжмана са међународним финансијским институцијама. Услјед наведених фискалних слабости и политичке ситуације у земљи, суверени рејтинг БиХ се према оцјенама агенција за рејтинг, и даље налази у зони шпекулативне кредитне способности, с високим кредитним ризиком. Дефлаторна кретања на глобалном нивоу утицала су на смањење увоза и основни су разлог смањења трговинског дефицита. Смањење трговинског дефицита и мањи износ доспјелих обавеза за сервисирање инодуга у 2015. години позитивно су утицали на ниво девизних резерви.

2.1 Фискална позиција земље

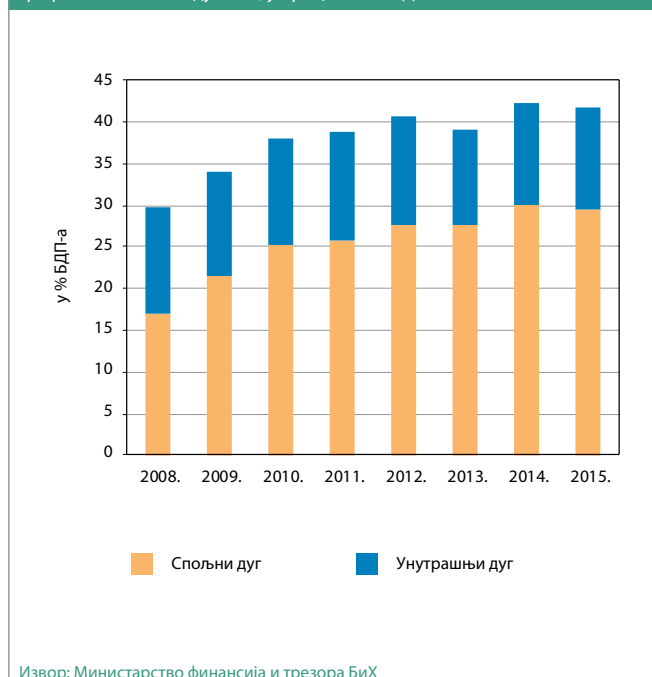
Позитивни трендови у наплати и прикупљању директних и индиректних пореза, подузете мјере ограничавања буџетске потрошње, те значајно смањење нето набавке основних средстава резултирали су буџетским суфицитом на крају 2015. године. Буџетски суфицит у 2015. години износио је 188,9 милиона КМ (0,66% БДП-а), и у највећој мјери је посљедица слабијег интензитета улагања у инфраструктурне пројекте у БиХ у току 2015.

Током 2015. године није било потешкоћа у сервисирању спољног дуга, те је потврђен кредитни рејтинг земље од обје међународне рејтинг агенције које су одабране за израду и праћење сувереног кредитног рејтинга БиХ. С обзиром на то да фактори који се узимају у обзир приликом оцјене кредитног рејтинга нису значајније побољшани, суверени кредитни рејтинг БиХ задржан је на истом нивоу. Током 2015. године, међународна агенција S&P провела је два пута оцјену сувереног кредитног рејтинга БиХ и оба пута потврдила кредитни рејтинг „Б“ са стабилним изгледима. Такође, и агенција Moody's је за БиХ задржала рејтинг „Б3“ са

стабилним изгледима. Према оцјени обје агенције, рејтинг БиХ још увијек је ограничен slabим оквиром фискалног управљања, осјетљивом спољном позицијом која произлази из сталног дефицита текућег рачуна, те институцијама чије се надлежности преклапају.

На крају 2015. године, према подацима Министарства финансија и трезора БиХ (МФТ) јавни дуг БиХ² износио је 11.936,9 милиона КМ. Захваљујући опоравку економске активности у БиХ и успоравању динамике спољног задуживања, показатељи задужености, односно ризика фискалне одрживости остали су готово непромијењени у односу на претходну годину. На крају 2015. године учешће јавног дуга изражено у процентима БДП-а износило је 41,8% и биљежило је смањење од 35 б.п. у односу на претходну годину (графикон 2.1). Успоравању динамике спољног задуживања дјелимично је допринио изостанак аранжмана са ММФ-ом у току 2015. године. Иако су бх. власти у мају 2016. оквирно постигле споразум са ММФ-ом о Програму економске помоћи (енг. Extended Fund Facility – EEF) у износу од 443,04 милиона SDR, односно 1.089,8 милиона КМ, кредитни аранжман до краја прве половине године није био реализован. Средства из Програма економске помоћи намијењена су побољшању пословног окружења путем јачања тржишта рада, смањењу јавне задужености кроз постепену фискалну консолидацију, те очувању финансијске стабилности и оживљавању кредитног раста.

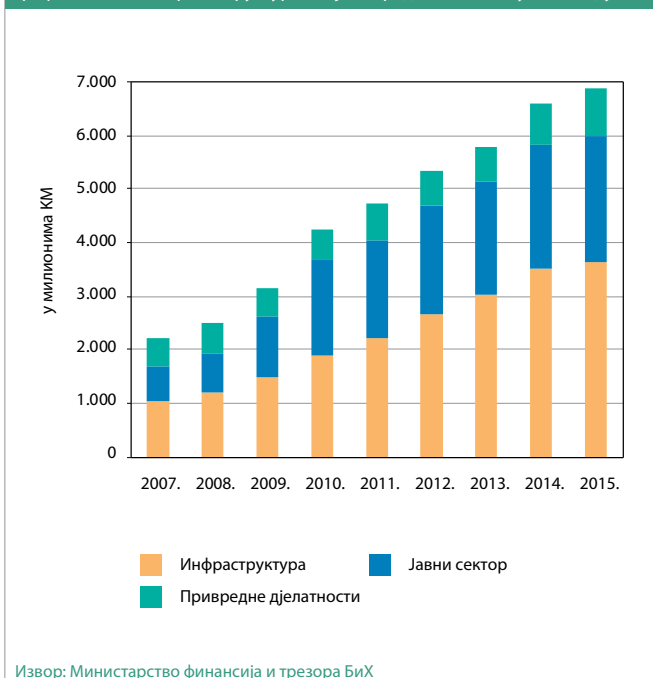
Графикон 2.1: Јавни дуг БиХ, у процентима БДП-а

2 Јавни дуг БиХ представља укупну спољну и унутрашњу задуженост свих нивоа влада (дуг институција БиХ, дуг ентитета и Брчко дистрикта, дуг кантона, општина и градова).

У односу на 2014. годину, јавни дуг је повећан за 420,6 милиона КМ или 3,7%. Од укупног износа јавног дуга, на спољни дуг се односи 8.401,5 милиона КМ или 70,4%. Спољна задуженост сектора владе у односу на крај претходне године већа је за 183,2 милиона КМ (2,2%). Од укупног спољног дуга, на „стари“ дуг³ се односи 17,91%, са тенденцијом опадања у односу на претходне године. У оквиру „новог“ дуга највећу процентуалну заступљеност чине дугови према међународним финансијским институцијама⁴. Повећање спољног дуга у 2015. години у највећој мјери је посљедица ангажовања раније одобрених кредитних средстава међународних финансијских институција. Као и у ранијим периодима, ова средства су највећим дијелом искоришћена за реализацију инфраструктурних пројеката, који се у структури новог дуга континуирано повећавају од 2009. године (графикон 2.2).

Графикон 2.2: Секторска структура намјене кредита по основу „новог“ дуга

У 2015. години кредити за инфраструктурне пројекте забиљежили су пораст од свега 2,9%, за разлику од 2014. године када је пораст ових кредита износио 16,6%. Успорена динамика задуживања за потребе инфраструктурних радова у 2015. години је у највећој мјери и допринијела оствареном суфициту на крају године. Највећи износ средстава раније уговорених кредита, чија су прва повлачења почела у 2015. години, усмјерен је привредној

дјелатности (85,1%). Кредити намијењени јавном сектору се користе за макрофинансијску помоћ и различите развојне пројекте, помоћ здравственом и социјалном сектору, те за сервисирање дуга по основу стендбај аранжмана (СБА), као и за подршку буџетима.

И поред релативно повољних услова⁵ по којима је спољни дуг уговоран, тржишни ризик није занемарив, из разлога што се 49,8% укупног спољног дуга на крају 2015. године односило на кредите с варијабилном каматном стопом. Ипак, све док водеће централне банке проводе политику ниских каматних стопа, каматни ризик нема значајан ефекат на ниво јавног дуга. Међутим, уколико се посматра просјечно доспијеће спољног дуга, ризик рефинансирања је повећан у односу на претходну годину. Просјечно вријеме доспијећа спољног дуга на крају 2015. године износило је 7,2 године, а учешће дуга који доспијева у року краћем од једне године износи 7,2% од укупног спољног дуга и повећано је за 1,5 процентних поена у односу на претходну годину.

Посматрајући валутну структуру, учешће спољне задужености у еврима незнатно је смањено у односу на претходну годину. На крају 2015. године, 51,3% спољног дуга било је деноминирано у EUR, 34,1% у SDR, 7,5% у USD, 2,3% у CPU⁶, а 4,5% у осталим валутама. Тржишни ризик у највећој мјери произлази из изложености девизном ризику, посебно због чињенице да се дуг према ММФ-у као једном од већих кредитора изражава у SDR⁷.

У току 2015. године укупно је отплаћено 581,3 милиона КМ спољног дуга, чиме су у потпуности извршене све преузете обавезе сервисирања дуга. Од овог износа, на главницу се односи 478 милиона КМ, а на камату, сервисне и друге трошкове и банкарске провизије 103,3 милиона КМ. По кредиторима, највећи дио укупно сервисiranог износа исплаћен је Европској банци за обнову и развој (121 милион КМ или 20,8%), затим Свјетској банци (119,2 милиона КМ или 20,5%), те ММФ-у (106,7 милиона КМ или 18,4%). У току 2016. године на наплату доспијева 746,6 милиона КМ⁸ спољног дуга, од чега 140,3 милиона КМ дуга по основу СБА са ММФ-ом. Детаљан преглед обавеза према ММФ-у закључно са 30.05.2016. године дат је у табели 2.1.

3 „Стари“ дуг чине наслијеђени комерцијални дугови, настали прије 02.04.1992. године, који се према подацима МФТ БиХ на дан 31.12.2015. године односе на дуг према Париском клубу кредитора (771,1 милион КМ), Свјетској банци – IBRD (442,2 милиона КМ) и Лондонском клубу кредитора (291,6 милиона КМ).

4 Свјетска банка – IDA и IBRD, Европска инвестициона банка – ЕИБ, ММФ, EBRD и Европска комисија.

5 Према подацима МФТ БиХ укупан спољни дуг БиХ, посматрано на дан 31.12.2015. године, уговорен је с просјечном каматном стопом од 1,49%.

6 Корпа валута коју користи Свјетска банка и друге регионалне развојне банке за обрачун обавеза по кредитима који се уобичајено исплаћују у доларима

7 Структура SDR: USD 41,9%, EUR 37,4%, GBP 11,3% и JPY 9,4%.

8 У износ пројекције обавеза нису укључени кредити у поступку закључивања.

Табела 2.1: План отплате стендбај аранжмана према ММФ-у

(na dan 30.05.2016.)		у SDR	у KM
Година	Опис	Износ отплате	Износ отплате
2016.	Главница СБА	54.957.500	135.191.383
	Трошкови / камата	2.095.172	5.153.968
	УКУПНО	57.052.672	140.345.351
2017.	Главница СБА	136.336.875	335.378.624
	Трошкови / камата	3.371.522	8.293.695
	УКУПНО	139.708.397	343.672.318
2018.	Главница СБА	143.735.000	353.577.464
	Трошкови / камата	1.660.201	4.083.972
	УКУПНО	145.395.201	357.661.435
2019.	Главница СБА	68.696.875	168.989.229
	Трошкови / камата	377.397	928.369
	УКУПНО	69.074.272	169.917.598

Извор: ММФ

Напомена: Износи у KM прерачунати су према курсу ЦББиХ на дан 31.05.2016. године 1 SDR = 2,459926 KM
 За 2016. годину приказан само преостали дио за отплату.

Унутрашњи дуг БиХ⁹ на крају 2015. године, према подацима МФТ БиХ, износио је 3.535,4 милиона KM¹⁰. Износ унутрашњег дуга на крају 2015. године је повећан за 237,4 милиона KM. Повећање у односу на претходну годину у највећој мјери је узроковано порастом потраживања банака од сектора владе, услјед изостанка склапања аранжмана са ММФ-ом у току 2015. године. Према подацима ЦББиХ, укупна задуженост сектора владе код комерцијалних банка порасла је за 19,7% у односу на претходну годину, чиме се изложеност

банкарског сектора према сектору владе наставила повећавати (погледати поглавље 5.1 Банкарски сектор). Задуженост сектора владе по основу емитовања хартија од вриједности чији су купци комерцијалне банке у БиХ, порасла је за 39,5%, док је задуженост сектора владе по основу кредита комерцијалних банака повећана за 6,3% у односу на претходну годину. Изложеност комерцијалних банака сектору владе у прва три мјесеца 2016. године додатно је порасла (табела 2.2).

Табела 2.2: Потраживања банака од сектора владе

у милионима KM

Потраживања	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	март 2016.
Централна влада	1,7	4,6	0,2	0,0	0,3	0,3	0,2	0,2	0,3
Кредити	1,7	4,6	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
Хартије од вриједности	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2
Влада на нивоу ентитета	116,1	155,8	193,1	582,5	845,3	952,4	1.273,1	1.589,6	1.606,8
Кредити	115,8	151,7	179,6	310,5	445,7	484,9	565,6	600,9	550,2
Хартије од вриједности	0,3	4,2	13,5	272,1	399,6	467,5	707,5	988,7	1.056,6
Влада кантона	3,2	4,3	33,8	33,3	52,6	66,2	142,0	209,7	208,6
Кредити	3,2	4,3	33,8	33,3	52,6	66,2	142,0	209,7	208,6
Хартије од вриједности	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Влада на нивоу општина	142,3	188,2	225,6	273,9	314,0	341,8	342,4	304,5	295,6
Кредити	141,5	186,0	222,5	269,8	309,4	337,7	339,2	301,9	293,1
Хартије од вриједности	0,9	2,2	3,1	4,1	4,6	4,1	3,2	2,6	2,5
УКУПНО	263,4	352,9	452,6	889,8	1.212,2	1.360,6	1.757,6	2.104,0	2.111,2
Кредити	262,2	346,6	436,0	613,6	807,7	888,8	1.046,7	1.112,5	1.051,9
Хартије од вриједности	1,2	6,4	16,6	276,1	404,5	471,9	710,9	991,5	1.059,3

Извор: ЦББиХ

9 Унутрашњи дуг БиХ чини дуг ентитета и Брчко дистрикта, а састоји се од обавезе по основу старе девизне штедње, ратних потраживања, општих обавеза, обавезе по основу издатих хартија од вриједности, обавезе по основу кредитних задужења у земљи и обавезе по основу рефундације пореза и активираних гаранција.

10 У унутрашњи дуг БиХ нису укључене обавезе по основу реституције, јер ово питање није још увијек законски регулисано.

У 2015. години владе ФБиХ и РС емитовале су хартије од вриједности укупне вриједности од 1.017,04 милиона КМ. Влада ФБиХ организовала је четрнаест аукција трезорских записа у укупној номиналној вриједности од 299 милиона КМ, при чему је прихваћена пондерисана просјечна каматна стопа била у интервалу од 0,26% до 0,75%. Влада РС у току 2015. године одржала је једанаест аукција трезорских записа, у укупној вриједности од 166,75 милиона КМ, а просјечне стопе приноса по којима су се трезорски записи емитовали кретале су се између 0,81% и 3,2%. Стање обавеза по основу емитованих трезорских записа на крају 2015. године износило је 186,75 милиона КМ. Осим задуживања на краткорочној основи, како би финансирале неусклађеност буџетских прихода и расхода, ентитетске владе су издавале и дугорочне хартије од вриједности у износу од 551,26 милиона КМ. Влада ФБиХ је емитовала обвезнице с роком доспијећем од три до седам година у номиналном износу од 310 милиона КМ, а стање дуга на крају 2015. године у ФБиХ по овом основу износило је 520 милиона КМ. Влада Федерације БиХ је у трећем кварталу 2015. године први пут емитовала обвезнице с девизном клаузулом у еврима у укупном износу од 20 милиона КМ, након чега је у четвртом кварталу издала још двије емисије обвезница са девизном клаузулом у еврима¹¹. На крају 2015. године укупна вриједност емитованих обвезница са девизном клаузулом у еврима у ФБиХ износила је 120 милиона КМ. Влада РС у току 2015. године емитовала је дугорочне обвезнице с роком отплате до четири и пет година у циљу финансирања буџетских издатака у износу од 241,26 милиона КМ, а укупно стање обавеза по основу емитованих дугорочних обвезница у РС на крају 2015. године износило је 534,51 милион КМ. Влада РС је почела емитовати обвезнице са девизном клаузулом у септембру 2014. године, тако да је свих пет емисија обвезница из 2015. године Влада РС издала са девизном клаузулом у еврима.

Током 2015. године дошло је до смањења дуга по основу емисије ентитетских обвезница по основу старе девизне штедње и ратних потраживања. До краја 2015. године ентитети и Брчко дистрикт су емитовали обвезнице по основу рачуна старе девизне штедње у износу 1.380,54 милиона КМ, а отплаћено је 1.083,70 милиона КМ обавеза по основу главнице и 88,92 милиона КМ обавеза по основу камате.

По основу ратних потраживања ФБиХ је емитовала четири емисије обвезница у износу од 195,42 милиона КМ, с роком доспијећа од 14 година, грејс периодом од девет година, уз каматну стопу 2,5%. По истом основу, РС је емитовала десет емисија обвезница у износу од 374,82 милиона КМ, с роком доспијећа од 13 до 15 година, грејс периодом три до пет година и уз каматну стопу од 1,5%.

Иако се показатељи фискалне одрживости нису значајније погоршали, опште стање економије и привреде у цјелини, још увијек упућује на неопходност системске контроле даљњег задуживања, као и активнију политику управљања дугом. Крајем априла 2016. године Савјет министара БиХ је први пут на државном нивоу усвојио Средњорочну стратегију управљања дугом БиХ.

У 2016. на наплату доспијева већи износ спољног дуга него у 2015. години, те узимајући у обзир ограничен фискални простор БиХ, немогућност приступа међународним тржиштима капитала, те одгоду планираног аранжмана са ММФ-ом и даље постоји забринутост за одрживост јавног дуга у дугом року. Програм отплате јавног дуга, која се интензивира у наредних неколико година, представљаће додатан изазов бх. властима у погледу очувања фискалне стабилности. Поред тога, одгода кредитног аранжмана са ММФ-ом могла би отежати провођење неопходних структурних реформи и фискалну консолидацију предвиђену Реформском агендом (видјети поглавље 6. Регулаторни оквир), те ће створити већи притисак на раст унутрашњег дуга, што би додатно могло угрозити фискалну стабилност земље.

2.2 Финансирање дефицита текућег рачуна

Платнобилансна позиција земље у 2015. побољшана је у односу на претходну годину, што је у највећој мјери посљедица повољних кретања у оквиру текућег рачуна. Дефицит текућег рачуна мањи је за 446,9 милиона КМ у односу на претходну годину и у 2015. години износио је 1,59 милијарди КМ. Мјерено учешћем у БДП-у, дефицит текућег рачуна у односу на претходну годину биљежи смањење од 1,89 процентних поена и на крају 2015. износио је 5,57% БДП-а. Највећи утицај на смањење дефицита текућег рачуна имала су кретања на рачуну роба, гдје је повећање извоза и смањење увоза резултирало

¹¹ Једанаеста емисија обвезница Владе ФБиХ од 21.10.2015. године у номиналном износу од 30 милиона КМ и дванаеста емисија обвезница Владе ФБиХ од 27.11.2015. године у номиналном износу од 70 милиона КМ.

смањењем дефицита. Динамика кретања на рачуну роба посљедица је веће иностране тражње, као и кретања цијена на свјетском тржишту, прије свих цијена нафте и хране, што је резултирало нижом вриједношћу увоза. Поред тога и повећање салда на рачуну услуга резултирало је смањењем спољнотрговинског дефицита, а значајније повећање нето прилива по овом рачуну, између осталог, регистровано је и код оних група услуга код којих се традиционално биљежи већи суфицит. Највеће повећање нето прилива у номиналном износу од 83,5 милиона КМ (9,9%) забиљежено је на подрачуну услуга путовања, гдје се у посљедње три године остварује највећи суфицит, што је посљедица већег броја долазака туриста и пораста нето прихода од дјелатности туризма. Већи суфицит у односу на претходну годину регистрован је и на подрачуну услуга дораде и обраде робе у иностраном власништву, у износу 35,5 милиона КМ (4,5%), те на подрачуну телекомуникационих и информационих услуга, у износу 34,0 милиона КМ (43,9%).

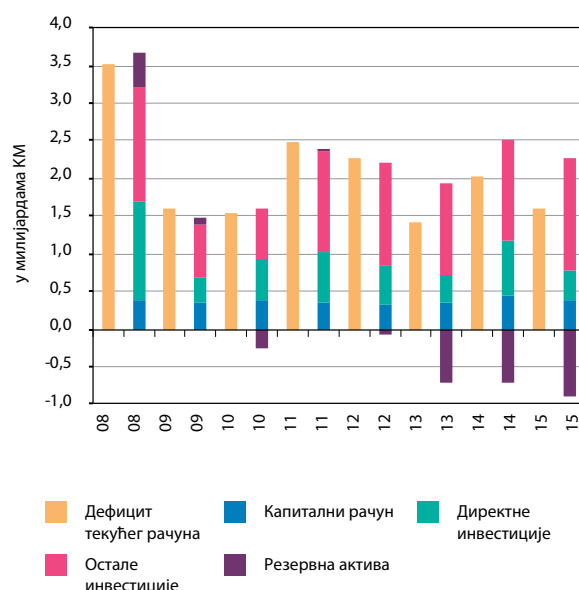
Дисбаланс у робној размјени традиционално ублажава и суфицит на рачуну примарног дохотка који је у односу на претходну годину већи за 50,1% и износи 271,5 милиона КМ. Иако су компензације упосленим незнатно ниже у односу на претходну годину, оне и даље представљају најзначајнију ставку по основу које се формира позитиван салдо на рачуну примарног дохотка. Повећање суфицита на рачуну примарног дохотка у 2015. години у највећој мјери је посљедица смањења дуговних ставки на подрачуну инвестиционог дохотка, а што је посљедица мањег износа исплата по основу дивиденди предузећима у страном власништву.

Притисак на дефицит текућег рачуна и у 2015. као и претходних година значајно је ублажен оствареним суфицитом по основу секундарног дохотка. Међутим, за разлику од претходних пет година када је регистрован константан раст суфицита на рачуну секундарног дохотка, у 2015. години дошло је до значајнијег пада регистрованог суфицита у односу на претходну годину. Остварени суфицит на рачуну секундарног дохотка мањи је за 413 милиона КМ, односно 10,4% у односу на 2014. годину. Приливи по основу персоналних трансфера и даље представљају најзначајнију ставку која утиче на формирање суфицита на рачуну секундарног дохотка, те у односу на претходну годину биљеже раст од 2,4%. Главни разлог нижег суфицита на рачуну секундарног дохотка и мањих прилива, јесте смањење прилива по основу осталих текућих трансфера, односно прилива

по основу пензија из иностранства. Ови приливи мањи су за 372,9 милиона КМ, односно за једну четвртину у односу на 2014. годину.

У оквиру финансијског рачуна, којим се у највећој мјери покрива дефицит текућег рачуна, дошло је до смањења нето прилива у односу на претходну годину у износу од 325,9 милиона КМ (24,1%), те је салдо на финансијском рачуну на крају 2015. године износио 1.026,1 милион КМ. Главни разлог мањих прилива по финансијском рачуну јесте смањење прилива по основу директних страних улагања, који су у односу на претходну годину мањи за 43,8%, те су у 2015. износили 402,8 милиона КМ. Смањен интензитет директних страних улагања дјелимично је резултат преузимања власничког учешћа у компанијама са већинским страним власништвом од стране домаћих привредних субјеката, те отплате кредита узетих од директних страних улагача. Такође, у односу на претходну годину повећане су и инвестиције резидената у иностранство, што је уз мањи износ реинвестиране зараде додатно умањило приливе по основу директних страних улагања. Нето приливи по основу осталих инвестиција већи су за 10,5%, као посљедица повећања нето финансијске пасиве и смањења нето финансијске aktive у односу на претходну годину. Владин сектор није у значајнијем обиму повећао свој дуг у односу на претходну годину. Код осталих сектора забиљежено је повећање задужености у износу од 398,3 милиона КМ, при чему је у сектору финансијских посредника настављен тренд раздуживања. На капиталном рачуну регистровано је мање прилива у односу на претходну годину.

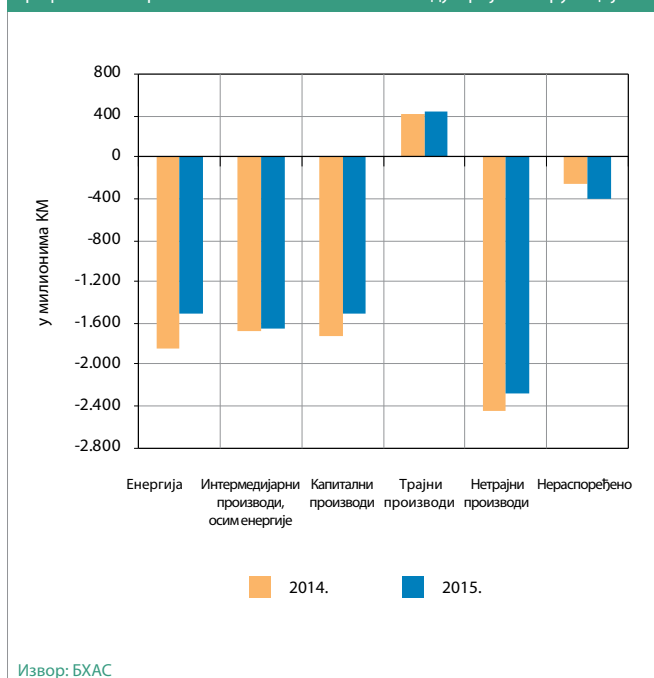
Графикон 2.3: Финансирање дефицита текућег рачуна

Извор: ЦББиХ

Посматрајући структуру трговинског дефицита према економској намјени, у 2015. години је у већини главних индустријских групација забиљежено смањење трговинског дефицита. Највеће смањење десило се у индустријској групи Енергија, гдје је трговински дефицит мањи за готово 350 милиона КМ, што је искључиво посљедица ниже реализоване вриједности увоза у овој групи. У индустријској групи Нетрајни производи за широку потрошњу забиљежен је највећи трговински дефицит (2.266,8 милиона КМ), иако је у односу на претходну годину смањен за 175,9 милиона КМ. Такође, значајно смањење трговинског дефицита забиљежено је и у групи капиталних производа (216,5 мил. КМ), док се у групи Интермедијарни производи осим енергије трговински дефицит није значајније промијенио. Смањење дефицита посљедица је нижих увозних цијена (у случају енергије и нетрајних производа за широку потрошњу) и високе базе из претходне године у случају капиталних производа услјед раста увоза роба за санацију штета од поплава.

Графикон 2.4: Трговински биланс по главним индустријским групацијама

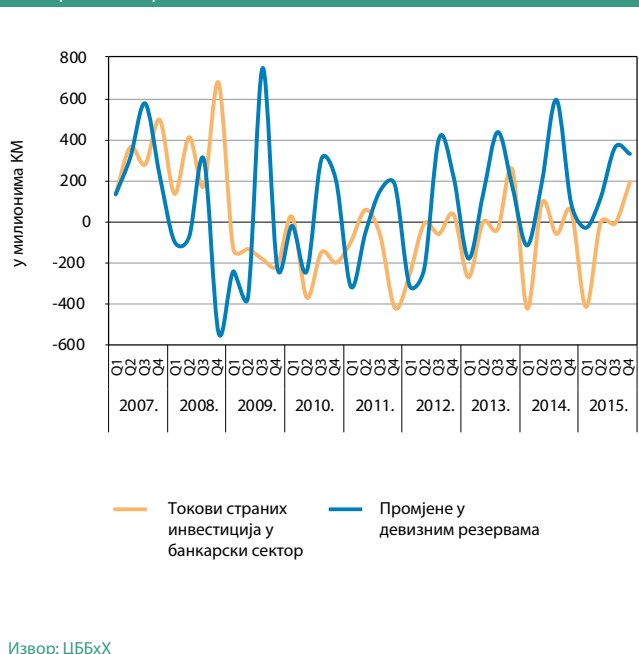

Очекивано јачање економске активности у 2016. години ствараће притисак на продубљивање дефицита текућег рачуна кроз раст домаће потражње. Поред тога, евентуални раст цијена нафте и осталих енергената, као и раст цијена хране, утицаће на већу вриједност увоза, што ће додатно вршити притисак ка повећању дефицита текућег рачуна. С друге стране, раст иностране тражње, као и повећање

конкурентности домаћих извозника на иностраним тржиштима имали би позитиван ефекат на дефицит. Очекивано пуштање у рад нових капацитета и повећање производње електричне енергије, која је један од главних извозних производа, умањиће притисак на текући рачун. Кретања у цијенама базних метала који су главни извозни производ у посљедњих неколико година имају негативан тренд, што ће се, уз нижу глобалну потражњу за овим производима, негативно одразити на вриједност извоза и робног дефицита и умањити девизне приливе.

Смањење дефицита текућег рачуна позитивно се одразило на стање девизних резерви земље на крају године. Бруто девизне резерве на крају 2015. године износиле су 8,61 милијарду КМ, што је највећи регистровани износ девизних резерви од оснивања ЦББиХ. Један од значајнијих фактора који утиче на кретање девизних резерви јесте динамика кретања спољног дуга сектора владе. У 2015. години није регистровано повлачење нових трансхи из кредитног аранжмана са ММФ-ом јер је истекао IV СБА, тако да по том основу није могло доћи до повећања девизних резерви. Изостанак кредитног аранжмана са ММФ-ом није имао значајнији негативан утицај на стање девизних резерви у 2015. години, као што се очекивало. Изостанак прилива по овом основу, очигледно је компензовано другим врстама девизних прилива. С друге стране, током 2015. године сервисирано је укупно 106,7 милиона КМ по основу обавеза које су доспијевале по основу III и IV СБА, што је негативно утицало на стање девизних резерви. Ипак, износ сервисираних дуга према ММФ-у током 2015. године значајно је мањи у односу на претходну годину, те је у том смислу притисак на девизне резерве био мањи. Такође, и укупан износ сервисираних спољног дуга током 2015. године је нижи у односу на 2014, што се позитивно одразило на стање девизних резерви. Будући да је отплата по IV СБА почела тек крајем 2015. године, у наредном периоду по овом основу биће повећан притисак на стање девизних резерви (видјети табелу 2.1). На девизне резерве БиХ, већ дуги низ година у значајној мјери утичу активности банкарског сектора у БиХ (графикон 2.5¹²). У 2015. години настављен је процес смањења спољног дуга комерцијалних банака, те је страна пасива на крају 2015. мања за 346,7 милиона КМ у односу на крај претходног периода. Интензитет раздуживања у 2015. био је нешто слабији него у претходној години, што је резултирало мањим притиском на девизне резерве земље.

Графикон 2.5: Девизне резерве и токови страних инвестиција у банкарски сектор

Извор: ЦББХ

2.3 Спор опоравак реалног сектора

Иако кретања у реалном сектору у 2015. години указују на благи опоравак бх. економије, позитивни помаи су још увијек недовољни да би се значајније ублажили ризици по финансијску стабилност. Низак ниво плата и њихова стагнација, као и висока стопа незапослености, утицали су на низак ниво куповне моћи и слабу домаћу тражњу у претходним годинама. Услијед спорог економског опоравка, домаћа потражња није могла значајније јачати ни у 2015. и још увијек представља један од ризика из домаћег макроекономског окружења. Показатељи нивоа благостања становништва, стварна индивидуална потрошња по становнику и БДП по становнику у 2015. години су остали на веома ниском нивоу¹³. Иако је према Годишњем извјештају Свјетске банке о прогнози услова пословања за 2016. годину БиХ побољшала своју позицију на листи земаља, пословно окружење и даље представља препреку уласку страних инвеститора¹⁴. Услијед пада цијена хране и енергената на свјетским тржиштима, дефлаторна кретања у БиХ су настављена и у 2015. години.

Раст реалног БДП-а у 2015. је износио 3,03%¹⁵ и у највећој мјери је подстакнут растом трговине на велико и мало и растом обима производње у прерађивачкој индустрији. Тренд раста индустријске производње настављен је и у 2015. години, а у односу на претходну годину, обим индустријске производње је већи за 3,1%¹⁶. Најзначајнији допринос расту индекса обима индустријске производње имао је раст производње у прерађивачкој индустрији, док је већ другу годину узастопно забиљежен пад обима производње у категорији производња и снабдијевање електричном енергијом и гасом. За разлику од индустријске производње, у сектору грађевинарства није настављен позитиван тренд из претходне године. Обим производње у овој економској дјелатности мањи је за 3,2% у односу на претходну годину, првенствено услијед успоравања радова на инфраструктурним пројектима и смањења обима грађевинских радова у области нискоградње.

Индикатори нивоа благостања, стварна индивидуална потрошња по становнику и БДП по становнику, нису забиљежили значајније промјене у односу на претходне двије године, те су и у 2015. години остали на ниском нивоу. Прелиминарни резултати Европског програма поређења цијена и БДП-а показују да је у 2015. години БДП по становнику изражен у стандарду куповне моћи (PPS, енгл. Purchasing Power Standard) износио 29% просјека земаља ЕУ, а и поред његовог раста од једног процентног поена, БиХ је и даље на посљедњем мјесту од 37 земаља обухваћених истраживањем¹⁷. Такође, према овом истраживању, стварна индивидуална потрошња по становнику изражена у стандарду куповне моћи порасла је за један процентни поен и износила је 38% просјека земаља ЕУ, а БиХ према овом показатељу заузима претпоследње мјесто у поменутој групи земаља. Томе треба додати да се највећи дио индивидуалне потрошње, у структури стандарда куповне моћи, користи за основне егзистенцијалне потребе, првенствено на храну и безалкохолна пића и трошкове становања и режија, што првенствено указује на и даље низак животни стандард у БиХ.

13 Eurostat, News release 117/2016, 15.06.2016.

14 Према Годишњем извјештају Свјетске банке о прогнози услова пословања за 2016. годину (Doing Business 2016) БиХ заузима 79. мјесто од укупно 189 ранжираних земаља свијета. Посебно је битно истаћи да је БиХ према наведеној листи ранжирана на 175. мјесту према започињању пословне дјелатности.

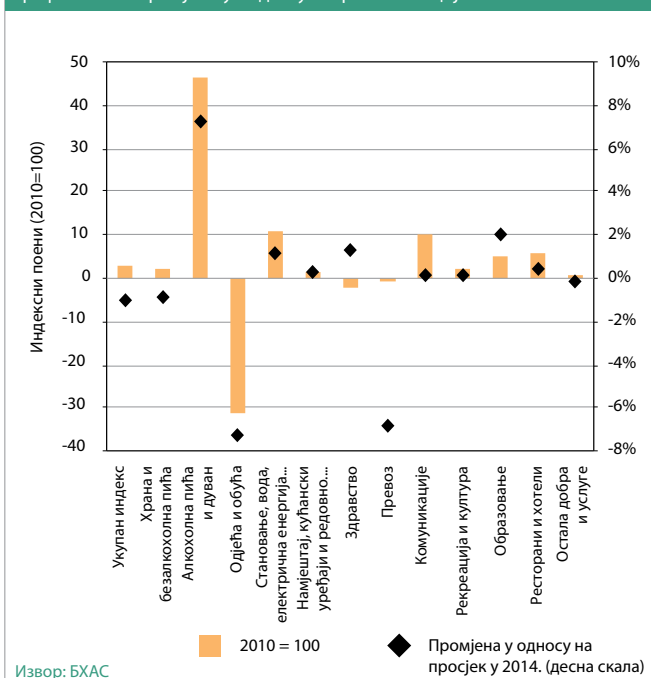
15 Извор: Агенција за статистику БиХ, први резултати за 2015. годину.

16 Годишња стопа промјене израчуната из календарски прилагођених индекса обима индустријске производње показује раст од 2,6%, док је раст у децембру 2015. у поређењу са истим мјесецем претходне године износио 1,8%.

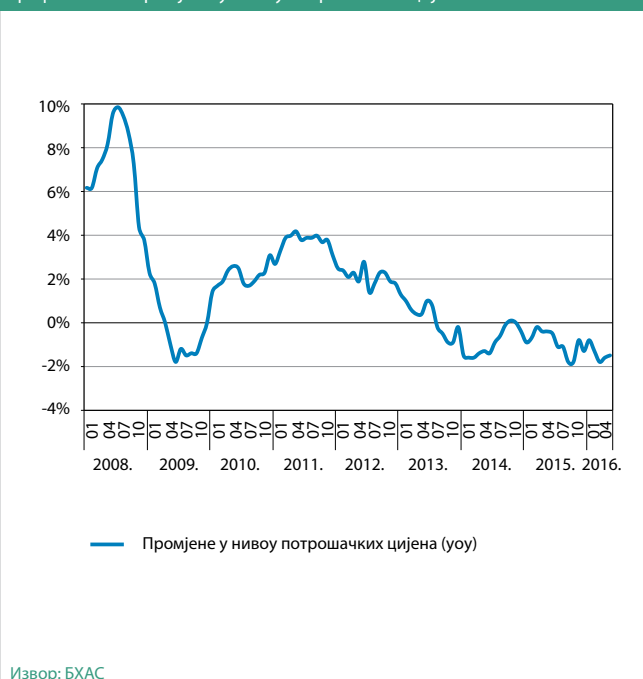
17 Земље ЕУ 28, земље чланице ЕФТА (Норвешка, Швајцарска, Исланд), земље кандидати за чланство за ЕУ (Турска, Србија, Црна Гора, Бивша Југословенска Република Македонија и Албанија) и БиХ, као земља потенцијални кандидат за чланство у ЕУ.

Тренд смањења цијена хране и енергената на свјетским тржиштима детерминисао је кретање општег нивоа цијена у БиХ, тако да су дефлаторна кретања настављена и у 2015. години. Регистрована дефлација мјерена индексом потрошачких цијена износила је 1% и у односу на 2014. годину забиљежила је повећање од 10 базних поена. Дефлаторни притисци су посебно били изражени крајем године, услјед значајнијег пада цијена нафте на свјетским тржиштима. С обзиром на висок трговински дефицит у одјељку Храна и прехранбени производи, пад цијена хране на свјетским тржиштима у 2015. години имао је снажан утицај на пад цијена у категорији Храна и безалкохолна пића (-0,9), док су цијене нафте на свјетском тржишту детерминисале пад цијена у категорији Превоз (-6,9%). Поред великог утицаја цијена робе и услуга из поменута два одјељка, које имају велику заступљеност у потрошњи домаћинства, значајан допринос у формирању општег нивоа цијена имао је и пад цијена у одјељку Одјећа и обућа (-7,3%), док је у већини других одјељака забиљежен благи раст цијена (графикон 2.6).

Графикон 2.6: Промјене у индексу потрошачких цијена

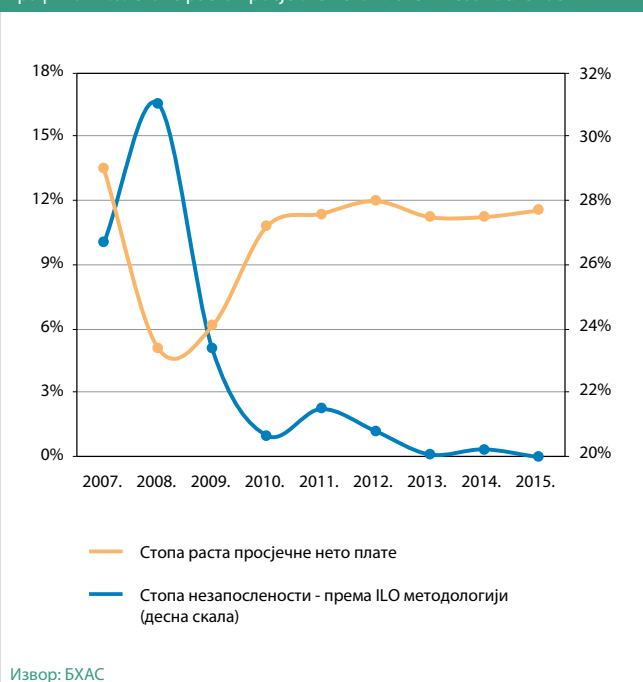

Графикон 2.7: Промјене у нивоу потрошачких цијена

Извор: БХАС

Графикон 2.8: Стопе раста просјечне нето плате и незапослености

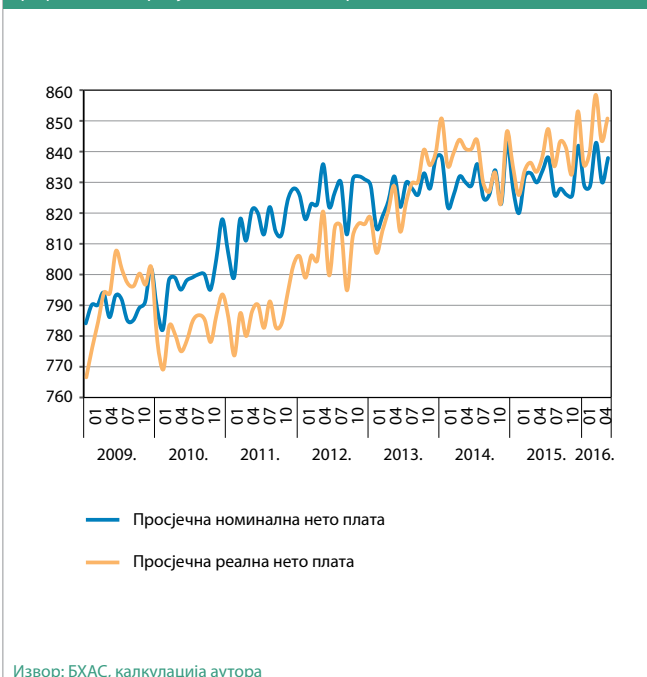

Извор: БХАС

Због настављеног тренда пада цијена хране и нафте на свјетским тржиштима, ни у 2016. години се не очекује попуштање дефлаторних притисака у БиХ. Дефлаторна кретања су тако настављена и у првих пет мјесеци 2016. године, а цијене мјерене у CPI су у односу на исти период протекле године биле ниже за 1,4% (графикон 2.7).

Низак ниво плата и њихова стагнација у посљедњих неколико година, као и висока стопа незапослености основне су карактеристике тржишта рада (графикон 2.8). У 2015. години просјечна номинална нето плата у БиХ је остала на истом нивоу као и у претходној години (830 КМ), док је просјечна номинална нето плата у децембру 2015. нижа за 0,1% у односу на исти период претходне године. За разлику од просјечне номиналне нето плате, услјед дефлаторних кретања која су настављена и у 2015. години, просјечна реална нето плата је и даље на нешто већем нивоу (графикон 2.9).

Графикон 2.9: Просјечне номиналне и реалне нето плате

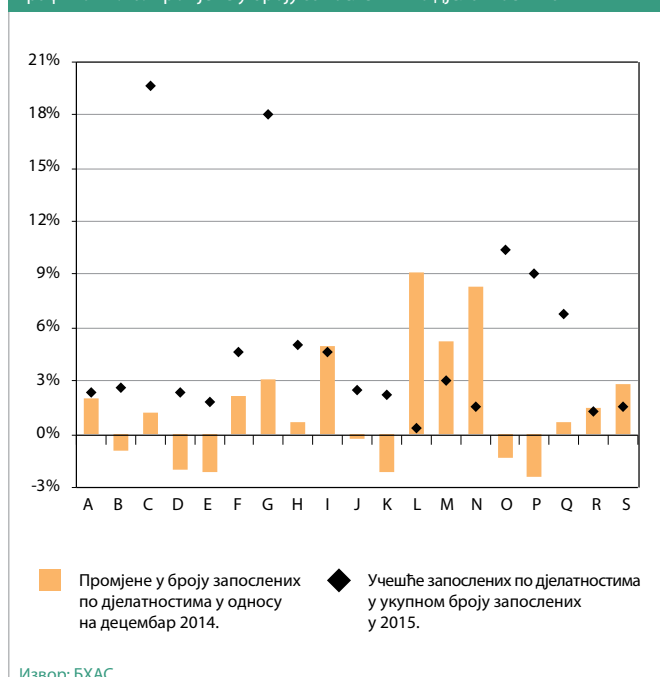

Према Анкети о радној снази, проведеној у складу са методологијом Међународне организације рада (ILO, енг. International Labor Organization) у априлу 2015. стопа незапослености у БиХ је износила 27,7% и већа је за 20 базних поена у односу на 2014. годину. Број запослених лица према анкетним подацима је порастао за 1,2%, док је истовремено забиљежен и раст незапослених лица за 2,3%. За разлику од података из Анкете о радној снази, према административним подацима завода за запошљавање у 2015. години је настављен раст броја запослених (1,1%) и пад броја незапослених лица (-1,7%), према чему је административна стопа незапослености нижа у односу на 2014. годину. Разлике између кретања административне и анкетне стопе незапослености произлазе из разлика у примјењиваној методологији израчуна и утврђивања статуса незапослених лица, но у оба случаја је евидентно да се ради о врло малим промјенама, те се цјелокупна ситуација на тржишту рада првенствено може окарактеризовати стагнирајућом. Такође, врло забрињавајући је и податак о стопи незапослености младих која износи високих 62,3%¹⁸.

Посматрајући податке о запослености према појединачним дјелатностима, пораст запослених је остварен у дванаест дјелатности, при чему се највећи реални пораст биљежи у дјелатности *Пословање некретнинама*, што је посљедица појачане активности на тржишту некретнина. Највећи допринос расту укупног броја запослених дао је раст броја запослених у дјелатностима *Трговина на велико и мало*

и *Прерађивачка индустрија*, а значајан раст запослених у номиналном износу је забиљежен и у *Дјелатности пружања смјештаја, те припреме и услуживања хране* (графикон 2.10).

Графикон 2.10: Промјене у броју запослених по дјелатностима

A - Пољопривреда, шумарство и риболов,
 B - Вађење руда и камена,
 C - Прерађивачка индустрија,
 D - Производња и снабдијевање електричном енергијом, гасом, паром и климатизација,
 E - Снабдијевање водом; уклањање отпадних вода, управљање отпадом, те дјелатности санације околине,
 F - Грађевинарство,
 G - Трговина на велико и мало; поправка моторних возила и мотоцикала,
 H - Превоз и складиштење,
 I - Дјелатности пружања смјештаја, те припреме и услуживања хране (хотелијерство и угоститељство),
 J - Информације и комуникације,
 K - Финансијске дјелатности и дјелатности осигурања,
 L - Пословање некретнинама,
 M - Стручне, научне и техничке дјелатности,
 N - Административне и помоћне услужне дјелатности,
 O - Јавна управа и одбрана, обавезно социјалноосигурање,
 P - Образовање,
 Q - Дјелатности здравствене и социјалне заштите,
 R - Умјетност, забава и рекреација,
 S - Остале услужне дјелатности

Кретања на тржишту рада у прва четири мјесеца 2016. године не указују на значајнији опоравак на тржишту рада. Просјечна нето плата у периоду јануар – април 2016. већа је од просјека у 2015. за 0,4%, док је број запослених повећан за 0,9% у односу на крај 2015. године. С обзиром на поменуте показатеље, евидентно је да је на тржишту рада неопходно што хитније спровести реформе, а озбиљност овог проблема препознале су и бх. власти које су кроз Реформску агенду исказале одређеност рјешавању проблема на тржишту рада.

3. Домаћинства

У претходном поглављу је као један од ризика из домаћег макроекономског окружења идентификован спор и недовољан опоравак економске активности у БиХ. Иако су у 2015. години поједини показатељи из реалног сектора указивали на благи опоравак, остварени позитивни трендови нису били довољни за значајније јачање домаће потрошње. И поред раста кредита становништву, код комерцијалних банака није забиљежен значајнији раст укупне задужености домаћинстава. На тржишту некретнина су забиљежене појачане активности у односу на претходне године које је карактеризовала слаба потражња и мали обим промета некретнинама, али се оне не могу објаснити побољшаним животним стандардом становништва.

Показатељи са тржишта рада и даље указују на низак животни стандард становништва. Просјечна нето плата у 2015. се задржала на истом нивоу као и у претходној години, а стопа незапослености је и даље веома висока (видјети потпоглавље 2.3). Просјечна реална нето плата по радно активном становнику¹⁹ у децембру 2015. забиљежила је раст од 3,2% у односу на исти период претходне године, чему је осим дефлације допринијело и кретање броја запослених и незапослених лица. Иако је од 2013. године евидентан благи растући тренд просјечне реалне нето плате, њен ниво у 2015. је и даље испод нивоа из 2009. године (графикон 3.1).

Графикон 3.1: Просјечна реална нето плата по радно активном становнику

Извор: БХАС, калкулација аутора

И поред изостанка јачег опоравка у сектору домаћинстава, у 2015. години је забиљежено јачање активности на тржишту некретнина у БиХ. Обим промета некретнина мјерен бројем продатих квадратних метара стамбеног простора у односу на претходну годину је порастао за 18,8%. Већи промет некретнинама у односу на протеклу годину је остварен у свим градовима у БиХ који су укључени у израчун цијена некретнина, а највећи раст је забиљежен у градовима Тузла и Мостар, као и у сарајевској Општини Центар. Док је за Тузлу и Мостар карактеристично да се обим трговине некретнинама приближио вриједностима од почетка економске кризе, у Општини Центар је остварен највећи обим купопродаје некретнина стамбене намјене од 2004. године. Интензитет активности на тржишту некретнина у друге двије сарајевске општине, као и у Граду Зеница још увијек је знатно мањи у односу на године прије економске кризе.

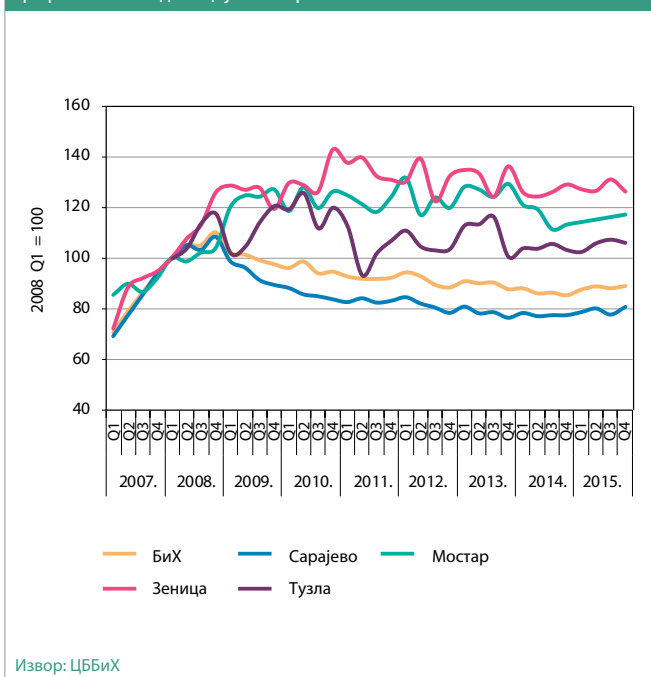
Раст тражње на тржишту некретнина потакао је и благи раст цијена некретнина стамбене намјене. Цијене некретнина стамбене намјене у 2015. години забиљежиле су раст први пут након шест година. Према индексу цијена некретнина за БиХ²⁰, благи раст цијена некретнина стамбене намјене²¹ је забиљежен како у Сарајеву, гдје су цијене некретнина протеклих година стагнирале, тако и у осталим регионалним центрима у БиХ, у којима су раније биле присутне веће осцилације цијена некретнина (графикон 3.2). Појачане активности на тржишту некретнина биле су попраћене и порастом броја запослених у дјелатности Пословање некретнинама, те је у овој дјелатности забиљежен највећи релативни раст запослених лица (9,2%).

19 За израчун просјечне реалне нето плате по радно активном становнику су коришћени мјесечни подаци: индекс потрошачких цијена (2010=100) и административни подаци о броју запослених и незапослених лица.

20 Методологија за рачунање индекса је објашњена у FSR-у за 2007. Индекс цијена некретнина за Град Сарајево не обухвата Општину Стари Град која се од 2008. није одазвала позиву за доставу података. Од 2010. укључена је и Општина Тузла која је доставила податке од 2008. године. Пореска управа РС није била у могућности доставити податке за Град Бању Луку у траженом формату.

21 Приликом формирања индекса цијена некретнина не користе се подаци о цијенама некретнина које спадају у ред новоизграђених стамбених објеката.

Графикон 3.2: Индекс цијена некретнина

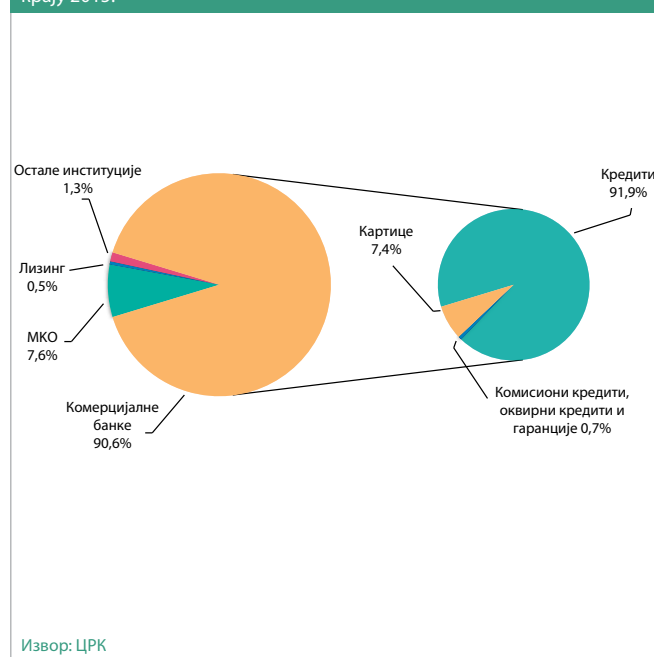
Позитивни трендови на тржишту некретнина се још увијек не могу тумачити побољшаним животним стандардом становништва, а постоји могућност да се ради и о краткорочном ефекту који је једним дијелом резултат инвестирања у некретнине грађана са вишим мјесечним примањима и грађана који су финансирали куповину некретнина средствима стеченим радом у иностранству. У прилог овоме би могао ићи и податак да су у 2015. години кредити стамбене намјене наставили пад већ трећу годину узастопно. Подаци о стамбеној градњи у БиХ не указују на снажније оживљавање тржишта некретнина. У 2015. години је знатно смањен број завршених, новоизграђених стамбених јединица у односу на четири претходне године²², док је број стамбених јединица које су у фази изградње испод оствареног просјека у протекле четири године. Даљњи ток збивања на тржишту некретнина ће зависити од интензитета економског опоравка и трендова на тржишту рада од којих зависи животни стандард становништва и у коначници потражња за некретнинама стамбене намјене.

Према подацима из Централног регистра кредита (ЦРК), потраживања од домаћинства на крају 2015. износила су 8,42 милијарде КМ и у односу на крај 2014. године забиљежила су раст од 3%. Изражено у процентима БДП-а, изложеност финансијских институција према домаћинствима је, услјед нешто осјетнијег раста БДП-а, мања је за 0,9 процентних поена у односу на претходну

годину и на крају 2015. године износила је 29,5% БДП-а. Раст укупних потраживања од становништва највећим дијелом је резултат пораста задужености становништва по класичним кредитима од банака (5,4%). С друге стране, настављен је тренд пада задужености становништва по осталим типовима потраживања банака, изузимајући дебитне картице, као и пад задужености становништва код микрокредитних организација и лизинг компанија. У секторској структури кредита од банака, већ трећу годину узастопно се повећава учешће кредита становништву у односу на учешће кредита предузећима и на крају 2015. године 49,6% укупних кредита од банака се односило на кредите становништву.

Посматрајући секторску структуру потраживања од становништва кроз периоде, евидентно је да је настављен раст потраживања комерцијалних банака у односу на потраживања осталих финансијских институција. Тако се на потраживања комерцијалних банака на крају 2015. године односило 90,6% укупних потраживања од становништва, од чега на кредите отпада 91,9% свих потраживања код банака (графикон 3.3). Такође, другу годину узастопно се биљежи благи раст учешћа кредита од банака, у односу на остале типове потраживања банкарског сектора, као и њихово учешће у укупним потраживањима од становништва, који на крају 2015. године износи 83,2%.

Графикон 3.3: Потраживања од становништва према типу задужења на крају 2015.

22 У 2015. години је завршено 23,3% мање стамбених јединица у односу на 2014. годину, док је површина завршених станова мања за 22,7%.

Према подацима из ЦРК-а задуженост становништва по платним картицама наставила се смањивати другу годину узастопно. У сегменту картица са одгођеним плаћањем забиљежено је смањење задужености становништва од 16,2%, док је задуженост по класичним кредитним картицама мања за 4,7% у односу на претходну годину. Смањење износа искоришћеног дијела лимита, како код картица са одгођеним плаћањем тако и код кредитних картица, могло би бити показатељ мањег задуживања становништва по основу картица услијед виших трошкова

које са собом носи овај вид задуживања²³. Пораст искоришћеног дијела лимита забиљежен је само у случају дебитних картица (1,1%). Раст задужења по дебитним картицама сразмјеран је порасту броја дебитних картица, тако да у односу на претходну годину није дошло до промјене просјечне задужености становништва по дебитној картици. За разлику од дебитних картица, просјечно задужење по кредитној и картици са одгођеним плаћањем је смањено за 7% и 20,8% респективно.

Табела 3.1: Потраживања од становништва, картице

у КМ

	Број издатих картица		Одобрени износ		Искоришћени износ		Задужење по картици	
	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.
Дебитне картице	674.916	682.211	736.157.101	764.431.968	343.393.060	347.201.372	509	509
Кредитне картице	202.577	207.449	347.853.188	343.638.459	191.457.617	182.369.372	945	879
Картице са одгођеним плаћањем	118.721	125.609	146.421.326	149.150.621	41.268.380	34.580.382	348	275
УКУПНО	996.214	1.015.269	1.230.431.615	1.257.221.048	576.119.057	564.151.126	578	556

Извор: ЦРК

С обзиром на то да је лимит по дебитним картицама најчешће одређен висином просјечних мјесечних примања, искоришћени дио лимита по картици може се користити као показатељ потрошње становништва у односу на висину својих примања. Просјечно задужење по дебитним картицама на крају 2015. износило је 509 КМ, што представља 61,3% просјечне нето плате у 2015. години и није промијењено у односу на 2014. годину.

у овој категорији клијената се и даље биљежи већи омјер некавалитетних у укупним потраживањима у односу на категорије клијената с вишим мјесечним примањима. Чак 86,9% од укупног броја дебитних картица које су класификоване у некавалитетна потраживања налази се у групи дебитних картица с одобреним лимитом у распону до 400 КМ.

Табела 3.2: Искоришћени лимит по дебитним картицама

у КМ

		Распон одобреног лимита				
		до 400	401-800	801-1200	1201-1600	преко 1600
Искоришћени дио лимита по картици	XII 2014.	173	307	507	713	1.091
	XII 2015.	165	299	490	698	1.105
	Промијена, %	-4,7	-2,7	-3,2	-2,1	1,3

Извор: ЦРК

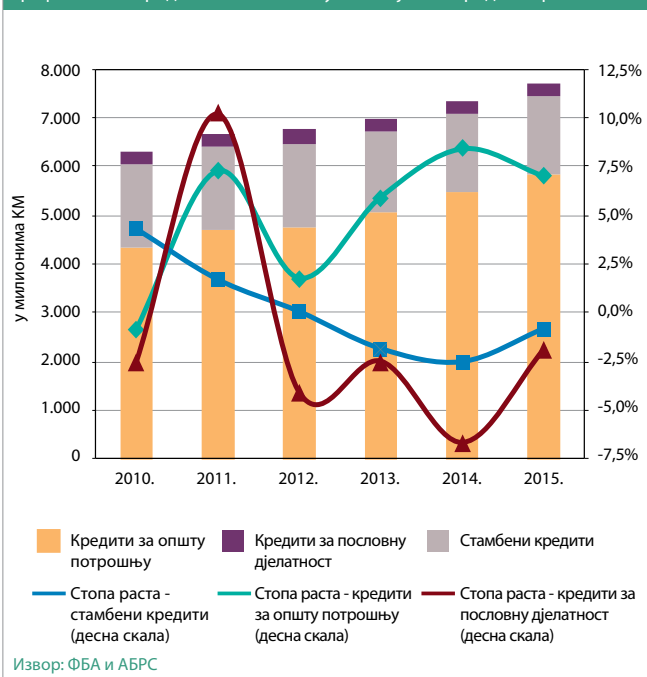
Уколико посматрамо дебитне картице према распону одобреног лимита (табела 3.2), може се уочити да се искоришћени дио лимита по дебитним картицама смањило у односу на претходну годину у свим категоријама, изузев у категорији грађана с највишим мјесечним примањима (одобрени лимит преко 1.600 КМ). Иако је заустављен тренд раста задуживања категорије грађана са најнижим примањима који је био присутан у протеклим годинама, ова категорија становништва и даље у знатној мјери користи одобрено прекорачење по дебитној картици, што је вјероватно посљедица презадужености ове категорије становништва и немогућности да на други начин обезбиједи потребна финансијска средства. С обзиром на то да је становништво са најнижим примањима у протеклом периоду било највише погођено погоршаним економским приликама у земљи, те је у великој мјери користило лимите по дебитним картицама,

У структури потраживања од становништва према намјени доминирају кредити за општу потрошњу, у које су укључена и потраживања по свим типовима картица (графикон 3.4). Кредити намијењени општој потрошњи расту већ пету годину узастопно и на крају 2015. су забиљежили пораст од 7% у односу на крај претходне године. Њихово учешће у укупним кредитима становништву је порасло за 1,4 процентна поена и на крају 2015. године 75,7% кредита становништву се односило

²³ Просјечна каматна стопа на задужење становништва по картицама у децембру 2015. је била виша од просјечне каматне стопе на кредите одобрене у истом периоду за 4,8 процентних поена.

на кредите намијењене општој потрошњи. За разлику од кредита за општу потрошњу, стамбени и кредити за пословну активност у 2015. години су забиљежили пад од 0,8% и 1,9% респективно. Учешће стамбених кредита у укупним кредитима износило је 21% и ниже је за 1,2 процентна поена у односу на крај 2014. године.

Графикон 3.4: Кредити становништву по намјени и кредитни раст

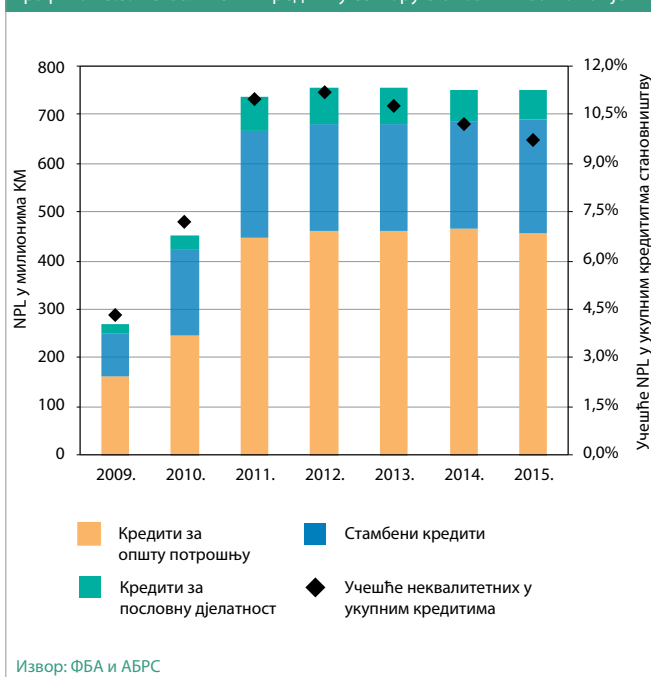

Стамбени кредити трећу годину узастопно биљеже негативне стопе раста, што је посљедица спорије динамике пласирања стамбених кредита у посљедње четири године. Континуирани пад стамбених кредита, и поред опадајућег тренда каматних стопа на стамбене кредите, уз раст кредита за општу потрошњу, могао би бити један је од показатеља и даље веома ниског животног стандарда становништва, при чему је становништво у протеклим годинама одгађало рјешавање стамбеног питања, услед неизвјесности у погледу могућности сервисирања дуга, али и очекивања даљег снижавања цијена некретнина. Међутим, како подаци о купопродаји некретнина стамбене намјене указују на благи опоравак тржишта некретнина у погледу обима купопродаје, као и благог раста цијена некретнина, може се закључити да се купопродаја некретнина не финансира у цијелости кредитима ове намјене. С обзиром да су банке у посљедњих неколико година построжиле услове за одобравање стамбених кредита, нису ријетки случајеви да се стамбене потребе рјешавају кроз износом мања задужења више чланова домаћинства по основу кредита за општу потрошњу. Према томе,

постоји могућност да је раст кредита за општу потрошњу, који је у протеклим годинама у већој мјери био проузрокован ниским расположивим дохотком, те тиме потребама становништва за задуживањем у циљу подмиривања основних животних потреба, дјелимично потакнут и коришћењем ових кредита за куповину некретнина.

Након значајног раста нивоа неквалитетних кредита у периоду између 2009. и 2011. године, проузрокованог наглим погоршањем квалитета кредитног портфеља услед економске кризе, као и укључивањем Е категорије у билансну евиденцију банака, нису забиљежене веће промјене нивоа неквалитетних кредита у сектору становништва. На заустављање тренда раста неквалитетних кредита становништву једним дијелом утицај је имао отпис неквалитетних кредита у неколико банака у сектору, као и активности које банке подузимају на смањењу кредитног ризика и ефикаснијој наплати. Након благог смањења неквалитетних кредита у апсолутном износу у протеклој години, у 2015. су неквалитетни кредити забиљежили врло мали раст (0,05%). Ипак, услед раста пласмана становништву, већ трећу годину узастопно је настављен тренд пада учешћа неквалитетних у укупним кредитима становништву (графикон 3.5). Учешће неквалитетних у укупним кредитима становништву на крају 2015. године износило је 9,7%. и у односу на исти период претходне године било је ниже за 47 базних поена.

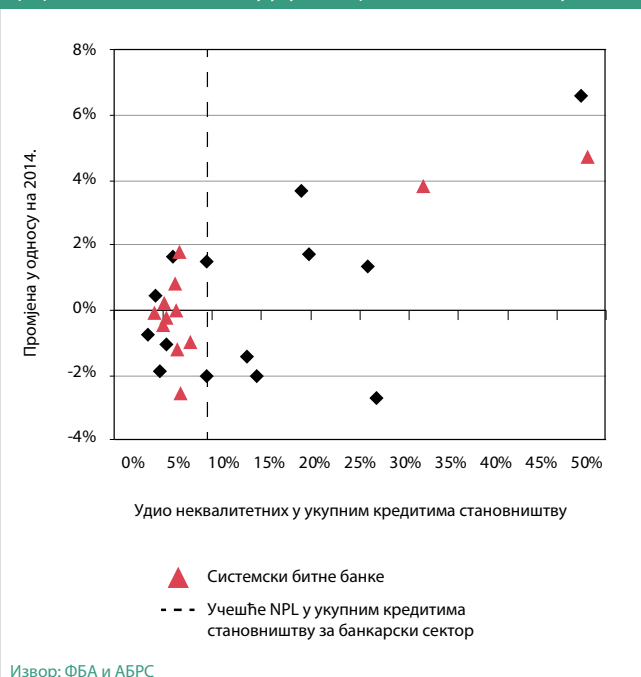
Графикон 3.5: Неквалитетни кредити у сектору становништва по намјени

На квалитет кредитног портфеља у сектору домаћинстава ефекат су имале и подузете активности од стране банака на смањењу кредитног ризика и ефикасније наплате. Агенције за банкарство су претходних година донијеле неколико подзаконских аката²⁴ у циљу олакшавања измиривања обавеза клијентима који су услјед економске кризе или елементарних непогода из 2014. године дошли у проблеме с отплатом дуга. Мјере агенција за банкарство подразумијевале су могућност репрограма, те реструктурирања и мораторијума кредитних обавеза клијената код којих су се појавиле потешкоће у отплати дуга, а подзаконски акти којима су биле регулисане престали су важити у току 2015. године. Поменути мјерама банке су клијентима који још увијек нису доспјели у категорију неквалитетних пружале могућност да лакше финансирају постојеће обавезе, а уз то су смањиле раст резервисања услјед погоршања квалитета кредитног портфеља. Такође, ове мјере су имале утицај и на смањење активирања инструмената за наплату кредита, првенствено јемаца. Према подацима агенција за банкарство, број јемаца који су отплаћивали кредите је смањен у односу на претходну годину за 25,6%. У току 2015. године 2.308 јемаца / судужника је отплаћивало кредитне обавезе по основу 1.879 кредитних партија. Иако се према подацима агенција за банкарство већ пету годину узастопно смањује број јемаца и кредитних партија за које обавезе измирују јемци умјесто главних дужника, те није ријеч о системски битним показатељима, проблем отплате кредита од стране јемаца и даље представља оптерећење домаћинствима која врло често имају и властита задужења код банака или других финансијских институција.

Посматрајући према појединачним банкама, већина банака у систему на крају 2015. године има учешће неквалитетних кредита укупним кредитима становништва испод просјека банкарског сектора. Међу банкама са лошијим показатељима квалитета кредитног портфеља у банкарском сектору посебно се истиче шест банака код којих се квалитет портфеља наставио погоршавати и у 2015. години и чије учешће у укупним кредитима становништву износи 12,2%. У овој групи банака се налазе и двије системски важне банке, које имају велики утицај на квалитет кредитног портфеља cjелокупног банкарског сектора, те Банка Српске којој је одузета дозвола за рад у другом кварталу 2016. године (графикон 3.6).

Графикон 3.6: Неквалитетни у укупним кредитима становништву

Извор: ФБА и АБРС

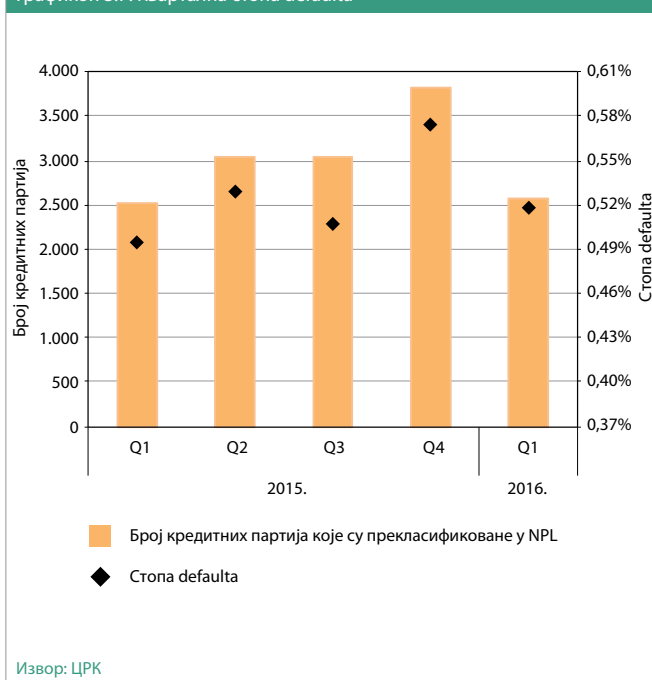
Посматрајући квалитет кредитног портфеља према намјени кредита, у случају стамбених кредита настављено је погоршање квалитета кредитног портфеља већ пету годину узастопно. Износ неквалитетних кредита у 2015. години у овој категорији кредита порастао је за 3,3%, док је учешће неквалитетних у укупним стамбеним кредитима на крају године износило 14,2%, и веће је за 56 базних поена у односу на крај претходне године. Поред раста неквалитетних кредита у апсолутном износу, растућем тренду овог показатеља доприноси и смањење портфеља стамбених кредита, које траје посљедње три године. Истовремено, неквалитетни кредити и учешће неквалитетних кредита у укупним кредитима за општу потрошњу се смањују, што је случај и код кредита за пословну дјелатност, код којих се осим неквалитетних смањује и cjелокупан кредитни портфељ. Учешће неквалитетних кредита у укупним кредитима за општу потрошњу на крају 2015. износило је 7,8% и биљежи смањење од 65 базних поена у односу на исти период 2014. године. Иако је учешће кредита становништву намијењених за пословну дјелатност у укупним кредитима становништву свега 3,3%, потребно је истаћи да је, и поред смањења неквалитетних кредита, у овој категорији и даље најлошији квалитет кредитног портфеља, а учешће неквалитетних у укупним кредитима за ову намјену на крају 2015. године је износило чак 24,6%.

24 Одлука о привременим мјерама за третман кредитних обавеза клијената банака који су погођени елементарним непогодама, од 30.06.2014. ("Службене новине ФБиХ", број 55/14) и Одлука о привременим мјерама за кредитне обавезе клијената који су угрођени елементарним непогодама од 26.06.2014. ("Службени гласник РС" 57/14); Одлука о привременим мјерама за репрограма кредитних обавеза физичких и правних лица ("Службене новине ФБиХ", бр.2/10, 1/12, 111/12 и 1/14 и "Службени гласник РС" 9/10, 126/10, 127/11, 123/12, 01/14,01/15); Одлука о привременим мјерама за третман обавеза по основу лизинг уговора клијената лизинг друштва који су погођени елементарним непогодама, од 29.10.2014. године ("Службене новине Федерације БиХ", број: 88/14).

Лош квалитет кредитног портфеља, с обзиром на мало учешће ових кредита у укупним кредитима становништву, није забрињавајући у погледу системског ризика, али је изражен у случају неколико појединачних банака, посебно код двије мање банке. Код ових банака се на кредите за пословну дјелатност односи 64,7%, односно 41,9% укупних кредита становништву, а учешће некавалитетних кредита износи 32,9%, односно 23,5% кредита ове намјене.

Још један од битних показатеља квалитета кредитног портфеља је стопа defaulta (енгл. default rate). Према подацима из ЦРК, стопа defaulta у 2015. години је износила 1,47%²⁵ и нижа је у односу на претходну годину за 20 базних поена, док је број кредитних партија које су прекласификоване у некавалитетне кредите мањи за 6,6% и у 2015. години је износио 7501 кредитну партију. Default на годишњем и кварталном нивоу није могуће поредити због промјена у класификацији које се дешавају унутар једне године. Тако је једном броју кредитних партија које су у току 2015. године доспјеле у проблеме са наплатом до краја године враћен статус квалитетних кредита. Од почетка 2015. највећа стопа defaulta забиљежена је у четвртм кварталу 2015, према чему се може закључити да су банке крајем године извршиле ревизију класификације кредитног портфеља (графикон 3.7).

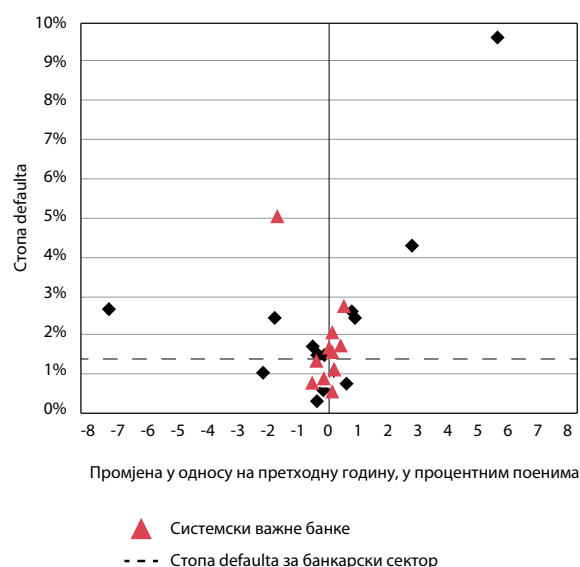
Графикон 3.7: Квартална стопа defaulta

Извор: ЦРК

У 2015. години стопа defaulta већине банака је била на приближном нивоу као и претходне године, а највећи број банака је имао стопу defaulta испод 2% (графикон 3.8²⁶). Банке са већом стопом defaulta претежно спадају у групу банака које одређени период имају изразито високо учешће некавалитетних у укупним кредитима, што показује да се квалитет кредитног портфеља у тим банкама наставио погоршавати и у 2015. години. Четири банке из ове групе су у 2015. забиљежиле и већу стопу defaulta него у претходној години.

Графикон 3.8: Стопа defaulta по банкама у 2015. години

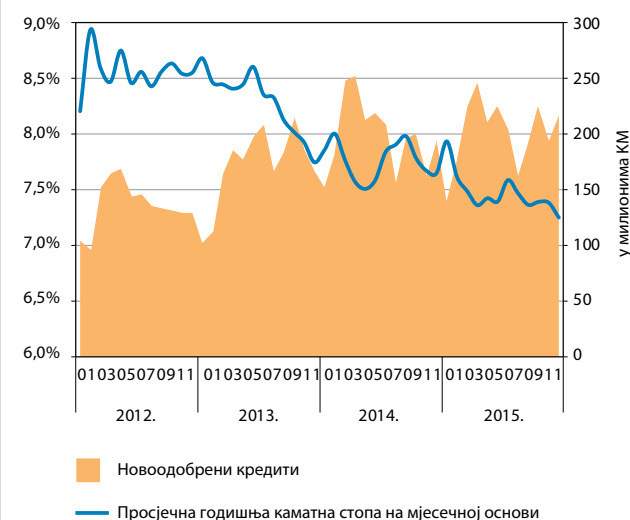
Извор: ЦРК

Као резултат пада каматних стопа на међународним финансијским тржиштима и настојања да се оствари веће тржишно учешће, банке су посљедњих година постепено снижавале каматне стопе (графикон 3.9). Тренд пада активних каматних стопа из претходних година настављен је и у 2015. години, а повољнији услови задужења становништва допринијели су расту тражње за кредитима.

25 Стопа defaulta је израчуната као омјер преосталог задужења по кредитима становништву који су у току једног периода (године или квартала) прекласификовани у некавалитетне кредите (категирије Ц, Д и Е) и вриједности укупног портфеља квалитетних кредита (категирије А и Б) из претходног периода.

26 За израчун годишње стопе defaulta по банкама коришћени подаци са краја 2014. и 2015. године. Погледати претходну фусноту.

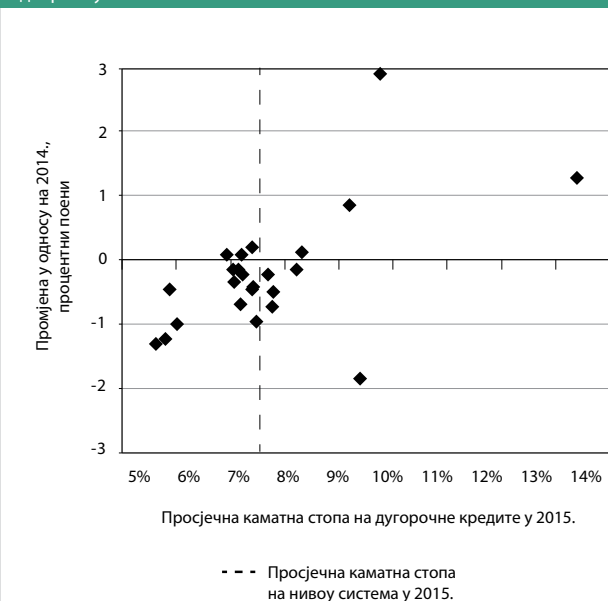
Графикон 3.9: Новоодобрени кредити и просјечне пондерисане активне каматне стопе

Извор: ЦББиХ, калкулација аутора

Графикон 3.10 приказује висину просјечних пондерисаних каматних стопа на новоодобрене дугорочне кредитне становништво по банкама у току 2015. и промјену у односу на просјечну каматну стопу у 2014. години. Просјечна каматна стопа на дугорочне кредитне становништво у 2015. години по банкама се кретала у распону од 5,61% до 13,39%, док је на нивоу банкарског сектора просјечна каматна стопа износила 7,46% и нижа је за 30 базних поена у односу на просјечну каматну стопу у 2014. години.

Графикон 3.10: Просјечне каматне стопе на дугорочне кредитне становништво одобрене у 2015.

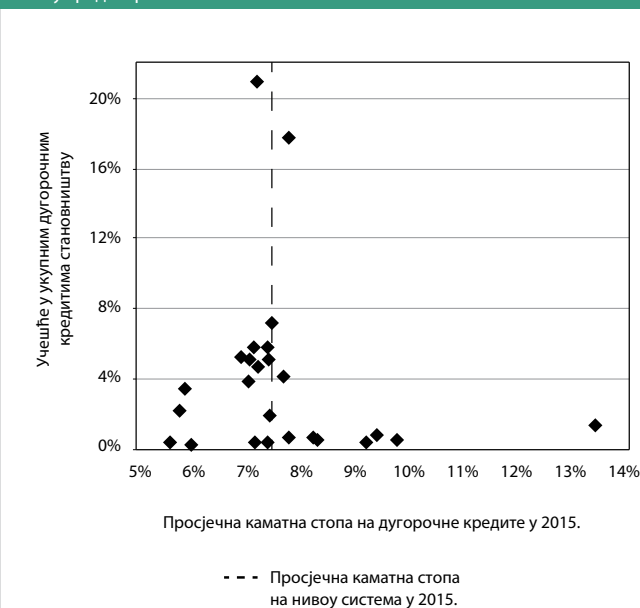

Извор: ЦББиХ, калкулација аутора

Просјечне каматне стопе на дугорочне кредитне у већини банака у систему су смањене у односу на претходну годину, што је највећим дијелом посљедица изражене конкуренције на банкарском тржишту и слабе потражње становништва за кредитима у претходним периодима, због чега се већи број банака определио за вођење политике нижих каматних стопа. Значајнији раст просјечне каматне стопе у 2015. години је забиљежен код три мале банке у домаћем власништву, које су врло вјероватно имале отежан приступ изворима финансирања из иностранства, те су биле приморане да се више ослањају на домаће изворе који су углавном скупљи.

Просјечне каматне стопе на дугорочне кредитне по банкама углавном се налазе у распону од +/- једног процентног поена у односу на просјечну каматну стопу на нивоу банкарског сектора, а већа одступања од поменутог распона су забиљежена у случају осам, углавном мањих банака, чији дугорочни кредити становништво на крају 2015. износе 9,5% од укупних дугорочних кредита становништво у банкарском сектору (графикон 3.11). Банке које се значајније издвајају по нижем нивоу каматних стопа од просјечне каматне стопе банкарског сектора су у 2015. години одобравале дугорочне кредитне по нижим каматним стопама у односу на претходну годину, вјероватно у настојању да побољшају своју конкурентску позицију на тржишту. У случају једне мање банке која је оријентисана на пословање са предузећима, у оквиру промјена у стратегији пословања забиљежен је значајнији пад каматне стопе на дугорочне кредитне становништво.

Графикон 3.11: Каматне стопе на новоодобрене дугорочне кредитне према обиму кредитирања становништва

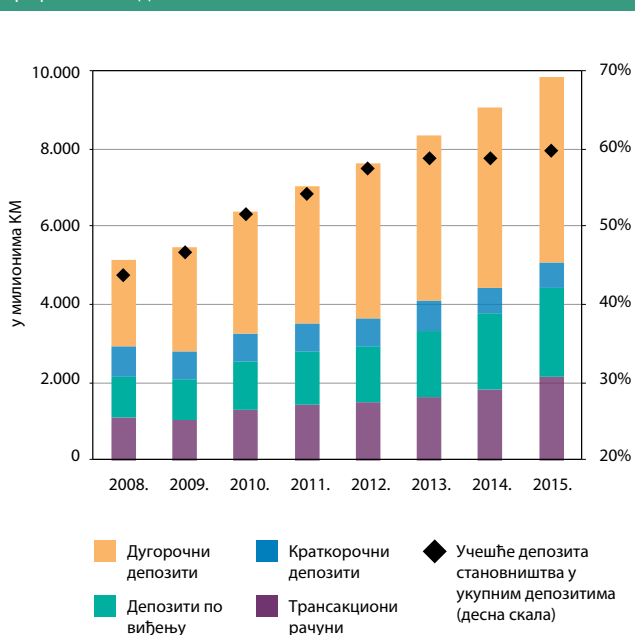

Извор: ЦББиХ

И поред високе незапослености и изостанка раста просјечне плате у БиХ, као и тренда смањења пасивних каматних стопа у БиХ, у 2015. години настављен је раст депозита становништва (графикон 3.12). Према подацима ЦББиХ, депозити становништва су на крају 2015. године досегли износ од 9,86 милијарди КМ, остваривши раст од 9,1% у односу на крај претходне године. Раст депозита становништва од 822,7 милиона КМ дао је највећи допринос расту укупних депозита у банкарском сектору (чак 71,2% од укупног пораста депозита у номиналном износу се односи на раст депозита становништва), те је настављен тренд раста учешћа депозита становништва у укупним депозитима у банкарском сектору.

Раст депозита становништва се не може тумачити као показатељ бољег животног стандарда, већ је највећим дијелом посљедица неизвјесности у погледу будућих економских прилика у земљи, при чему категорија грађана са већим примањима предност даје штедни у односу на потрошњу. Једним дијелом депозити становништва у 2015. години су расли и захваљујући исплатама обвезница старе девизне штедње у току године у оба бх. ентитета. Истовремено, раст депозита становништва је и показатељ повјерења у банкарски сектор и опредјељења становништва за традиционални и сигурнији вид штедње, наспрам улагања у хартије од вриједности и осталих облика штедње који се и даље перципирају ризичнијим. Битно је истаћи да у структури депозита становништва доминирају дугорочни депозити, који су у 2015. години расли по стопи од 4,8%, док је највећи раст забиљежен у сегменту депозита по виђењу (18,6%).

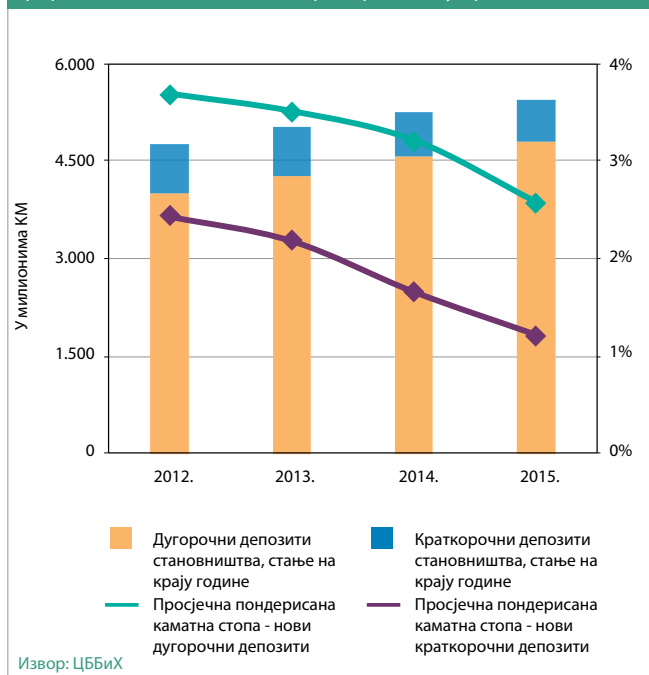
Графикон 3.12: Депозити становништва

Извор: ЦББиХ

Под утицајем ниских каматних стопа на међународним финансијским тржиштима, банке су у 2015. години наставиле смањивати пасивне каматне стопе. Просјечне пондерисане каматне стопе на депозите становништва са договореним доспијећем су ниже за 59 базних поена у односу на 2014. годину, док су просјечне пондерисане каматне стопе на дугорочне и краткорочне депозите становништва ниже за 63, односно за 44 базна поена (графикон 3.13).

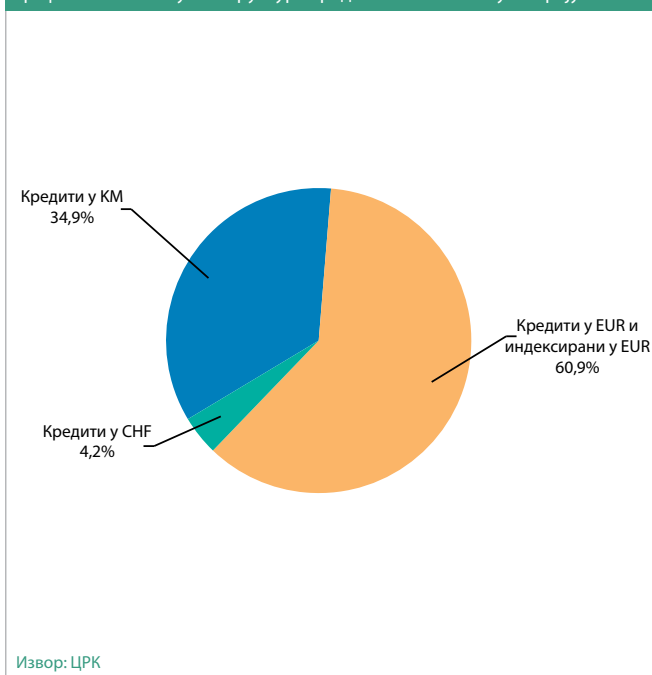
Графикон 3.13: Каматне стопе на краткорочне и дугорочне депозите

Извор: ЦББиХ

Кредити становништву у страним валутама и са валутном клаузулом су чинили 65,1% укупних кредита становништву, од чега се највећи дио односи на кредите индексиране или одобрене у евр. Задуженост становништва по кредитима индексираним у CHF на крају 2015. је износила 4,2% укупне задужености по кредитима становништву, што је за 40 базних поена мање у односу на крај претходне године (графикон 3.14).

Графикон 3.14: Валутна структура кредита становништву на крају 2015.

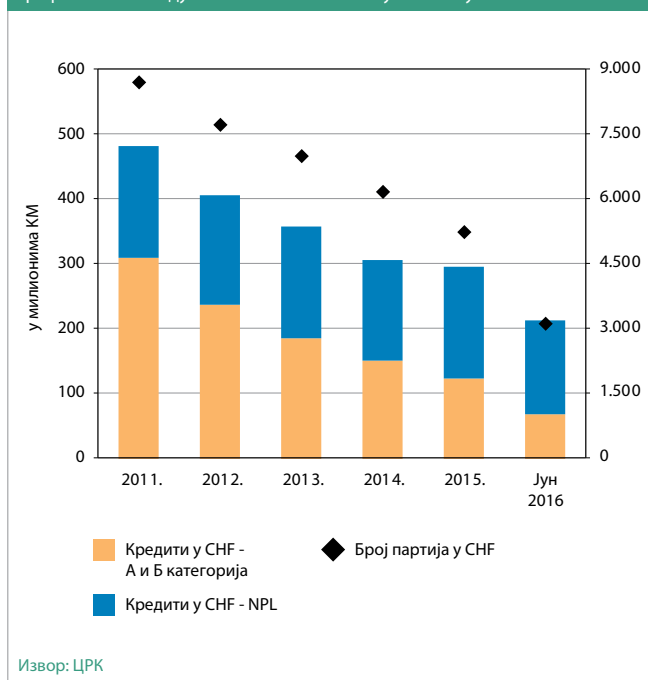

Тренд смањења задужености становништва по кредитима индексираним у CHF валути посљедица је отплате, репрограма или конверзије кредита у другу валуту, као и престанка пласирања нових кредита у CHF од 2013. године, а цјелокупан износ постојећих потраживања у CHF валути се односи на кредите одобрене од стране двије банке. Иако је број кредитних партија становништва у CHF на крају 2015. године био мањи за 15,2% у односу на претходну годину, износ преосталог задужења становништва у CHF валути изражен у KM није се знатније смањено услед апрецијације CHF у 2015. години, након одлуке SNB да напусти политику одржавања фиксног курса CHF, и био је нижи за свега 3,8% у односу на крај 2014.

Иако је према подацима из ЦРК на крају 2015. године, број одобрених партија кредита становништву у CHF валути чинио свега 0,7% укупно одобрених партија кредита становништву, отплата кредита у CHF представљала је велико оптерећење за домаћинства која имају задужење у овој валути, а квалитет кредитног портфеља се константно погоршавао²⁷. Проблем отплате кредита у CHF поново је актуелизован и појачан средином јануара 2015. након апрецијације CHF у односу на евро, која је допринијела даљњем погоршању квалитета кредитног портфеља у CHF валути. У току 2015. године учешће некавалитетних у

укупним кредитима у CHF порасло је за 7,5 процентних поена и на крају године је износио 57,9%. У марту 2016. корисницима кредита у CHF је понуђена опција реструктурирања кредитних задужења на начин да се изврши конверзија кредита са валутном клаузулом у CHF у кредите са валутном клаузулом у EUR под одређеним повољнијим условима од отплате по важећем курсу²⁸. Велики број корисника кредита је прихватио понуђену могућност, тако да је закључно са крајем првог полугодишта 2016. број кредитних партија са валутном клаузулом у CHF смањен за 40,7%, док је преостало задужење по овим кредитима смањено за 28% (графикон 3.15). Процес конверзије кредита са валутном клаузулом у CHF настављен је и у другој половини 2016. године.

Графикон 3.15: Задуженост становништва у CHF валути

У односу на децембар 2014. задуженост становништва по кредитима у KM је порасла за 10,2%, док је задуженост по кредитима у EUR и са валутном клаузулом у EUR забиљежила нешто скромнији раст (3,5%). Посматрајући рочну структуру, кредитни раст је забиљежен у свим категоријама дугорочних кредита становништву, док је преостала вриједност дуга по кредитима рочности до једне године забиљежила благо смањење. Највећи дио потраживања од становништва се односи на кредите уговорене рочности преко 10 година, а затим на кредите с рочношћу између 5 и 10 година. Управо у

²⁷ У посљедњих пет година учешће некавалитетних у укупним кредитима у CHF се повећало за 22,1 процентних поена.

²⁸ Понуђа се односила на конверзију кредита према курсу на дан закључивања анекса уговора, а преостали дуг би се реструктурирао уз фиксну номиналну каматну стопу од 5,99% и умањење за 30%.

овим категоријама кредита становништву у претходним годинама је евидентиран и највећи кредитни раст, док је у 2015. години највећи кредитни раст у односу на претходну годину забиљежен у категорији кредита уговорене рочности од три до пет година (7,7%), при чему су у овој категорији рочности раст забиљежили кредити одобрени у КМ, док је преостало задужење по кредитима одобреним

или индексираним у EUR мање у односу на претходну годину. Нешто слабији раст кредита са рочношћу преко 10 година у односу на претходне године могао би се довести у везу са смањењем кредита стамбене намјене, али и са трендом смањења страних, већином дугорочних извора финансирања.

Табела 3.3: Кредити становништву, рочна и валутна структура

Рочност	Остатак дуга и доспјела ненаплаћена главница у хиљадама КМ							
	Кредити у страној валути и кредити с валутном клаузулом							
	КМ		EUR		CHF		УКУПНО	
	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.
до 1 године	73.024	71.969	4.717	5.751	0	0	77.740	77.720
1 - 3 године	160.304	176.856	163.681	163.029	9.710	12.775	333.695	352.660
3 - 5 година	271.325	304.199	456.920	449.884	16.534	48.298	744.779	802.381
5 - 10 година	827.478	911.569	1.643.190	1.707.410	39.112	72.150	2.509.780	2.691.128
преко 10 година	889.023	982.676	1.854.882	1.943.134	241.229	161.626	2.985.134	3.087.436
УКУПНО	2.221.154	2.447.268	4.123.389	4.269.209	306.586	294.849	6.651.128	7.011.326

Извор: ЦРК

4. Предузећа

Опоравак економске активности у земљи није био довољан да у већој мјери умањи ниво кредитног ризика присутан у сектору нефинансијских предузећа, те је једно од основних обиљежја овог сектора и даље високо учешће некавалитетних у укупним кредитима. Услијед јачања иностране тражње и побољшања извозне активности домаћих привредних субјеката, као и опоравка индустријске производње у земљи, присутне су назнаке позитивних кретања у кредитној активности овог сектора. Ипак, дуготрајан период стагнације економске активности у земљи, одсуство значајнијег инвестиционог циклуса и слаба домаћа потражња, спречавају снажнију кредитну експанзију у сектору нефинансијских предузећа. С аспекта трошкова финансирања, 2015. година била је повољна за корпоративни сектор, будући да је тренд снижавања каматних стопа на домаћем банкарском тржишту настављен и у овој години.

Базни метали и производи од базних метала и даље представљају најзначајнију групу извозних производа у БиХ. Највећа номинална вриједност извоза остварена је у овој групи производа, а њихов извоз чини готово петину укупног извоза у 2015. години. У односу на 2014. забиљежено је смањење од 5,6% у номиналној вриједности извоза што је узроковано мањим извозом у групи производа *Гвожђе и челик*. Пад извоза у овој групи производа посљедица је мање извезене количине, али и неповољних цјеновних кретања код ове групе производа. Производња гвожђа и челика на глобалном нивоу је успорена услијед пада потражње за овом групом производа, што се негативно одразило и на производњу и извоз из БиХ. Осим тога, цијене ових метала биле су под притиском смањења тијekom читаве 2015, те је негативан цјеновни ефект убрзао пад вриједности извоза ове групе производа. У случају алуминијума и производа од алуминијума, такође је забиљежен пад номиналне вриједности извоза услијед смањења потражње за овом категоријом производа. Наведена кретања у категорији базних метала утицала су да базни метали изгубе статус категорије са највећим суфицитом у робној размјени БиХ. Већ другу годину заредом највеће смањење извоза у номиналној вриједности у групи главних извозних производа забиљежено је код минералних горива. Пад вриједности извоза посљедица је мање извезене количине и негативних цјеновних кретања, при чему је већи утицај

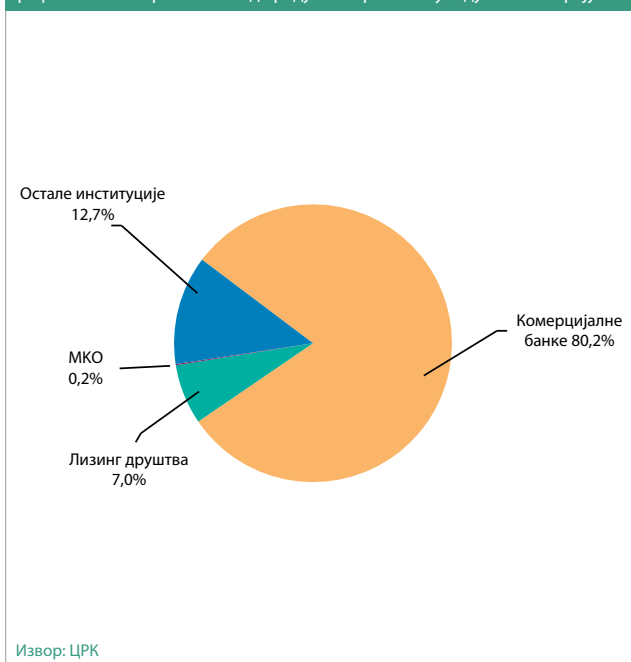
имао ефекат обима. Кретање извоза ове категорије производа под значајним је утицајем кретања на тржишту електричне енергије чија је производња у 2015. нижа за 2,4%, док је реализовани извоз мањи за 7,94% у односу на претходну годину. Иако је ранијих година електрична енергија била једна од кључних детерминанти раста извоза, у посљедње двије године њено учешће у спољнотрговинској размјени земље слаби. Дрвна индустрија у БиХ у посљедњих неколико година биљежи константан раст производње и извоза и једна је од грана привреде која остварује значајан суфицит у међународној размјени. У категорији *Дрво и производи од дрвета* и у 2015. забиљежено је повећање номиналне вриједности извоза која је прије свега резултат повољних цјеновних ефеката. Такође, позитивни трендови у расту извоза настављени су и у групи *Разни производи (Намјештај; носачи мадраца; опрема за кревете и слични производи; свјетилке и друга расвјетна тијела која нису споменута нити укључена на другом мјесту; свијетлећи знакови, освијетљене плочице са натписом; монтажне зграде)* гдје је и поред негативног утицаја цијена извоз растао по стопи од 6%, па је повећање извоза искључиво посљедица повећања извезене количине. У случају производа који спадају у групу *Машине, апарати и механички уређаји, котлови; њихови дијелови* повећање извоза искључиво је посљедица повећане количине извезене робе, док је цјеновни ефекат имао негативан допринос расту вриједности извоза. Код производа из категорије *Електричне машине и опрема и њихови дијелови; апарати за снимање или репродукцију звука, телевизијски апарати за снимање или репродукцију слике и звука и дијелови и прибор за те производе* повећање извоза резултат је првенствено повећања количине, мада су и цјеновна кретања дјелимично допринијела повећању вриједности извоза код ове категорије. Извоз обје групе производа се у највећој мјери ослања на опоравак аутомобилске индустрије на глобалном нивоу, а кретање извоза и производња у посљедњих неколико година упућује на све већу конкурентност домаћих произвођача у ове двије области. Најзначајнији раст номиналне вриједности извоза у 2015. забиљежен је у категорији производа хемијске и сродних индустрија, гдје је снажна експанзија извоза резултат повољних цјеновних кретања и повећања извозних количина (видјети табелу А7 у Статистичком додатку).

Вриједност увоза у 2015. износила је 15,8 милијарди КМ и мања је за 347,5 милиона КМ у односу на претходну годину, што на годишњем нивоу представља пад вриједности увоза од 2,1%. Кретања на страни увоза у највећој мјери су детерминисана кретањима цијена на свјетском тржишту односно дефлаторним притисцима који су обиљежили 2015. годину. Константан пад цијена нафте на свјетском тржишту током 2015. у значајној се мјери рефлектирао и на укупну остварену вриједност увоза у БиХ, будући да је у групи производа минералног поријекла забиљежен пад номиналне вриједности увоза од 22,1%. Ово је у потпуности последица цјеновног ефекта и ниже цијене нафте, будући да је увезена количина ових производа готово на истом нивоу као и претходне године. У групи главних увозних производа, негативна стопа раста регистрована је и код увоза *Машина, апарата и механички уређаја, котлова; њихових дијелова* гдје је смањење увоза резултат ниже увозне тражње односно високе базе из претходног периода. Вриједност увоза прехранбених производа није се значајније промијенила у односу на претходну годину, при чему су дефлаторни притисци на тржишту хране имали негативан допринос кретању увоза у овој групи. С друге стране, раст увезене количине имао је позитиван допринос кретању увоза у овој групи производа. Увоз базних метала и производа од базних метала биљежи раст услјед веће потражње и увезене количине, при чему су ниже цијене ових производа ограничиле већи раст номиналне вриједности увоза (табела А7 у Статистичком додатку).

Укупна потраживања свих група финансијских посредника²⁹ од сектора нефинансијских предузећа, према подацима из ЦРК-а, на крају 2015. године износила су 11,07 милијарди КМ. Банкарски сектор и даље има највеће учешће у укупним потраживањима од нефинансијских предузећа. Укупан дуг овог сектора према банкама у БиХ износи 9,45 милијарди КМ односно 80,2% дуга према свим групама финансијских посредника у БиХ. У групи небанкарских финансијских посредника највеће је учешће компанија за лизинг и осталих небанкарских финансијских институција. Учешће микрокредитних организација (МКО) у укупном дугу сектора нефинансијских предузећа према финансијским посредницима у БиХ готово је занемариво (графикон 4.1). Финансирање путем дужничких или власничких хартија од вриједности и даље је занемариво (погледати поглавље о небанкарским финансијским институцијама),

те се може закључити да кредитирање путем банака представља основни извор финансирања сектора нефинансијских предузећа у БиХ. Благо опоравак економске активности и раст БДП-а у 2015. резултирао је и умјереним опоравком кредитне активности у сектору нефинансијских предузећа, те су укупна потраживања банкарског сектора, према подацима из ЦРК, на крају 2015. већа за 2,6%.

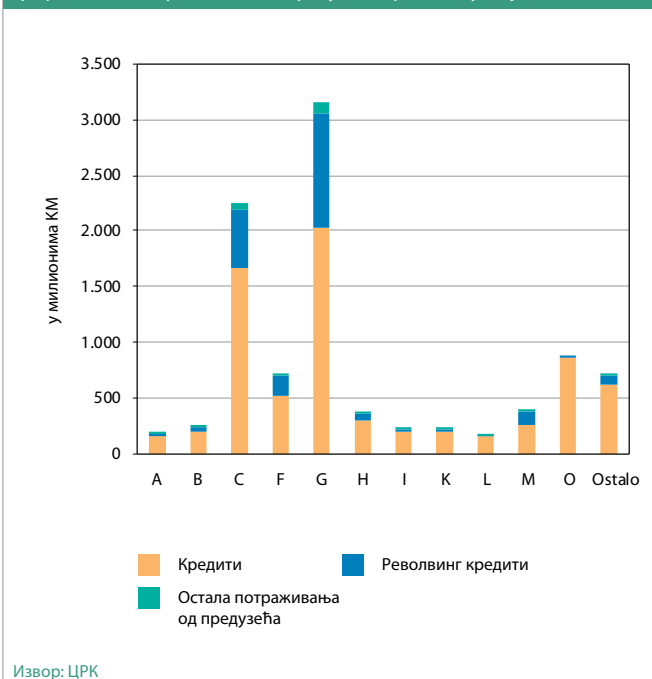
Графикон 4.1: Потраживања од предузећа према типу задужења на крају 2015.

Класични и револвинг кредити и даље представљају најзначајнији вид финансирања нефинансијских предузећа и у структури укупних банкарских потраживања имају доминантно учешће. Потраживања по основу гаранција, акредитива и факторинга из године у годину се смањују, што упућује да слаби потреба за оваквим видом финансирања, те чине занемарив дио укупних потраживања и немају системску важност (графикон 4.2). Укупна задуженост нефинансијских предузећа према свим групама финансијских посредника мјерена учешћем у БДП-у износи 39,2% и у односу на претходну годину није се значајније промијенила. Посматрајући укупна потраживања банкарског сектора из перспективе секторске задужености, највећи допринос расту укупних потраживања долази од предузећа која су регистрована у дјелатностима С (Прерађивачка индустрија), В (Вађење руда и камена), Г (Трговина на велико и мало), О (Јавна управа и одбрана; обавезно социјално осигурање), Д (Производња и снабдјевање електричном енергијом,

гасом, паром и климатизација), I (Дјелатност пружања смјештаја, те припреме и услуживања хране). У већини ових дјелатности забиљежен је и раст бруто додане вриједности у 2015. години. С друге стране, највећи негативан допринос расту укупних потраживања долази од сектора који у највећој мјери зависе од домаће потражње, те се може закључити да слаба домаћа потражња и даље представља ограничавајући фактор снажнијем опоравку кредитне активности у корпоративном сектору.

Графикон 4.2: Потраживања од предузећа према типу и дјелатности

Извор: ЦРК

- A - Пољопривреда, шумарство и риболов
 C - Прерађивачка индустрија
 F - Грађевинарство
 G - Трговина на велико и мало; поправка моторних возила и мотоцикала
 H - Превоз и складиштење
 I - Дјелатности пружања смјештаја, те припреме и услуживања хране (хотелијерство и угоститељство)
 K - Финансијске дјелатности и дјелатности осигурања
 L - Пословање некретнинама
 M - Стручне, научне и техничке дјелатности
 O - Јавна управа и одбрана, обавезно социјално осигурање
 Остало:
 B - Вађење руда и камена
 D - Производња и снабдијевање електричном енергијом, гасом, паром и климатизација
 E - Снабдијевање водом; уклањање отпадних вода, управљање отпадом, те дјелатности санације околине
 J - Информације и комуникације
 N - Административне и помоћне услужне дјелатности
 P - Образовање
 Q - Дјелатности здравствене и социјалне заштите
 R - Умјетност, забава и рекреација
 S - Остале услужне дјелатности

Изложеност банкарског сектора и даље је највећа према предузећима из прерађивачке индустрије и трговине, дјелатностима са највећим учешћем у генерисању бруто додане вриједности. У односу на претходну годину,

учешће ове двије дјелатности у укупним потраживањима банака је додатно повећано и на крају 2015. године чини нешто више од 57% свих потраживања банкарског сектора у БиХ. Овако значајна изложеност банкарског сектора према ове двије дјелатности чини га рањивијим у случају макроекономске нестабилности, те повећава ризик од потенцијалних губитака и смањује способност банака да адекватно апсорбују могући губитак.

Класични кредити чине највећи дио укупних потраживања у свим дјелатностима, те кретање задужености предузећа по основу класичних кредита у највећој мјери одражава и стање укупних потраживања у сектору нефинансијских предузећа (табела A4 у Статистичком додатку). Само у двије дјелатности (дјелатност G и дјелатност M) учешће класичних кредита у укупним потраживањима је ниже од 70%, па се може закључити да се ове двије дјелатности у свом пословању релативно више ослањају на друге типове финансирања попут, револвинг кредита. Највећи допринос расту задужености по основу класичних кредита имали су кредити одобрени дјелатностима C (Прерађивачка индустрија), O (Јавна управа и одбрана; обавезно социјално осигурање), B (Вађење руда и камена), G (Трговина на велико и мало), I (Дјелатност пружања смјештаја, те припреме и услуживања хране). Раст обима производње у сектору рударства (дјелатност B) праћен је и повећањем обима финансирања од стране банкарског сектора у БиХ путем класичних и револвинг кредита. Повећање задужености по основу класичних кредита, који су по правилу дугорочног карактера, у дјелатности B, указује на већу инвестициону активност у сектору рударства. Будући да је прерађивачка индустрија управо један од главних генератора раста током протекле године, разумљиво је да је и банкарски сектор препознао бонитет тих клијената па је у оквиру ове дјелатности евидентирано најзначајније повећање задужености по основу класичних кредита. Пад задужености по основу класичних кредита забиљежен је у дјелатностима K (Финансијске дјелатности и дјелатност осигурања), L (Пословање некретнинама), M (Стручне, научне и техничке дјелатности), A (Пољопривреда, шумарство и риболов), односно у дјелатностима које у највећој мјери зависе од домаће потражње. Осим тога, пад задужености у дјелатности A по основу класичних, али и револвинг кредита врло вјероватно је и посљедица одгођене материјализације кредитног ризика изазваног негативним ефектима поплава из 2014. године. У дјелатности L (Пословање некретнинама), пад задужености по основу класичних кредита дијелом је супституиран већом задуженошћу по основу револвинг кредита.

Искоришћени износ по основу револвинг кредита у 2015. години није се значајније промијенио у односу на претходну годину, што импликује да сектор нефинансијских предузећа није имао додатних потреба за коришћењем ових извора приликом одржавања ликвидности (табела А4 у Статистичком додатку). Највећи искоришћени износ, односно највеће учешће дуга по основу револвинг кредита има дјелатност G (Трговина на велико и мало), што је и разумљиво имајући у виду потребу овог сектора за финансирањем обртних средстава као и његово учешће у генерисању бруто додане вриједности. Слично као и претходне године, пад обима индустријске производње у дјелатности D (Производња и снабдијевање електричном енергијом, гасом, паром и климатизација) није утицао на нижи обим финансијске подршке, те је и у 2015. години забиљежен раст остатка дуга по класичним и револвинг кредитима у овој дјелатности. Разлог томе треба тражити у чињеници да су у овој дјелатности, уз низак ниво некавалитетних кредита, углавном присутна велика предузећа која у принципу имају задовољавајуће показатеље пословања и могу понудити адекватне колатерале, што утиче на повјерење банкарског сектора и спремност да им се осигура кредитна подршка без обзира на повремене осцилације у нивоу привредне активности. Уз повећање финансирања путем класичних кредита, банке су у 2015. наставиле повећавати изложеност према предузећима из сектора рударства и путем револвинг кредита. Иако је у дјелатности А (пољопривреда, шумарство и риболов), забиљежен раст бруто додане вриједности, одобрени и искоришћени износ дуга мањи је него у претходној години, што је можда посљедица акумулације кредитног ризика у овој дјелатности. Значајнији обим финансирања путем револвинг кредита присутан је још и у дјелатностима С (Прерађивачка индустрија), F (Грађевинарство) и М (Стручне, научне и техничке дјелатности). Раст дуга по револвинг кредитима (као и класичним) у дјелатности С, скоро је идентичан оствареној стопи раста индустријске производње у тој дјелатности. Пад индекса производње у грађевинарству у БиХ од 25% у 2015. праћен је и падом одобреног и искоришћеног износа по револвинг кредитима у овој дјелатности и готово непромијењеним износом дуга по класичним кредитима. Позитивна је чињеница да се оваква кретања у грађевинарству нису негативно одразила на ниво некавалитетних кредита.

Осим код банака на домаћем тржишту, један број привредних субјеката има могућност задужења и на иностраном тржишту. Према подацима ЦББиХ, задуженост привредних субјеката у БиХ, укључујући и дјелатност финансијског посредовања, према иностранству на крају 2015. године износила је 7,85 милијарди КМ. Уколико се искључи дјелатност финансијског посредовања и пословања некретнинама (која укључује специјализоване привредне субјекте за управљање потраживањима), задуженост привредних субјеката износи 4,2 милијарде КМ и у односу на претходну годину није се значајније промијенила. Детаљан преглед невладиног спољног дуга према NACE 2 класификацији дјелатности дужника дат је у табели А6. у Статистичком додатку³⁰.

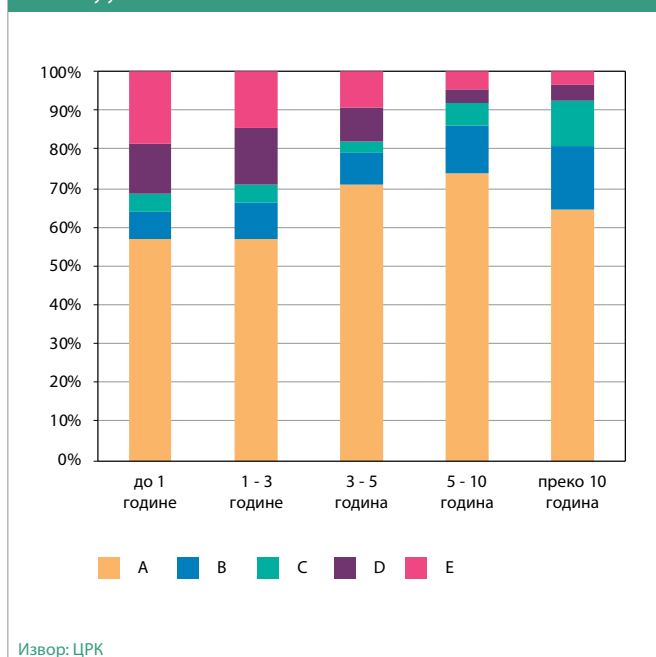
Износ одобрених класичних кредита у 2015. мањи је за 18,1 милион КМ (0,5%), при чему је у току године одобрено 1,88 милијарди КМ дугорочних и 1,46 милијарди КМ краткорочних кредита. Износ одобрених дугорочних кредита у 2015. већи је за 4,2% док су одобрени краткорочни кредити мањи за 6%. Нижи ниво одобрених класичних кредита дјелимично се може објаснити чињеницом да је у 2015. години 26 банака имало дозволу за рад, односно једна мање у односу на претходну годину, те да је у току године у још једну банку уведена привремена управа. Будући да је пад одобрених кредита узрокован смањењем нивоа краткорочног кредитирања, вјероватним се чини да је за клијенте ове двије банке изостала подршка осталих банака у систему. Поред тога, обје банке су имале високо учешће некавалитетних кредита у корпоративном сегменту, што значи да је бонитет њихових клијената био упитан, те је врло вјероватно да остале банке у систему нису биле спремне осигурати кредитну подршку тој групи правних субјеката. Осим тога, каматне стопе по којима су ове двије банке одобравале кредите биле су међу већим у систему, што додатно потврђује претходно изнијету тезу да клијенти ових банака нису били у могућности осигурати кредитну подршку код осталих банака у систему.

Према подацима из ЦРК-а у 2015. години дошло је до смањења остатка дуга по класичним кредитима с уговореном рочношћу преко десет година, док је у свим осталим категоријама рачности у односу на претходну годину забиљежено повећање остатка дуга. Највеће повећање забиљежено је у групи кредита са уговореном рочношћу од три до пет година,

30 Подаци су резултат анкетног истраживања о страним улагањима које ЦББиХ проводи редовно на кварталној и годишњој основи. Ови подаци обухватају само оне пословне субјекте за које ЦББиХ располаже информацијом да имају износ директног страног улагања већи од 100.000 КМ и микрокредитне организације у БиХ.

а затим и у групи кредита са уговореном рочношћу до једне године. У рочној структури кредита и даље доминирају кредити са уговореном рочношћу од пет до десет година. Њихово учешће у класичним кредитима износи 39,85% и није се промијенило у односу на претходну годину. Учешће кредита са уговореном рочношћу преко десет година у укупним класичним кредитима мање је за 9,3% у односу на претходну годину. Мањи износ остатка дуга по овим кредитима указује да се одобравање кредита привредним субјектима са рочношћу преко десет година одвија слабијим интензитетом у односу на претходне периоде, што може бити последица процеса раздуживања банака у протеклих неколико година и смањења страних извора финансирања који су по својој рочности углавном дугорочног карактера, односно јачег ослањања банака на локалне изворе који у принципу у погледу рочности имају краћи рок до доспијећа. Осим тога и неизвјесност која је присутна на локалном тржишту ограничава привредне субјекте и банке да улазе у инвестиције с овако дугим роком.

Графикон 4.3: Структура кредита предузећима према рочности и квалитету у 2015.

Валутни ризик у корпоративном сектору у околностима валутног одбора није изражен будући да је више од 99% кредита, према подацима из ЦРК-а, одобрено у домицилној и валути еврозоне према којој је успостављен фиксни девизни курс. Такође и најзначајнији спољнотрговински партнери корпоративног сектора у БиХ су земље ЕУ и еврозоне те би и евентуална корекција девизног курса имала ограничене ефекте по финансијску стабилност. У категорији рочности до једне године, највеће учешће

имају кредити одобрени у домицилној валути, док у свим осталим категоријама уговорене рочности доминирају кредити одобрени односно индексирани према евр. У 2015. остатак дуга по кредитима одобреним или везаним за CHF валуту имао је занемариво учешће (мање од 0,5%) у укупном дугу предузећа по класичним кредитима, због чега ни апresiasiја CHF-а није представљала озбиљан проблем по стабилност финансијског сектора односно банкарског система као у неким другим земљама нити значајан извор ризика у корпоративном сектору.

Табела 4.1 : Кредити предузећима, рочна и валутна структура остатка дуга

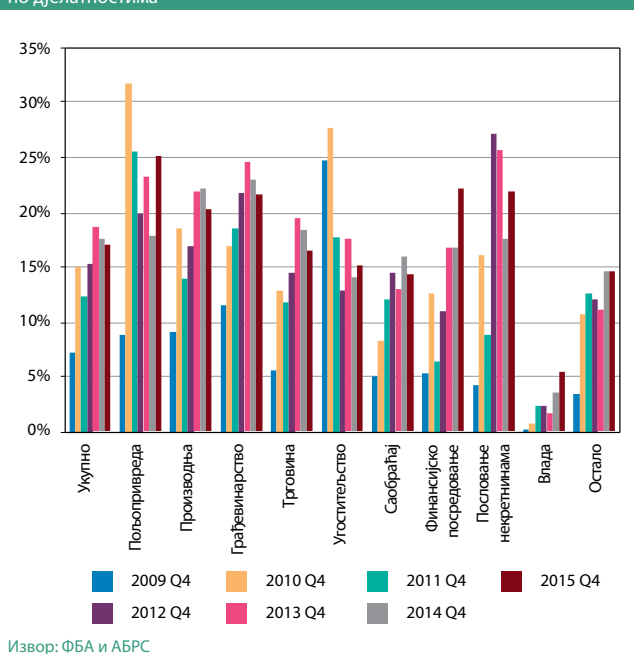
Рочност	у хиљадама КМ					
	Остатак дуга и доспјела ненаплаћена главница					
	Кредити у страном валути и кредити с валутном клаузулом					УКУПНО
	КМ	EUR	CHF	USD	KWD	
до 1 године	505.877	265.372	0	12.693	0	783.942
1 до 3 године	455.597	456.003	0	10.715	4.819	927.134
3 до 5 година	413.496	852.492	778	0	580	1.267.346
5 до 10 година	566.879	2.260.169	355	340	3.363	2.831.107
преко 10 година	373.261	898.428	28.985	1.347	160	1.302.181
УКУПНО	2.315.110	4.732.464	30.117	25.095	8.923	7.111.710

Извор: ЦРК

Сектор нефинансијских предузећа и даље је оптерећен високим нивоом неквалитетних кредита. Иако је у 2015. години забиљежено смањење неквалитетних кредита у номиналном износу, као и смањење њиховог учешћа у укупним кредитима нефинансијским предузећима, кредитни ризик у овом сектору није занемарив. Према подацима ентитетских агенција за банкарство, учешће неквалитетних кредита у укупним кредитима овом сектору на крају 2015. године износи 17,2%, што у односу на претходну годину представља смањење од 43 базна поена (графикон 4.4). Међутим, нето одлив неквалитетних кредита у корпоративном сектору у 2015. години износи занемаривих 4,1 милиона КМ, те је смањење процентуалног учешћа неквалитетних кредита у укупним кредитима у највећој мјери резултат динамичнијег раста укупних кредита у овом сектору, а не побољшања макроекономских показатеља који утичу на њихово кретање. Позитивни помаци у макроекономском окружењу и благи опоравак економске активности нису довољни да би се ријешили нагомилани проблеми у сектору нефинансијских предузећа у погледу редовне отплате дуга, те кредитни ризик у корпоративном сектору свео на прихватљив ниво. Посматрајући квалитет кредитног портфела по дјелатностима, охрабрује чињеница да је смањење

неквалитетних кредита и у апсолутном и процентуалном износу забиљежено у оним дјелатностима које у највећем износу учествују у генерисању бруто додане вриједности, попут дјелатности С (Прерађивачка индустрија) и D (Производња и снабдијевање електричном енергијом, гасом, паром и климатизација), те у дјелатностима које у највећој мјери зависе од домаће потражње, као што је дјелатност грађевинарства. У дјелатности *Прерађивачке индустрије* забиљежено је смањење неквалитетних кредита у вриједности од 14,3 милиона КМ, што може указивати да се предузећа из ове дјелатности успјешно опорављају од негативних ефеката узрокованих поплавама из 2014. године. Посебно значајно смањење неквалитетних кредита у 2015. години у износу од 41 милион КМ регистрирано је у дјелатности *Трговина*. С друге стране, у дјелатности *Пољопривреда* дошло је до погоршања квалитете кредитног портфеља у апсолутном износу од 13,8 милиона КМ, што је највјероватније последица одгођене материјализације кредитног ризика услед штета узрокованих поплавама из 2014, а на што је већ упозоравано у претходном Извјештају о финансијској стабилности. Значајно повећање неквалитетних кредита забиљежено је и у дјелатностима *Финансијско посредовање*.

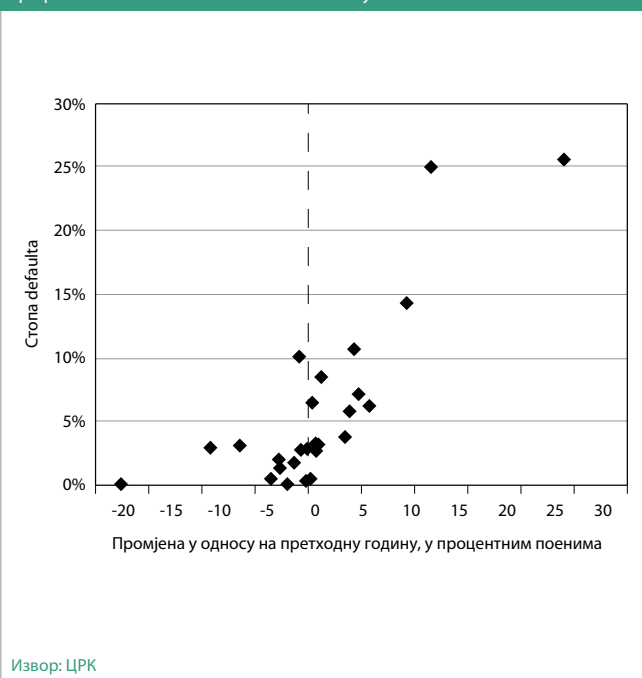
Графикон 4.4: Учешће неквалитетних у укупним кредитима предузећа, по дјелатностима

На и даље висок ниво кредитног ризика у сектору нефинансијских предузећа, указује и стопа defaulta која је у 2015. години износила 4,53% и за 45 базних поена је већа у односу на 2014. годину. Иако је проблем неквалитетних кредита у сектору нефинансијских предузећа системске природе, материјализација кредитног ризика посебно

снажно се испољава код неколико банака. У већини случајева ради се о банкама које су у периодима кредитне експанзије имале лошу политику управљања кредитним ризицима, при чему су неке од њих и након избијања кризе задржале неадекватну процјену кредитног бонитета клијената. У погледу системски важних банака, већина има стопу defaulta испод забиљежене годишње стопе на нивоу система, док је у случају три системски важне банке стопа defaulta на већем нивоу од просјечне. У једном случају ради се о банци која има врло конзервативан приступ приликом категоризације кредитног портфеља, а у друга два, о банкама које су раније поменуте у смислу неадекватног управљања кредитним ризицима.

Графикон 4.5: Стопа defaulta по банкама у 2015.

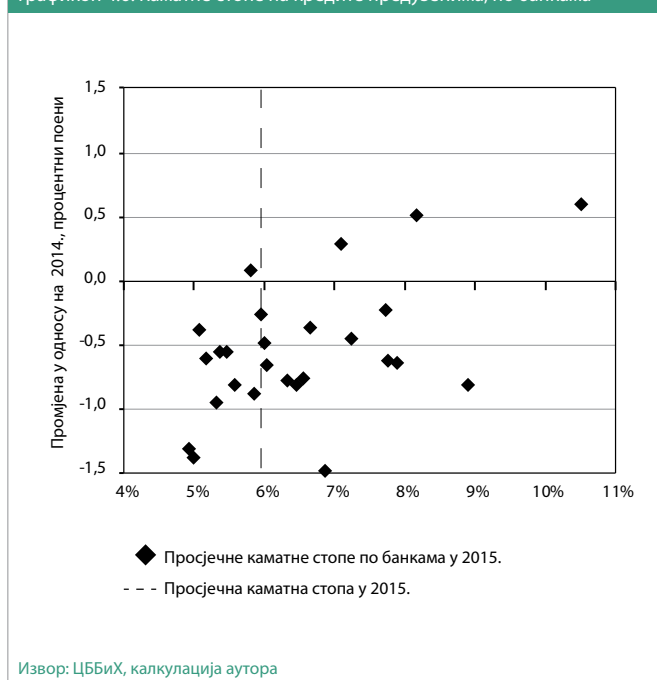

С аспекта трошкова финансирања на домаћем банкарском тржишту, 2015. била је повољна за корпоративни сектор у БиХ, будући да су каматне стопе по којима банке одобравају кредите овом сектору, у просјеку биле, на до сада, најнижим нивоима. Према подацима ЦББиХ, просјечна пондерисана каматна стопа на новоодобрене кредите нефинансијским предузећима у 2015. години износила је 5,97% и за 68 базних поена нижа је у односу на 2014. (графикон 4.6). Раст каматних стопа забиљежен је код четири банке, а просјечна каматна стопа кретала се у распону од 4,9% до 10,5%. Код банака код којих је забиљежен раст каматних стопа, у два случаја се ради о банкама које вјероватно немају могућност приступа међународним изворима финансирања. У друга два случаја се ради о банкама које су у претходним периодима имале врло експанзивну кредитну активност и због тога ниже стопе од остатка банака у систему,

те сада вјероватно коригују своју политику каматних стопа како би осигурале рентабилност у пословању. Код већине системски важних банака забиљежено је смањење каматних стопа веће од 50 базних поена у односу на каматне стопе у 2014. години. До смањења каматних стопа, између осталог, дошло је и због повољних кретања на међународним тржиштима и пада трошкова финансирања банака, највише услјед експанзивне монетарне политике коју наставља да проводи ЕЦБ. Пад каматних стопа, такође, може се приписати и већој конкуренцији између банака у настојању да осигурају бољу тржишну позицију у условима стагнирајуће кредитне активности и слабе потражње за кредитима. Будући да је кредитни ризик у корпоративном сектору и даље изражен, банке код доношења одлуке о цијени кредита нису могле бити вођене овим фактором. Један од фактора који ће у будућности вјероватно ограничити даљњи пад каматних стопа јесте кредитни рејтинг земље и перцепција ризичности улагања у БиХ од стране иностраних инвеститора, односно међународних кредитора. Историјски ниске каматне стопе у БиХ представљају значајан подстицај опоравку кредитне, а тиме и економске активности, али не треба занемарити ни ризик који оне носе са собом. Будући да привредни субјекти у БиХ у већини случајева уговарају варијабилне каматне стопе на кредите, потенцијални раст каматних стопа на новоодобрене кредите значиће и раст трошкова финансирања, чиме је вјероватност материјализације каматног ризика већа.

Изложеност нефинансијских предузећа каматном ризику у 2015. благо је смањења у односу на претходну годину будући да у структури новоодобрених кредита у 2015. години смањено учешће кредита са промјењивом каматном стопом унутар једне године. Учешће кредита са иницијалним периодом фиксације каматне стопе до једне године у укупним одобреним кредитима у току 2015. износи 74%, док је у 2014. износило 82%. Истовремено, повећало се учешће кредита са промјењивом каматном стопом у периоду од једне до пет година са 9% у 2014. на 15% у 2015. као и учешће кредита са промјењивом каматном стопом преко пет година са 11% на 14%. Без обзира на овакву промјену у структури новоодобрених кредита у 2015, треба истаћи да ризик од промјене каматних стопа у сектору нефинансијских предузећа није занемарив будући да је већина пласираних кредита у овом сектору одобрена уз клаузулу промјене каматне стопе унутар једне године. Будући да су цијене кредита у 2015. години биле на историјски ниским нивоима, предузећа која су се дугорочно задуживала по овим стопама изложена су значајном ризику раста каматних стопа. У случају материјализације каматног шока, ова предузећа ће бити изложена већим трошковима финансирања, што би се посљедиочно одразило и на сам банкарски сектор у виду лошије способности сервисирања обавеза од стране ових предузећа и могло изазвати негативне ефекте по финансијску стабилност.

Графикон 4.6: Каматне стопе на кредите предузећима, по банкама

5. Финансијски посредници

Финансијски систем БиХ је, упркос ризицима идентификованим у претходним поглављима, сачувао стабилност. Укупна актива финансијских посредника у току 2015. године забиљежила је раст од 4,28%, при чему доминантан утицај на пораст активе има банкарски сектор, који је уједно највећи и најразвијенији сектор у финансијском систему БиХ. Банкарски сектор БиХ забиљежио је раст билансне суме од 4,43%, те је учешће активе банака у укупној активи финансијских посредника на крају 2015. године досегло ниво од 87,5% (табела 5.1). С друге стране, микрокредитне организације и компаније за лизинг, као резултат ранијих акумулисаних ризика, већ трећу годину заредом биљеже контракцију билансне суме и смањење учешћа у вриједности укупне активе финансијских посредника. Актива инвестиционих фондова забиљежила је благи раст у току 2015. године, али се учешће инвестиционих фондова у укупној вриједности активе финансијских посредника није значајније повећало. Недостатак великих домаћих институционалних инвеститора, недостатак склоности ка инвестирању у хартије од вриједности становништва и корпоративног сектора, и даље су ограничавајући фактор расту домаћих инвестиционих фондова.

Најразвијенији сегмент небанкарског финансијског сектора су друштва за осигурање и реосигурање, која су друга по величини активе, те је њихово учешће у укупној активи финансијских посредника повећано у односу на претходну годину (5,4%). Домаћа тржишта капитала због своје сегментираности нису довољно атрактивна страним инвеститорима. Најактивнији сегмент тржишта капитала и даље представља трговање домаћим дужничким хартијама од вриједности на примарном тржишту. Табела 5.1 приказује трендове и структуру активе бх. финансијских посредника за посљедње три године.

Табела 5.1: Вриједност имовине финансијских посредника

	2013.		2014.		2015.	
	Вриједност, милиони КМ	Учешће, %	Вриједност, милиони КМ	Учешће, %	Вриједност, милиони КМ	Учешће, %
Банке ¹⁾	22.026	87,1	22.766	87,4	23.775	87,5
Лизинг компаније ¹⁾	597	2,4	514	1,97	475	1,75
Микрокредитне организације ¹⁾	670	2,6	647	2,48	640	2,36
Инвестициони фондови ²⁾	761	3,0	758	2,91	801	2,95
Друштва за осигурање и реосигурање ³⁾	1.231	4,9	1.364	5,24	1.473	5,42
УКУПНО	25.285		26.049		27.163	

Извор:

1 - ФБА и АБРС

2 - Комисија за хартије од вриједности ФБиХ и инвестициони фондови

3 - Ентитетске агенције за надзор осигуравајућих друштава

5.1 Банкарски сектор

Стабилност банкарског сектора БиХ задржана је током 2015. и у првој половини 2016. године. Материјализација идиосинкретичних ризика у неколико мањих банака, није значајније утицала на стабилност банкарског сектора, тако да је сектор и даље адекватно капитализован и ликвидан. Услијед акумулисаних ризика, неколико банака исказало је значајне губитке у пословању у четвртом кварталу 2015, због чега је добит цјелокупног банкарског сектора знатно нижа у односу на претходну годину. Забиљежени губици у овим банкама, уз истовремени почетак примјене строжих регулаторних одредби које се односе на промјене у признавању ставки капитала, одразили су се на нижу капитализованост банкарског сектора. Ликвидност банкарског сектора је релативно висока, али је слабљење ликвидносних позиција у појединим банкама утицало на нешто ниже вриједности индикатора ликвидности у односу на претходну годину. Кредитни ризик, који представља доминантан ризик у банкарском сектору БиХ и даље је појачан, те се не може очекивати његово значајније слабљење све док не дође до значајнијег опоравка економске активности у земљи. Уз кредитни ризик, за банкарски систем БиХ значајан извор ризика представља и ризик раздуживања бх. банака према матичним банкарским групацијама, који је био присутан и у 2015. години. Слаба кредитна активност је и даље једна од карактеристика домаће економије. Кредитни раст је у највећој мјери детерминисан кредитном активношћу у сектору становништва, док сектор нефинансијских предузећа биљежи веома скромне стопе кредитног раста. Услијед релативно слабе потражње овог сектора, банке повећавају изложеност према сектору владе. И поред постојећих ризика и ниског нивоа економске активности, резултати тестова на стрес које је провела ЦББиХ показали су да је банкарски сектор у стању апсорбирати претпостављене шокове из макроекономског окружења.

Иако је у 2015. години дошло до раста економске активности у БиХ, може се оцијенити да је пословање у реалном сектору још увијек отежано, што омета јачи економски опоравак. У таквим околностима забиљежен је скроман раст билансне суме банака од 4,4%. Највећи утицај на пораст билансне суме имао је пораст депозита домаћих резидентних сектора, уз истовремени раст кредитних пласмана, инвестиција у хартије од вриједности и ликвидних ставки на страни активе (графикон 5.1).

Графикон 5.1: Промјене најважнијих ставки биланса банкарског сектора

Депозити домаћих резидентних сектора забиљежили су пораст од 1,23 милијарде КМ или 8,1% у односу на крај претходне године, при чему је највећи пораст депозита забиљежио сектор становништва (864,5 милиона КМ или 9,4%). На пораст депозита становништва дјелимично су утицале исплате по основу обвезница старе девизне штедње у току 2015. године, а један дио пораста генерисан је по основу прилива односно дознака из иностранства. С друге стране, настављен је процес раздуживања банака према матичним групацијама из ЕУ, што се огледа кроз смањење депозита и кредита од нерезидената у структури пасиве комерцијалних банака (табела 5.2).

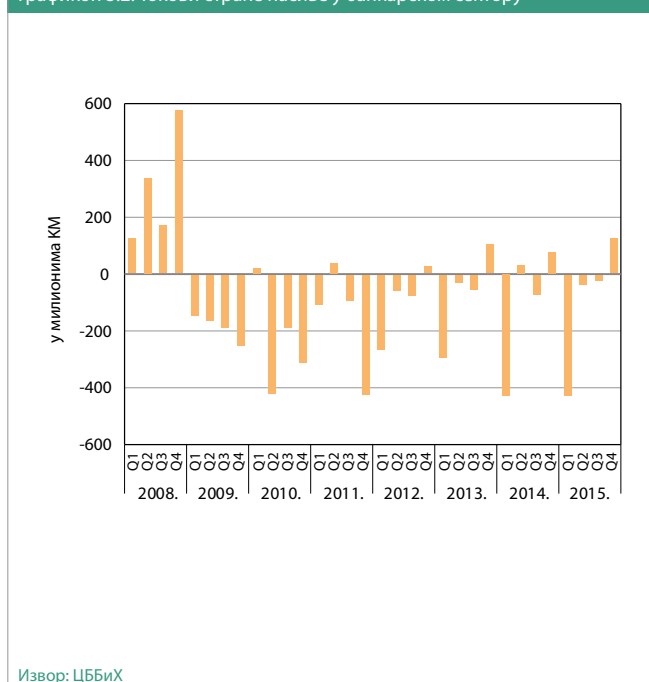
Табела 5.2: Поједностављени биланс комерцијалних банака у милионима КМ

	Актива		Пасива	
	2014.	2015.	2014.	2015.
Новчана средства и депозити код банака	6.041	6.255	Депозити резидената	15.212
од чега:			Депозити нерезидената	1.682
рачуни резерви код ЦББиХ	3.716	4.085	Обавезе по кредитима	1.824
Хартије од вриједности	1.191	1.494	од чега:	
Кредити, потраживања по пословима лизинга и доспјела потраживања	15.903	16.458	кредити од нерезидената	1.234
Остала актива	1.328	1.379	Остала пасива	775
Исправка вриједности	-1.697	-1.811	Капитал	3.273
УКУПНО	22.766	23.775	УКУПНО	22.766
				23.775

Извор: ФБА и АБРС

Матичне банке услијед и даље слабе кредитне потражње у БиХ, поновног пораста премије за ризик, али и под пристиском строже ЕУ регулативе, смањују изложеност према бх. банкама (графикон 5.2). Обавезе према нерезидентима смањене су за 384,5 милиона КМ или 11,6% у односу на крај 2014. године. Извори средстава који потичу од домаћих резидентних сектора су, посматрано од почетка 2010. године када је започео процес раздуживања према иностранству, порасли за 4,39 милијарди КМ³¹, док су се обавезе према нерезидентима у истом периоду смањиле за 2,64 милијарде КМ.

Графикон 5.2: Токови стране пасиве у банкарском сектору

Интензитет раздуживања бх. банака према иностранству био је најслабији у 2012. и 2013. години (графикон 5.1 и 5.2), што се донекле може повезати и са кретањима премија ризика европских банака³². Наиме, крајем 2011. године, када је наступила дужничка криза иницирана реструктурисањем јавног дуга и падом кредитног рејтинга одређених земаља, дошло је до раста премије за ризик банака у Европи, након чега премија за ризик континуирано пада. Тај тренд трајао је све до 2015, када премија за ризик поново почиње расти, због повишеног нивоа несигурности на глобалним финансијским тржиштима (грчка и украјинска криза). У условима повећане премије за ризик која поскупљује трошак капитала власницима банака, као и под притиском

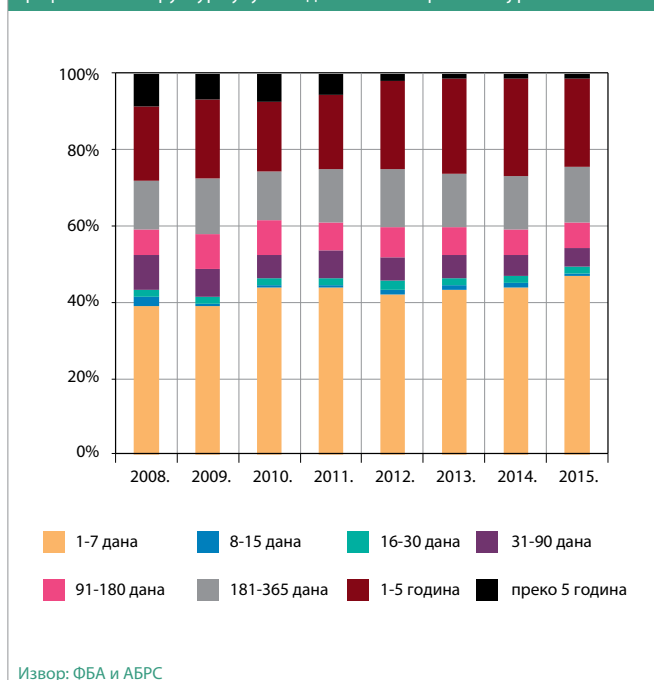
31 У овај износ нису укључени кредити на страни пасиве од Инвестиционо-развојне банке РС, који на крају 2015. године износе 512,3 милиона КМ.

32 Премија ризика представља разлику између трошка главнице, односно очекиваног приноса на уложени капитал и неризичне стопе поврата (која се на европском тржишту може процијенити помоћу приноса до доспијећа десетогодишње њемачке обвезнице и имплицитне премије за ризик тржишта ризичне активе).

строже ЕУ регулативе и слабог кредитног раста, поновно интензивирање процеса раздуживања бх. банака према матичним групацијама није неочекивано.

Иако је раст домаћих депозита надомјестио смањење страних извора финансирања, потребно је напоменути да ови депозити имају релативно неповољну рочну структуру. Према подацима ЦББиХ, у структури укупних депозита становништва, депозити на трансакционим рачунима константно расту те на крају 2015. године чине преко једне петине укупних депозита становништва, што у одређеној мјери отежава управљање ризиком ликвидности. Посматрано од краја 2008. године, може се уочити тренд раста учешћа депозита са роком доспијећа 1 - 7 дана у структури укупних депозита (графикон 5.3)³³.

Графикон 5.3: Структура укупних депозита по преосталој рочности

Илустрације ради, учешће депозита са роком доспијећа до 30 дана у структури укупних депозита на крају 2008. године износило је 43%, док је на крају 2015. године учешће ових депозита досегло ниво од 49,4%. С друге стране, занемариво је мало учешће депозита са роком доспијећа преко пет година у структури укупних депозита (тек 1,2%). Према подацима с краја 2015. године, само у случају једне банке дугорочни депозити с роком доспијећа преко пет година прелазе 5% у структури извора средстава. У случају 18 банака учешће депозита са роком доспијећа преко пет година у укупним депозитима

ниже је од 1%. На основу података с краја 2015. године депозити са преосталом рочношћу крајом од годину дана чине чак 75,6% укупних депозита. Овако неповољна рочна структура извора могла би у наредним периодима представљати ограничавајући фактор дугорочног кредитирања у БиХ.

Ставка капитал и резерве у билансу стања на крају 2015. године забиљежила је пораст вриједности у износу од 111,3 милиона КМ или 3,4%, а највећи позитиван утицај на капитал имала је остварена добит из текућег периода, те докапитализације у случају десет банака (табела 5.2). Иако је у току 2015. године 10 банака у систему извршило докапитализацију, укупни капитал забиљежио је скроман пораст због значајног утицаја губитака које је исказало шест банака на крају 2015. године. У посљедњих неколико година примјетан је тренд пораста исплате дивиденди у случају појединих банака из страних групација, што такође представља канал раздуживања, односно смањења изложености страних банкарских групација према БиХ, и утиче на смањење укупног капитала.

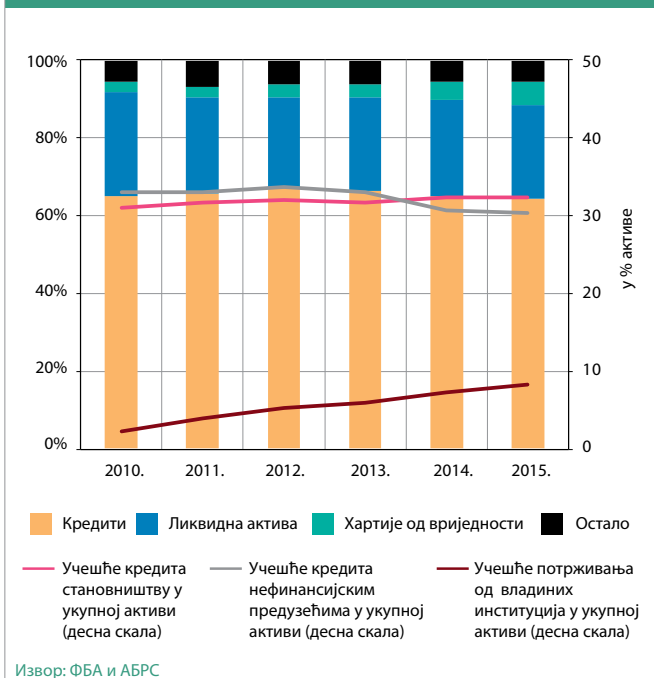
У структури aktive највеће учешће имају кредити, са годишњом стопом раста од 3,5%, при чему су забиљежене знатно више стопе раста у сектору становништва у односу на стопе раста у сектору приватних нефинансијских предузећа. Стопе раста кредита нефинансијским предузећима³⁴, посматрано од почетка године па све до октобра 2015. године, кретале су се на нивоу нижем од 2%, да би на крају децембра годишња стопа раста кредита овом сектору износила 2,72%. Као посљедица слабе кредитне потражње у сектору нефинансијских предузећа, учешће кредитних пласмана овом сектору у укупној активи благо се смањује и на крају 2015. године износи 30,3% (графикон 5.4). На основу података из првог квартала 2016. године, може се закључити да је благи опоравак реалног сектора довео до постепеног интензивирања кредитне активности у овом сегменту (годишња стопа раста на крају марта износи 3,14%). С друге стране, јача кредитна активност у сектору становништва резултирала је порастом учешћа кредитних пласмана у укупној активи овом сектору (графикон 5.4). У првој половини 2015. годишње стопе раста кредита становништву кретале су се у распону од 5,5 до 5,8%, да би се у другом дијелу

33 Анализа је урађена на основу података ентитетских агенција за банкарство о рочној усклађености active и пасиве. На графикону су приказани укупни депозити, који укључују и депозите од нерезидената и то по преосталој рочношћу.

34 У циљу анализе коришћене су стопе раста кредита у односу на децембар претходне године (eng. Year-to-day, ytd).

године почеле благо смањивати (годишња стопа раста на крају децембра 2015. године износила је 5,26%), те је у прва три мјесеца 2016. године настављен тренд пада стопе на ниво од 4,23%.

Графикон 5.4: Актива банкарског сектора

У периоду релативно слабе кредитне потражње сектора нефинансијских предузећа, банке су наставиле повећати изложеност према сектору владе током 2015. године. Према подацима ЦББиХ, задуженост сектора владе по основу емитовања хартија од вриједности чији су купци комерцијалне банке у БиХ, на крају 2015. године порасла је за 39,5%, док је задуженост сектора владе по основу кредита комерцијалних банака повећана за 3,6% у односу на претходну годину (види табелу 2.2). Наставак кредитирања сектора влада, као и повећање изложености путем куповине хартија од вриједности овог сектора, довели су до раста учешћа пласмана влади који су на крају 2015. године досегнули ниво од 8,2% укупне aktive (графикон 5.4). Иако су према домаћој регулативи хартије од вриједности ентитетских влада сврстани у безризичну категорију, те банке не издвајају капиталне захтјеве за кредитни ризик и тржишни ризик, повећање изложености

банака према сектору владе заправо не смањује ризике за банке. Кредитни рејтинг земље још увијек се налази у зони шпекулативне кредитне способности, односно високог кредитног ризика, што повећава премију ризика ових хартија, а ограничен обим трговине на секундарном тржишту за трговину хартијама од вриједности додатно повећава ризике за банке.

Пораст укупних депозита у 2015. години једним дијелом одразио се и на повећање ликвидних ставки aktive банака. Повећање основних ликвидних средстава у банкарском сектору рефлектирало се кроз повећање готовине у трезорима банака и вишкова средстава на рачуну резерви код ЦББиХ. Ипак, поједине банке услјед смањења кредитне активности и под притиском европске регулативе и даље смањују вишкове на рачуну резерви код ЦББиХ³⁵. Тренд смањења вишкова на рачуну резерви код ЦББиХ ће се наставити и у наредним периодима, између осталог, и услјед политике измјене стопе и накнаде обавезне резерве ЦББиХ³⁶. Већина банака вишкове ликвидности задржала је у домаћим банкарским каналима, повећањем средстава на рачунима резерви код ЦББиХ, те су на нивоу банкарског сектора депозити код инобанака забиљежили смањење у износу 202,9 милиона КМ или 11,9% (графикон 5.1).

Банкарски сектор БиХ на крају 2015. године био је адекватно капитализован, а стопа адекватности капитала, премда је смањена у односу на претходну годину, још увијек се налази знатно изнад прописаног регулаторног минимума (табела 5.3). Међутим материјализација кредитног ризика и ризика високе концентрације у случају неколико банака резултирала је значајним губицима у пословању ових банака и утицала на смањење вриједности индикатора капитализованости у односу на прошлу годину. Забиљежени губици у поменутим банкама, заједно са почетком примјене регулаторних одредби које се односе на промјене у признавању ставки капитала, резултирали су нижом капитализованошћу на нивоу система.

35 У складу са Европском директивом 2013/36/EU (Capital Requirements Directive IV – CRD IV) и Уредбом 575/2013 (Capital Requirements Regulations – CRR) свака изложеност према централним владама и централним банкама третира се ризичном и као таквој јој се додјељује пондер ризика 100%, што значи да банке на нивоу групације морају издвајати капиталне резерве на средства која њихови субсидијари држе на рачуну код ЦББиХ.

36 ЦББиХ је средином априла 2016. године донијела одлуку о проширењу основице за обрачун обавезне резерве, измјени стопе обавезне резерве као и накнади коју ће обрачунавати на износ средстава обавезне резерве и на износ средстава изнад обавезне резерве. Одлука ступа на снагу почетком јула 2016. године.

Табела 5.3: Основне карактеристике банкарског сектора

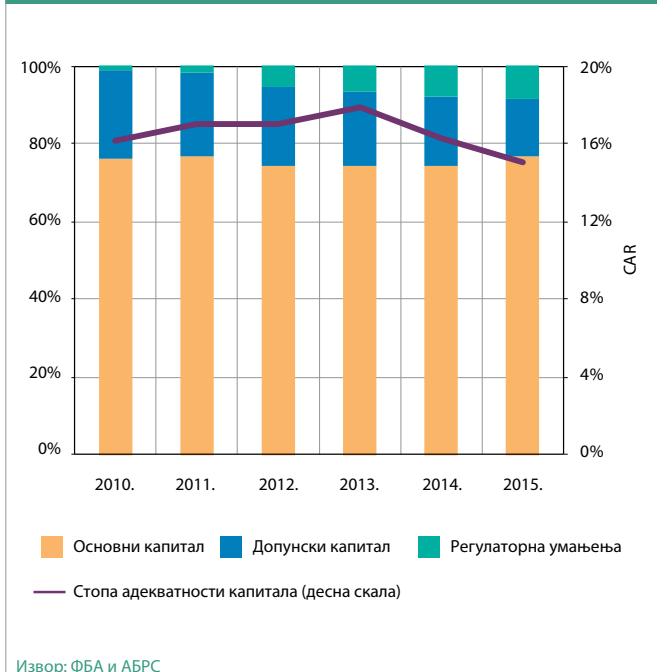
		2014.	2015.
Ниска капитализованост	Регулаторни капитал, милиони КМ	2.768	2.646
	Укупни пондерисани ризик, милиони КМ	17.021	17.587
	Стопа адекватности капитала	16,3%	15,0%
Бољи квалитет кредитног портфеља	Укупни кредити, милиони КМ	15.903	16.458
	Неквалитетни кредити, милиони КМ	2.253	2.249
	Омјер неквалитетних према укупним кредитима	14,2%	13,7%
Знатно нижи пословни резултат	Нето добит/губитак, милиони КМ	144	70
	Поврат на акционарски капитал	5,2%	2,4%
Задовољавајућа ликвидност	Ликвидна према укупним средствима	26,8%	26,4%
	Ликвидна средства према краткорочним финансијским обавезама	46,1%	44,0%

Извор: ЦББиХ

Наиме, од краја 2015. године, у складу с одлукама о капиталу и капиталној заштити банака³⁷, износ субординисаног дуга који се укључује у допунски капитал банке се у посљедњих пет година прије истека уговореног рока доспијећа умањује за 20-постотни кумулативни годишњи одбитак од његове вриједности на дан израчуна допунског капитала, с тим да се у посљедњој години прије истека уговореног рока субординисаног дуга не укључују у допунски капитал. Такође, од краја 2015. године смањен је износ општих резерви за покриће кредитних губитака за активу процијењену као категорија А који се може укључити у износ допунског капитала (са 2% укупног ризика активе на ниво до највише 1,625% укупног ризика активе). У циљу јачања капиталне основе банака, која треба да пружи пуну способност банкама за апсорбирање постојећих ризика и потенцијалних губитака, од краја 2015. године износ допунског капитала који се може укључити у обрачун регулаторног капитала је смањен, те може бити максимално до износа једне половине основног капитала.

Као резултат имплементације поменутих регулаторних одредби, допунски капитал на нивоу система забиљежио је смањење у износу од 64 милиона КМ или 12,2% на крају 2015. године. Банке које су прописе у погледу капитализованости испуњавале у значајној мјери ставкама допунског капитала, суочиће се са потребом осигурања квалитетнијих ставки капитала у циљу испуњавања регулаторних прописа.

Графикон 5.5: Структура регулаторног капитала

Извор: ФБА и АБРС

Системски важне банке су адекватно капитализоване, при чему поједине системски важне банке одржавају капитализованост близу регулаторног минимума. С друге стране, материјализација ризика довела је до проблема у испуњавању пруденцијалних капиталних захтјева код неколико мањих банака. Услијед акумулисаних ризика који су произашли из лошег квалитета кредитног портфеља и неадекватног управљања кредитним ризиком, на крају 2015. три банке нису испуњавале стопу адекватности капитала. Банка Српске а.д. Бања Лука се већ дужи временски период суочавала са озбиљним проблемима у пословању, због чега је од стране регулатора била стављена под посебан надзор, те јој је било забрањено прикупљане депозита. У новембру 2015. године АБРС је увела привремену управу у поменутој банци. Влада РС, као већински акционар ове банке, није донијела одлуку о докапитализацији, те је банка постала несолвентна, због чега јој је у априлу 2016. године одузета дозвола за рад и покренут поступак ликвидације. У двије банке покренут је процес консолидације и припајања другим банкама, чиме би се требало осигурати превазилажење постојећих слабости у пословању и јачање капиталне основе исходних банака. Окончање овог поступка у оба случаја се очекује у другој половини 2016. Иако се ради о мањим банкама које немају системску важност, велики губици у пословању и смањење капитала утицали су на вриједност индикатора финансијског здравља система у 2015.

37 Службене новине ФБиХ 48/14 и Службени гласник РС 57/14.

Ова ситуација најбоље илуструје како истодобна материјализација ризика у неколико малих банака, може имати системски утицај у банкарским системима попут бх. банкарског система.

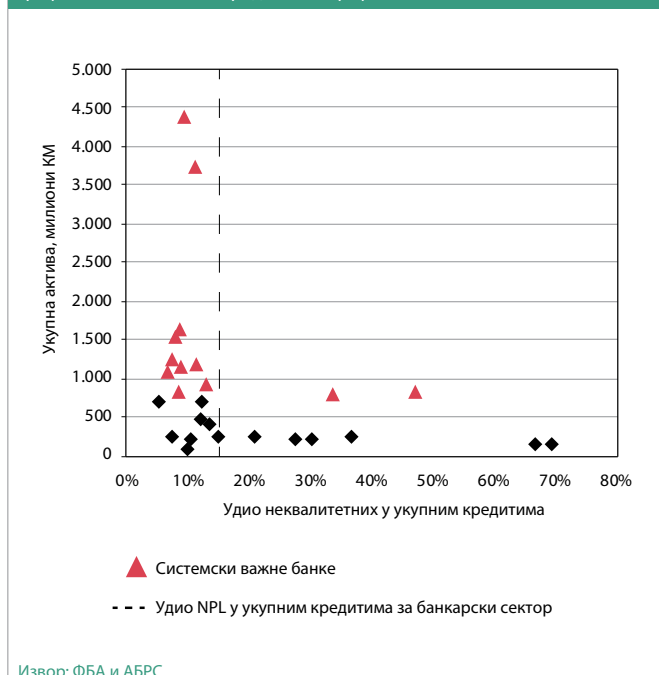
У циљу јачања капиталних позиција банака у погледу нивоа преузетог ризика, у 2016. години су настављене активности детаљног прегледа квалитета aktive (AQR) у банкама. Започете структурне промјене и консолидација банака у већинском домаћем власништву требали би довести до неопходног јачања капиталне основе у овом дијелу банкарског сектора.

Кључни показатељи квалитета aktive наставили су тренд постепеног побољшања на нивоу цјелокупног банкарског система, што је у највећој мјери одраз продаје и трајног отписа неквалитетних потраживања (табела 5.3). Овдје је првенствено ријеч о неколико системски важних банака, које у посљедње двије године остварују изнимно добре пословне резултате и имају могућност да санирају своје билансе, како би ојачале капацитете за значајније кредитне активности у будућности, када дође до опоравка економске активности у земљи. Овакве пословне политике системски важних банака у значајној мјери су допринијеле паду вриједности показатеља неквалитетних у укупним кредитима. Унаточ томе, највећи ризик по стабилност банкарског сектора и даље представља високо учешће неквалитетних у укупним кредитима, који је на крају 2015. године износило 13,67%. Већина системски важних банака има учешће неквалитетних у укупним кредитима испод просјека банкарског сектора (графикон 5.6).

Двије системски важне банке из исте групације, са високим учешћем неквалитетних у укупним потраживањима, још од 2011. године се сусрећу с проблемима у пословању. Учешће неквалитетних у укупним кредитима у ове двије банке је и у 2015. години забиљежило раст, како услјед погоршања квалитета постојећег кредитног портфеља, тако и због изостанка већег обима кредитних активности. Између осталог, и проблеми у отплати кредита индексираних у CHF допринијели су расту неквалитетних кредита у овој банци. Питање рјешавања кредита у CHF је било у фокусу јавности и у 2015. години. Иако су владе дале низ приједлога да се ово питање законски регулише, ни један од приједлога још увијек није усвојен. Истовремено, банке су покушавале пронаћи системско рјешење у виду различитих понуда клијентима, како би им олакшали отплату кредита индексираних у CHF (видјети поглавље 3. Домаћинства). Иако се очекује да ће се ово рјешење показати ефикасним, и у наредним периодима ова потраживања ће представљати проблем у пословању банака из ове групације. Половином 2015. године окончан је процес реприватизације ових банака, а промјена пословних политика кроз фокусираност на одређени сегмент банкарског тржишта требала би довести до поновног раста пласмана и њиховог репозиционирања на тржишту. У првом кварталу 2016. године банке су забиљежиле смањење неквалитетне aktive у укупном износу од 42,6 милиона КМ, што би уз раст кредитних пласмана требало имати позитиван утицај на индикаторе квалитета aktive, те би у коначници ублажило ризике по финансијску стабилност, с обзиром да се ради о системски важним банкама.

Код неколико мањих банака, висок ниво неквалитетних у укупним кредитима посљедица је неадекватних кредитних политика и лошег управљања кредитним ризиком. У овим банкама је присутан и виши степен ризика концентрације. У наредном тексту оквиру урађена је анализа осјетљивости концентрације ризика у банкарском сектору БиХ.

Графикон 5.6: Квалитет кредитног портфеља, Q4 2015.

Текстни оквир 1: Ризик концентрације у банкарском сектору БиХ

Мјерење ризика концентрације изузетно је важно за банке, будући да његова материјализација може бити један од узрока великих губитака у пословању банака. У посљедњих неколико година управо је материјализација ризика концентрације угрозила пословање неколико мањих банака у банкарском сектору БиХ.

Анализа осјетљивости урађена је на основу супервизорских података о највећим изложеностима банака за крај 2015. године. У оквиру анализе, претпостављена су два сценарија: неиспуњење уговорене обавезе односно default највећег дужника³⁸, те неиспуњење уговорене обавезе односно default пет највећих дужника. У оквиру оба сценарија анализиран је ефекат губитка на висину регулаторног капитала уз три претпоставке (претпостављена стопа наплате: 0%, 35% и 70%)³⁹.

Табела Т1 Резултати анализе осјетљивости ризика кредитне концентрације

	Неиспуњење уговорне обавезе највећег дужника	Неиспуњење уговорне обавезе 5 највећих дужника
Стварни CAR (Q4 2015)	15,0	15,0
Претпостављена стопа наплате - 0%		
CAR након шока, %	11,8	4,2
Мањак капитала ¹⁾ (у хиљадама КМ)	251.492	1.387.287
Број банака са CAR-ом мањим од 12%	13	24
Број банака са CAR-ом испод 0%	2	7
Претпостављена стопа наплате 35%²⁾		
CAR након шока, %	13,1	8,2
Мањак капитала ¹⁾ (у хиљадама КМ)	157.621	753.986
Број банака са CAR-ом мањим од 12%	9	18
Број банака са CAR-ом испод 0%	2	3
Претпостављена стопа наплате 70%		
CAR након шока, %	14,0	11,5
Мањак капитала ¹⁾ (у хиљадама КМ)	118.283	292.841
Број банака са CAR-ом мањим од 12%	6	12
Број банака са CAR-ом испод 0%	2	2

1) Износ потребан за докапитализацију на нивоу система да би свака банка имала CAR 12%

2) Процијенени износ потраживања који се може наплатити у случају да настане неиспуњење уговорне обавезе

Иако је на нивоу банкарског сектора БиХ релативно умјерен концентрацијски ризик, те се на системском нивоу потенцијалним губицима и даље може адекватно управљати, пословање неколико банака би могло бити значајно угрожено у случају да дође до неизвршења обавеза од стране клијената према којима постоје велике изложености. У екстремном сценарију који претпоставља неиспуњење уговорне обавезе пет највећих дужника и уз претпоставку да банке неће моћи наплатити нити један дио потраживања (претпостављена стопа наплате 0%), у случају седам банака комбиновани износ пет највећих изложености прелази укупан износ регулаторног капитала. Уколико се претпостави да би банке биле у могућности да наплате један дио потраживања након defaulta највећег дужника (претпостављена стопа опоравка 35%), изузимајући двије банке које су на крају четвртог квартала 2015. године имале негативне вриједности стопе адекватности капитала, још седам банака би забиљежило вриједност стопе адекватности капитала испод регулаторног минимума.

Банке које имају високе концентрације изложености према једном клијенту или групи повезаних лица требале би бити свјесне потенцијалних ризика, с обзиром на то да би неиспуњење уговорне обавезе неког од највећих дужника резултирало значајним порастом некавалитетних кредита. Нарочито су осјетљиве мање банке које имају ограничен приступ изворима финансирања, те би у случају defaulta било којег од највећег дужника пословање ових банака могло бити значајно угрожено. У том смислу, изнимно је важно адекватно управљање ризиком кредитне концентрације, нарочито за мање банке које би уједно требале јачати капиталне позиције, чиме би се повећала апсорпцијска моћ капитала уколико дође до материјализације било којег од ризика којима су ове банке изложене.

38 Под највећим дужником подразумјева се појединачно правно лице или група повезаних физичких и правних лица.

39 С обзиром на то да ЦББиХ није располагала са подацима о расположивим колатералима за кореспондирајуће највеће изложености, резултати анализе који подразумјевају стопе наплате 35% и 70% (претпостављени износ потраживања који се може наплатити у случају да настане неиспуњење уговорне обавезе) су индикативни. За претпоставке које подразумјевају стопе наплате од 35% и 70% претпостављено је да вриједност колатерала за сваку од пет највећих изложености одговара висини кореспондирајуће изложености.

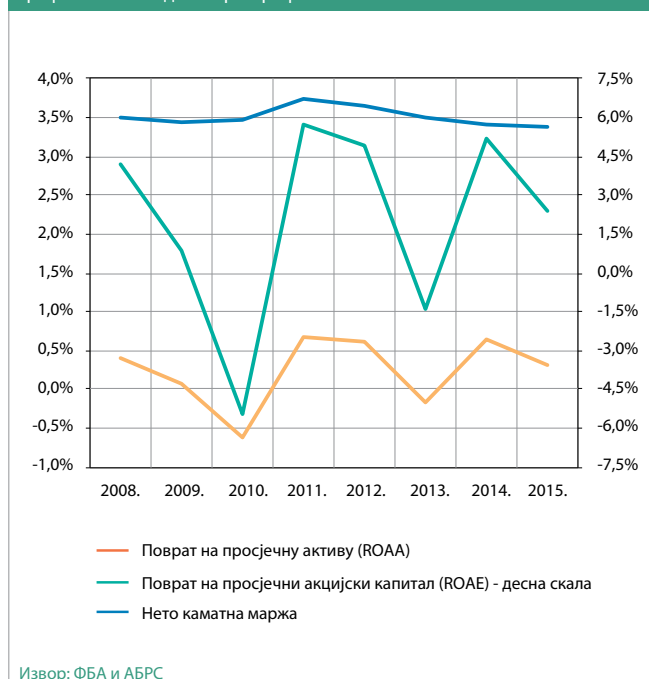
Ниво кредитног ризика у банкарском сектору БиХ вјероватно ће у наредним периодима наставити тренд благог смањења, с обзиром на то да све већи број банака изналази индивидуална рјешења како би умањиле кредитни ризик и као посљедица очекиваног стабилног економског раста. Неквалитетни кредити посебно су изражени у сектору нефинансијских приватних предузећа, при чему би опоравак економске активности требао допринијети смањењу учешћа неквалитетних у укупним кредитима. Домаће институције подузимају активности на успостављању законског оквира који би требао допринијети ефикаснијем рјешавању неквалитетних кредита као кључног проблема бх. банкарског сектора. Ове активности подразумевају израду цијелог сета регулатива и односе се на формирање компанија за управљање финансијском имовином, успоставу посебног порезног третмана за откуп неквалитетних потраживања, израду планова банака за дјеловање у кризним ситуацијама, законску регулативу везану за принудну наплату дуга, ревизију закона о стечају и ликвидацији, као и регулативу везану за процес реструктурисања, те процедуре везане за вансудске нагодбе. По успостављању оквира за рјешавање неквалитетних кредита, може се очекивати смањење нивоа системског ризика.

Банкарски сектор БиХ на крају 2015. године је забиљежио скроман пословни резултат у износу од 69,9 милиона КМ⁴⁰. Након рекордно високог профита који је банкарски сектор остварио у прва три квартала 2015. године, на крају године исказани профит је вишеструко нижи, услјед високих губитака које су исказале три банке (197,4 милиона КМ). Посљедично, и остали показатељи профитабилности су забиљежили смањење вриједности у односу на претходну годину (табела 5.3). Банке које су пословале позитивно оствариле су добит у укупном износу од 279,2 милиона КМ. Добит банкарског сектора и даље је сконцентрисана у неколико системски важних банака, при чему добит у двије највеће банке чини 52,5% укупне остварене добити банкарског сектора.

У структури укупних прихода, највеће учешће имају каматни приходи (69,7%). Слаба кредитна активност и снижавања каматних стопа на новоодобрене кредите током 2015. године довело је до пада каматних прихода на нивоу банкарског сектора. Снижавањем пасивних каматних стопа банке су амортизовале пад каматних

прихода, те је на крају 2015. године нето каматни приход побољшан у односу на претходну годину. Ипак услјед повећања вриједности просјечне активе, нето каматна маржа⁴¹ је остала готово непромијењена односно забиљежила је смањење од два базна поена у односу на претходну годину (графикон 5.7). Изузимајући неколико банака које су у 2015. години оствариле значајнији раст кредитних пласмана, већина банака пораст нето каматних прихода остварује услјед ефеката бржег пада пасивних у односу на активне каматне стопе.

Графикон 5.7: Индикатори профитабилности

Извор: ФБА и АБРС

Некаматни расходи на нивоу банкарског сектора значајно су повећани у односу на 2014. годину (10,1%), услјед драстичног погоршања квалитета активе три већ поменуте банке. Истовремено, значајнији пораст профитабилности који је евидентан код двије банке са највећим учешћем у активи, дијелом је генерисан смањењем трошкова исправке вриједности услјед наставка тренда смањења неквалитетне активе у овим банкама.

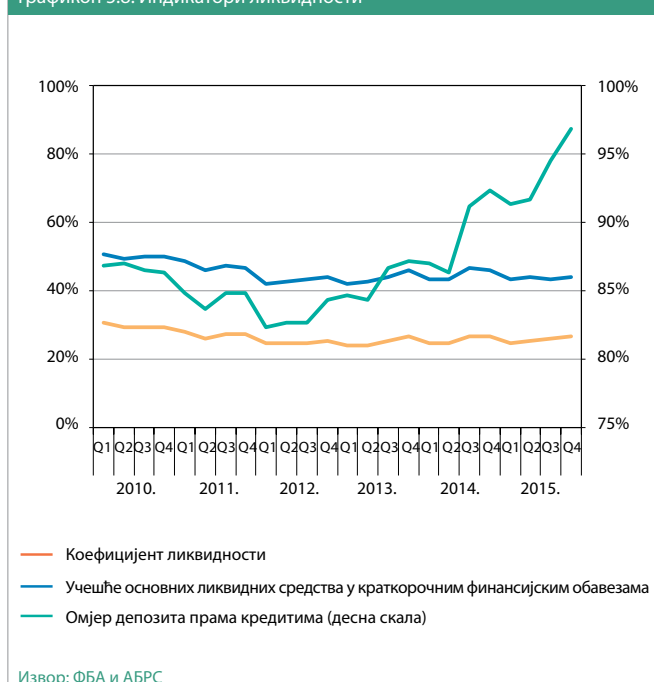
Ликвидност банкарског сектора у БиХ је на задовољавајућем нивоу (графикон 5.8). Основни индикатори ликвидности, ликвидна средства према укупним средствима и ликвидна средства према краткорочним финансијским обавезама, забиљежили су благо смањење вриједности у односу на 2014. годину.

40 Коначни неревидирани подаци.

41 Нето каматна маржа је израчуната као однос нето каматних прихода и просјечне активе. Вриједност просјечне активе представља просјек мјесечних стања активе за 12 мјесеци.

На крају 2015. године ликвидна средства су чинила 26,4% активе банкарског сектора, док је 44% краткорочне пасиве било покривено ликвидним средствима (табела 5.3). Ипак, поједине банке имају значајно ниже коефицијенте ликвидности, што може указати на појачан ризик ликвидности у овим банкама. Индикатор депозити према кредитима⁴² представља мјеру ликвидности која показује у којој мјери се из стабилних извора финансира кредитна активност банака. Вриједност индикатора на крају 2015. године износила је 96,9% и биљежи значајан пораст у посљедње двије године. Континуирани пораст вриједности индикатора резултат је дугорочног тренда раста депозита уз релативно благи раст кредита.

Графикон 5.8: Индикатори ликвидности

Слиједећи препоруке FSAP мисије везане за побољшање управљања системском ликвидношћу и механизма заштите финансијског сектора, ЦББиХ је донијела одлуку о проширењу основице за обрачун обавезне резерве, којом ће се сва средства која су била изузета у периоду од почетка глобалне финансијске кризе поново укључити у основицу за обрачун обавезне резерве. Такође, утврђена је јединствена стопа обавезне резерве од 10% коју ће ЦББиХ примјењивати на основицу за обрачун обавезне резерве. Примјеном ове одлуке са 01.07.2016. године, основица за обрачун обавезне резерве већа је за 1,77 милијарди КМ у поређењу са посљедњом декадом прије примјене одлуке. На нивоу банкарског сектора ефекат

повећања стања на рачуну обавезне резерве је 405,4 милиона КМ, док је вишак изнад обавезне резерве смањен за 388,4 милиона КМ. Примјеном ове одлуке, поједине банке су морале извршити одређена прилагођавања билансних позиција како би биле у могућности да испоштују нове прописе о одржавању обавезне резерве. ЦББиХ је новом Одлуком измијенила и политику накнаде на средства изнад обавезне резерве на рачуну код ЦББиХ. На износ средстава изнад обавезне резерве, ЦББиХ је почела обрачунавати накнаду по стопи која је једнака 50% стопе коју примјењује ЕЦБ на депозите комерцијалних банака⁴³. Циљ измјена политике обавезне резерве је стварање већих резерви ликвидности у банкарском систему, што је у случају БиХ веома важно, имајући у виду ограничену улогу ЦББиХ у пружању ликвидности комерцијалним банкама у аранжману валутног одбора. Увођењем негативне каматне стопе на вишкове средстава изнад обавезне резерве, намјерава се подстакнути кредитна активност с обзиром на очекивани економски опоравак у наредном периоду. С друге стране, уколико не дође до јачања кредитне потражње, измјена политике накнаде могла би резултирати наставком раздуживања банкарских групација у страном власништву које послују у БиХ.

Тестови на стрес

ЦББиХ на кварталној основи проводи top-down тестове на стрес за банкарски сектор у земљи, који су један од главних алата за оцјену његове отпорности на потенцијалне шокове из макроекономског окружења и банкарског сектора. Тестирањем на стрес се процјењује способност како цјелокупног банкарског сектора тако и појединачних банака да поднесу потенцијалне губитке који би настали у случају материјализације претпостављених шокова.

Тестирање се врши кроз два сценарија, основни и екстремни сценарио. У основном сценарију постављају се претпоставке базиране на макроекономским пројекцијама и пројекцијама кретања у банкарском сектору, чиме се настоји добити вјероватна позиција банкарског сектора за крај наредне двије календарске године. Екстремни сценарио претпоставља догађаје мале вјероватноће који ће, уколико се реализују, имати значајне негативне ефекте по банкарски сектор.

42 Индикатор израчунат у складу са методологијом ММФ-а (Financial Soundness Indicators Compilation Guide, IMF 2006).

43 Тренутна стопа коју ЕЦБ примјењује на депозите комерцијалних банака износи -0,4%.

У наставку текста даје се кратки опис шокова, основних макроекономских претпоставки и налаза тестова на стрес проведених са подацима на крају 2015. године. Такође, у текстном оквиру 2 описан је модел који се користи као помоћни алат приликом постављања претпоставки о кредитном расту у основном сценарију.

Тест на стрес се базира на два претпостављена шока: успоравању економске активности и расту каматних стопа. С обзиром на то да кредитни ризик представља најзначајнији ризик у банкарском сектору БиХ, у фокусу тестова на стрес је тестирање отпорности банкарског сектора на погоршање квалитета кредитног портфеља, тако да се оба шока одражавају кроз пораст некавалитетних кредита, што у коначници има негативне ефекте на профитабилност и капитализованост банкарског сектора.

Очекивана економска кретања заснована су на пројекцијама ММФ-а и процјенама ЦББиХ и користе се као претпоставке у основном сценарију у тесту на стрес. Основни сценарио у тесту на стрес за 2016.

годину претпоставља опоравак економске активности у земљи, који би се требао наставити и у 2017. години. У екстремном сценарију предвиђа се значајно слабљење домаће потражње, које се јавља као последица смањења расположивог дохотка становништва, као и смањене спољне потражње за домаћим производима. Тако се у оба периода екстремног сценарија претпоставља значајније успоравање економске активности у односу на пројекције из основног сценарија. Табела 5.4 даје преглед основних претпоставки на основу којих је извршено тестирање на стрес са подацима за крај 2015. године.

Табела 5.4: Основне макроекономске претпоставке

у%

	Основни сценарио		Екстремни сценарио	
	2016.	2017.	2016.	2017.
Раст реалног БДП-а ¹⁾	3,0	3,2	-2,0	-1,8
Раст активе	4,0	4,2	-3,0	-2,5
Номинални раст кредита	3,8	4,0	-4,0	-2,0
Раст хартија од вриједности	15,0	10,0	-5,0	0,0
Инфлација ¹⁾	-0,7	1,1	0,3	2,1

Извор: ММФ и процјене ЦББиХ

¹⁾ Пројекције ММФ-а преузете из публикације IMF World Economic Outlook, April 2016

Текстни оквир 2: Пројцирање кредитног раста

Снажан утицај економске кризе на кредитну активност у приватном сектору у БиХ указао је на потребу моделирања кредитних токова и покушај процјене будућих очекиваних кретања кредитних варијабли у приватном сектору у БиХ. С тим циљем, ЦББиХ је иницирала покретање техничке сарадње са Свјетском банком која у оквиру програма јачања техничких и аналитичких капацитета пружа овакав вид подршке. Захваљујући активностима и пруженој помоћи FinSAC центра (Financial Sector Advisory Center) Свјетске банке, развијен је модел кредитног раста у приватном сектору у БиХ. Модел кредитног раста у ЦББиХ користи се за процјену очекиваних кредитних кретања у сектору домаћинстава и нефинансијских предузећа, а основни мотив за развијање овог модела било је побољшање предиктивне снаге тестова на стрес, будући да је једна од битних претпоставки која се користи у процесу дизајнирања сценарија за провођење тестова на стрес и претпоставка о кредитној активности.

Приликом моделирања кредитног раста коришћене су три групе модела, те је пројекција кредитних варијабли комбинација пројекција добивених употребом ARIMA (ауторегресијски интегрирани модели помичних

просјека), ARDL (ауторегресијски модел дистрибуираних помака) и VAR (векторски ауторегресијски модел) модела. Пројекција кредитног раста у приватном сектору базира се на засебним пројекцијама кредитне активности у сектору домаћинстава и сектору нефинансијских предузећа, те су за оба сектора развијени појединачни модели који су базирани на ARIMA, ARDL и VAR спецификацијама. Пројекција кредитног раста у сектору домаћинстава односно нефинансијских предузећа резултат је комбинације пројцираних вриједности добијених коришћењем гореспомених модела, при чему се као пондер за учешће сваког од модела у коначној пројекцији користи коријен средње квадратне погрешке тог модела (Root Mean Squared Error – RMSE), а већи значај имају модели са мањим RMSE.

Приликом моделирања кредитних токова у сектору домаћинстава, односно нефинансијских предузећа коришћене су кварталне вриједности слједећих варијабли: (1) кредити домаћинствима, односно нефинансијским предузећима, (2) БДП, (3) каматне стопе на кредите домаћинствима, односно нефинансијским предузећима, (4) учешће некавалитетних у укупним кредитима и (5) индекс цијена некретнина. Агрегирањем пројцираних вриједности кредита у сектору домаћинстава и сектору нефинансијских предузећа добијена је пројцирана

вриједност кредита у приватном сектору. Један од кључних лимитирајућих фактора код моделирања кредитне активности како у сектору домаћинстава тако и у сектору нефинансијских предузећа, представљало је одсуство широког спектра варијабли који би се могли користити приликом развијања модела, односно недостатак довољно дугих временских серија које су коришћене као улазни подаци приликом дизајнирања модела. Имајући у виду наведена ограничења и њихов утицај на резултате пројекција, неопходно је нагласити да се поузданост ових модела може процијенити само

ако се исти користе дужи временски период, односно тестирањем њихове осјетљивости на нове податке, због чега требају бити предмет континуираних дорада.

Табела Т2: Пројекције кредитног раста за 2016. и 2017.

Година	Сектор нефинансијских предузећа	Сектор домаћинстава	Приватни сектор
2016.	5,1	2,5	3,8
2017.	6,5	1,7	4,0

Основни налази тестова на стрес се изражавају у погледу капитализованости банкарског сектора у наредне двије године. Налази тестова на стрес урађених на бази података са краја 2015. године указују на стабилност банкарског сектора и његову отпорност на претпостављене шокове. Резултати тестова на стрес су показали да би се стопа адекватности капитала банкарског сектора БиХ у случају материјализације претпостављених шокова задржала изнад регулаторног минимума (табела 5.5). Међутим, и поред задовољавајуће капитализованости на нивоу банкарског сектора, тестови на стрес су показали да постоји значајан број банака које би, у случају да се претпостављени шокови реализују, имале потребе за додатним капиталом. Иако се ради о ризицима идиосинкретичког карактера, недовољна капитализованост већег броја банака или банака од системске важности могла би постати пријетња стабилности цјелокупног банкарског сектора.

Табела 5.5: Резултати тестова на стрес

	Основни сценарио		Екстремни сценарио	
	2016.	2017.	2016.	2017.
Стопа адекватности капитала, %	15,4	16,7	13,9	13,1
Број банака које требају докапитализацију	6	7	8	11

Извор: ЦББиХ

Иако је у основном сценарију банкарски сектор исказао отпорност на актуелне ризике и постојећи низак ниво економске активности, докапитализацијске потребе је у 2016. години основног сценарија имало шест, а у 2017. години седам углавном мањих банака. Међу њима су три банке које су у току 2015. године имале изражене проблеме у пословању и на крају године нижи ниво адекватности капитала од прописаног, тако да су, уз претпоставку да се банке са недостајућим капиталом

неће докапитализовати у наредне двије године, резултати тестова на стрес у погледу додатних захтјева за капиталом у случају ових банака очекивани. Једна од тих банака је и Банка Српске а.д. Бања Лука, која је у новембру 2015. стављена под привремену управу, а у другом кварталу 2016. године јој је одузета дозвола за рад и покренут процес ликвидације. Ова банка је у тестовима на стрес имала значајан утицај на ниво докапитализацијских потреба цјелокупног банкарског сектора. Преостале двије банке ће кроз процесе консолидације који ће бити окончани у току 2016. године поправити своје капиталне позиције. Остале банке код којих се у првом периоду основног сценарија исказују докапитализацијске потребе спадају у групу мањих банака које су се на тесту на стрес показале изузетно осјетљивим на претпоставке које су постављене за цјелокупан банкарски сектор, првенствено на претпостављене активне каматне стопе, које су ниже у односу на просјечну каматну стопу у овим банкама. Такође, докапитализацијске потребе исказује и банка код које су слабости у капиталу произашле из значајног смањења регулаторног капитала услјед акумулисаних непокривених губитака из претходних година. У случају да се остваре претпостављени шокови из екстремног сценарија, потребе за додатним капиталом у 2016. години имало би осам банака, док би у 2017. години докапитализацијске потребе имало једанаест банака. Уз неколико већ поменутих банака које су и у основном сценарију исказале потребе за додатним капиталом, у екстремном сценарију докапитализацијске потребе се јављају код банака које према стварним показатељима пословања немају значајнијих проблема, али би у случају претпостављеног раста некавалитетних кредита и трошкова финансирања, уз пад кредитне активности оствариле губитке које не би биле способне апсорбирати уз постојећи ниво капитала.

Резултати тестова на стрес у екстремном сценарију су показали да је капитализованост банака првенствено осјетљива на квалитет кредитног портфеља, који услјед претпостављених шокова биљежи значајно погоршање. Тако би услјед материјализације шокова учешће некавалитетних кредита на крају 2016. године порасло за 4,3 процентна поена, док би до краја 2017. године био додатно увећан за 4,1 процентни поен. Значајни пораст трошкова резервисања, услјед погоршања квалитета кредитног портфеља, као и трошкова финансирања банака је у екстремном сценарију резултирао негативним финансијским резултатом код великог броја банака у систему, што је утицало на погоршање њихове капитализованости. Битно је напоменути да се у тестовима на стрес не претпоставља да су банке које су исказале докапитализацијске потребе у првом периоду надомјестиле недостајући капитал, већ долази до акумулисања докапитализацијских потреба у оба периода теста на стрес. Из овог разлога су резултати у другом периоду оба сценарија лошији у односу на први период. Такође, тестови на стрес не садрже претпоставку отписа некавалитетних кредита, односно продаје овог дијела aktive другом правном лицу.

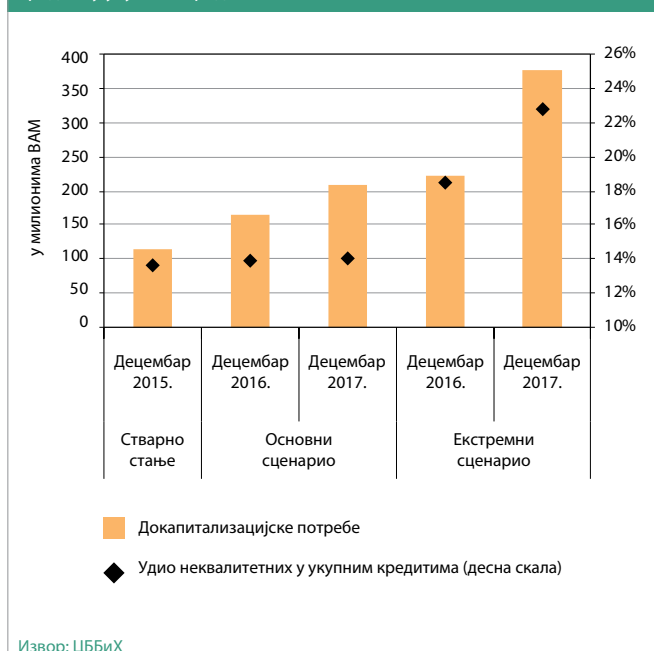
На графикону 5.9 презентиран је ниво докапитализацијских потреба и учешће некавалитетних у укупним кредитима према стварном стању на крају 2015. године и према резултатима теста на стрес у оба сценарија за двије наредне године.

5.2 Небанкарски финансијски сектор

Услијед благог опоравка економске активности у БиХ, видљиви су знакови постепеног опоравка пословања небанкарског финансијског сектора у току 2015. године. Иако је у сегменту микрокредитних организација (МКО) и друштава за лизинг још увијек присутна контракција билансне суме као резултат раније акумулисаних ризика, позитиван финансијски резултат који су забиљежили сви посредници у небанкарском сектору указује на постепену стабилизацију пословања овог дијела финансијског сектора. Актива небанкарског финансијског сектора повећала се за 106,1 милион КМ у односу на 2014. годину, као резултат повећања aktive друштава за осигурање и реосигурање и инвестиционих фондова (табела 5.1). С друге стране, МКО и друштва за лизинг још увијек биљеже контракцију билансне суме, супротно расту билансне суме банкарског сектора што је утицало на наставак тренда смањења учешћа небанкарских финансијских посредника у укупној активи финансијског сектора.

На крају 2015. године у БиХ је пословало 18 МКО, од чега 13 микрокредитних фондација и пет микрокредитних друштва. У току 2015. године над имовином једне микрокредитне организације је отворен стечајни поступак, те је на крају 2015. године искључена из података сектора, што се одразило на вриједност његове билансне суме, као и остале показатеље пословања. Поред тога, још једној МКО одузета је дозвола за рад, док је једна нова МКО почела са радом. Укупна актива микрокредитног сектора на крају 2015. године износила је 640 милиона КМ и мања је за 6,8 милиона КМ или 1% у односу на 2014. годину. У структури aktive највеће учешће имају кредити (80,9%) који су такође забиљежили смањење од 3,3% у односу на претходну годину. Од укупног износа микрокредита, 98,3% је пласирано физичким лицима, од чега је највећи дио (35,8%) пласиран за финансирање сектора пољопривреде. На пласмане за услужне дјелатности отпада 21,2% микрокредита физичким лицима, након чега слиједе кредити за стамбене потребе (19,9%). Иако је на нивоу сектора забиљежено смањење кредитног портфеља, одређени број микрокредитних организација забиљежио је благи кредитни раст у току 2015. године. И даље су евидентне слабости у пословању код неколико мањих МКО, којима је ускраћено повјерење кредитора те биљеже наставак смањења кредитног портфеља. Такође, ризик ликвидности постаје све израженији ризик за ове МКО, а нарочито имајући у виду да им

Графикон 5.9: Укупне докапитализацијске потребе и удио некавалитетних кредита у укупним кредитима

је ограничен приступ изворима финансирања, те да значајан износ кредита у њиховој пасиви доспијева до краја 2016. године.

Резервисања за кредитне губитке драстично су се смањила у односу на претходну годину (са 29 милиона КМ на крају 2014. на 5,1 милион КМ на крају 2015), с тим да је кључни утицај на побољшање показатеља квалитете активе имало искључивање МКО у стечају, која је у претходној години забиљежила драстично погоршање квалитете активе. Остатак сектора није биљежио значајније погоршање квалитете активе у току 2015. године. Ванбилансна евиденција, коју у највећем дијелу чине отписана потраживања, нижа је за 27% у односу на претходну годину и тренутно чини 30,8% кредитног портфеља.

У току 2015. године наставио се тренд смањења пасиве сектора, па су тако обавезе по узетим кредитима мање за 10,9%, при чему су обавезе по дугорочним кредитима смањене за 14,5% у односу на претходну годину. Наставак тренда смањења инвестиција у микрокредитни сектор и даље указује на чињеницу да инвеститори показују висок степен уздржаности и опреза приликом кредитирања овог сектора.

Тренд смањења инвестиција у односу на прошлу годину уочљив је код неколико значајнијих кредитора. Као резултат смањења инвестирања, неколико мањих МКО суочено је са недостатком средстава за финансирање кредитне активности, те нису у могућности да остваре позитиван пословни резултат.

Микрокредитни сектор је на крају 2015. године остварио позитиван финансијски резултат у висини од 22,3 милиона КМ. Три микрокредитне фондације исказале су мањак прихода над расходима у износу од 643 хиљаде КМ и једно микрокредитно друштво је исказало губитак у пословању. У структури укупних прихода највеће учешће имају приходи од камата који на крају 2015. године чине 90% укупних прихода. Приходи од камата биљеже повећање од 1,82%, док су оперативни приходи остали готово непромијењени у односу на претходну годину. Повећање прихода од камата првенствено је резултат повећања ефективних каматних стопа на дугорочне микрокредите у току 2015. године. МКО су повећале ефективне каматне стопе на дугорочне микрокредите у свим дјелатностима, што се одразило на повећање просјечне пондерисане каматне стопе на укупне кредите.

Просјечна пондерисана ефективна каматна стопа на укупне кредите у четвртм кварталу 2015. године и даље је изразито висока те је у ФБиХ износила 24,7%, и у РС 22,57%.

С друге стране, МКО су забиљежиле значајније смањење укупних расхода, нарочито трошкова резервисања за кредитне и друге губитке, услјед чега је на нивоу сектора забиљежено значајно повећање профитабилности у односу на претходну годину. И у случају показатеља профитабилности, највећи позитиван утицај имало је искључивање МКО у стечају из података за крај 2015. године. Оперативни трошкови сектора, које у највећем дијелу чине трошкови плаћа и доприноса, мањи су за 9,1% у односу на 2014. годину, али су и даље јако високи, иако је број запослених у микрокредитном сектору смањен за 9%.

Укупни капитал сектора на крају 2015. године износи 268,7 милиона КМ и биљежи повећање од 16,6% у односу на претходну годину. На повећање укупног капитала најзначајнији утицај имало је повећања добити у односу на претходну годину, чиме је ставка вишак прихода над расходима забиљежила пораст од 51,4%.

Иако је евидентан благи опоравак пословања микрокредитног сектора, инвеститори и даље овај сектор сматрају ризичним, те се враћање повјерења инвеститора може очекивати тек након неопходне консолидације сектора у коме би пословао мањи број јачих и здравијих МКО.

На крају 2015. године дозволу за рад имало је осам друштава за лизинг. У току 2015. године једно ново друштво за лизинг је почело са радом. Иако финансијски показатељи и вриједност новозакључених уговора у 2015. године указују на знакове стабилизације пословања, компаније за лизинг су и у 2015. години забиљежиле пад биланснесуме од 7,2% у односу на претходну годину (табела 5.1). Само у случају једног друштва за лизинг евидентан је раст, док су остала друштва за лизинг забиљежила пад билансне суме. Пад билансне суме сектора дјелимично се може приписати чињеници да два друштва за лизинг у 2015. години нису била тржишно активна. Ова два друштва су обуставила нова финансирања у 2015. години са циљем стабилизације пословања, санације постојећих проблематичних пласмана и преноса власничког учешћа са нерезидентног на резидентно правно лице.

У структури укупне aktive најзначајнија ставка биланса стања друштава за лизинг су финансијски пласмани. На финансијски лизинг односи се 93,5% вриједности новоодобрених уговора о лизингу, а на послове оперативног лизинга преосталих 6,5%. Укупна потраживања по основу финансијског лизинга, која чине 73,4% укупне active, повећана су за 5% у односу на претходну годину.

Сектор лизинга је на крају 2015. године остварио позитиван финансијски резултат у износу од 5,5 милиона КМ. Три друштва за лизинг исказала су губитак у износу од 6,3 милиона КМ (два раније поменута друштва која нису била тржишно активна), а пет друштава исказало је добит у износу од 11,8 милиона КМ. Позитиван финансијски резултат сектора, као и повећање вриједности новозакључених уговора у 2015. години указују на постепену стабилизацију пословања у лизинг сектору.

Тржиште осигурања представља најразвијенији сегмент небанкарског сектора. Сектор осигурања наставио је биљежити раст премије у 2015. години, али се премија још увијек налази на релативно ниском нивоу (2,1% БДП), што указује да у току 2015. године није дошло до значајнијих промјена у погледу развоја као и саме структуре тржишта осигурања. Низак ниво разумијевања становништва о значају и улози осигурања, као и општи економски услови, попут ниског расположивог дохотка и животног стандарда још увијек не погодују снажнијем развоју тржишта осигурања у БиХ.

Укупна премија на крају 2015. године износила је 595,8 милиона КМ и у односу на исти период прошле године биљежи повећање од 6%. Од укупне обрачунате премије, на неживотна осигурања се односи 79,3%, односно 472,3 милиона КМ, а најзначајније учешће у укупној премији осигурања и даље има осигурање од аутомобилске одговорности. Обрачуната премија на животна осигурања је износила 123,5 милиона КМ, чиме је наставила тренд повећања учешћа у укупној премији на 20,7% с ранијих 20,4%. Иако се и у 2015. биљежи раст премије животног осигурања (7,9%), као и његовог учешћа у укупној премији осигурања, слаба заступљеност добровољних врста осигурања, још је један од показатеља слабе развијености тржишта осигурања у БиХ и један од основних ризика у овом сектору. Укупне бруто исплаћене штете износе 252,9 милиона КМ и чине 42,4% укупне обрачунате премије.

У наредним периодима могуће је очекивати одређене помаке у развоју сектора осигурања, с обзиром на то да је усвајањем измјена и допуна Закона о посредовању у приватном осигурању у ФБиХ⁴⁴ створен правни оквир који на подручју цијеле БиХ омогућује комерцијалним банкама посредовање у осигурању. На овај начин створене су нужне претпоставке да се инструмент осигурања користи у већем обиму као колатерал кредитним пласманима банака, што би могло допринијети бржем расту тржишта осигурања.

Према подацима ЦББиХ, осигуравајућа друштва су на крају 2015. године држала на рачунима комерцијалних банака, у различитим формама депозита, 38,4% укупне active, што упућује на закључак да је ликвидност active осигуравајућих друштава релативно висока. Ово је првенствено посљедица конзервативне инвестиционе политике друштава за осигурање, ограничених могућности инвестирања на домаћим тржиштима капитала али и законских одредби.

У 2015. години дозволу за рад имала су 33 инвестициона фонда, од чега 17 у ФБиХ и 16 у РС. Вриједност имовине инвестиционих фондова у 2015. године забиљежила је раст у од 5,6% односу на крај претходне године и износила је 801 милион КМ.

Укупан промет на бх. берзама у 2015. години биљежи значајно повећање, а вриједност промета износи 1,78 милијарди КМ. Од укупног промета на SASE се односи 68,5%, а на BLSE 31,5%. Вриједност укупно оствареног промета на бх. берзама у 2015. већа је за 47,7%, док су годишње стопе раста промета на SASE и BLSE износиле износиле 97% и -4,4% респективно. Као и претходних неколико година, највећи обим промета на домаћем тржишту капитала остварен је у сегменту инструмената дуга које су током 2015. године емитовале ентитетске владе у укупном износу од 1,02 милијарди КМ. Током 2015. године ентитетске владе су интензивирале задужење по основу трезорских записа и обвезница на домаћем тржишту капитала услијед изостанка кредитног аранжмана са међународним финансијским институцијама, што је уједно и главни разлог због чега је дошло до повећаног промета на бх. берзама. Без обзира на повећање промета које се десило у 2015. години, обим промета на домаћим берзама и даље се може сматрати скромним. Осим тога, домаћа тржишта капитала

44 Детаљније објашњено у поглављу Регулаторни оквир.

у погледу инвестиционе активности и потенцијала нису на нивоима који би подржали бржи развој привредне активности у БиХ. Осим комерцијалних банака, које су већином оријентисане ка тржишту владиног дуга, већи институционални улагачи готово и да нису присутни на тржишту капитала. Индивидуални улагачи из низа разлога, попут ниског реалног дохотка, недовољног искуства и традиције трговања на берзи, не одлучују се на активнију улогу на домаћем тржишту капитала. С друге стране и интерес привредних субјеката за прибављање додатног капитала путем емисије акција и финансирање нових пројеката и развоја пословања путем берзе је врло ограничен. Постоји низ предуслова које је потребно испунити како би домаћа тржишта капитала постала ефикаснија и активнија у испуњавању своје основне функције, у циљу пружања јаче подршке развоју бх.

економије. Прије свега, потребно је отклонити проблеме који утичу на функционисање тржишта капитала, попут неусклађености прописа, фрагментираности тржишта, постојања тачних и правовремених информација о пословању компанија, ликвидности тржишта, ограничености инструмената за трговање, малог броја хартија од вриједности којим се континуирано тргује, споро и скупо трговање и слично. Отклањањем ових проблема домаћа тржишта капитала могла би имати активнију улогу у финансирању привредних субјеката и пружању јаче потпоре развоју бх. економије. Такође, јачањем приватног сектора и стварањем снажних приватних компанија отвориле би се могућности да се бх. берзе користе као додатни извор финансирања и у одређеној мјери као алтернатива банкарском сектору.

6. Финансијска инфраструктура

6.1 Платни системи

ЦББиХ је у складу са својом законском обавезом и у 2015. години успјешно подржавала функције платног промета путем савремених обрачунских и платних система за извршавање међубанкарских трансакција. У току 2015. године, у платним системима ЦББиХ забиљежен је раст броја трансакција, али истовремено и пад укупне вриједности међубанкарских трансакција. Укупан број трансакција у међубанкарском платном промету је повећан за 3%, док је укупна вриједност трансакција умањена за 3,1% у односу на претходну годину (табела 6.1). Пад вриједности трансакција, у највећем дијелу се односи на трансакције кроз систем поравнања у реалном времену, RTGS. Смањење вриједности трансакција у 2015. години резултирало је споријом циркулацијом новца у економији, па је тако повећан број дана потребан да би се извршиле трансакције у вриједности годишњег номиналног БДП-а. Иако се број међубанкарских трансакција континуирано повећава, већи дио платног промета се и даље одвија унутар самих банака (62% од укупног броја трансакција).

Концентрација укупног броја и вриједности међубанкарских трансакција у платном промету, илустрована је Herfindahl-Hirschmanovim индексом (HHI)⁴⁵. У табели 6.2 приказане су вриједности индекса израчунате на основу података о укупном броју и износу међубанкарских трансакција за све учеснике платног промета, у оба платна система (RTGS и жиро клиринг). Концентрација броја и вриједности трансакција мјерена HHI индексом, када се у израчун укључе све банке у систему је већа у односу на претходну годину али не указује на постојање системских ризика у платним системима. С обзиром да на тржишту БиХ послује велики број мањих банака, иста анализа урађена је и за десет банака са највећим учешћем у укупној вриједности међубанкарских трансакција. Вриједности HHI индекса су знатно веће и указују на умјерену концентрацију међубанкарских платних трансакција односно на чињеницу да се већина међубанкарског платног промета одвија између мањег броја великих банака.

Табела 6.1: Платни систем

Година	Укупан број трансакција, у милионима	Укупан промет, милиони КМ	Просјечни дневни промет, милиони КМ	БДП/ просјечан дневни промет
2005.	22,9	36.195	140,3	122
2006.	24,9	47.728	185,0	104
2007.	28,4	60.193	234,2	93
2008.	29,6	70.345	272,7	91
2009.	29,0	64.458	251,8	95
2010.	31,8	67.779	263,7	94
2011.	32,5	76.653	298,3	87
2012.	33,8	81.533	318,5	81
2013.	35,8	76.605	298,1	88
2014.	37,9	87.859	341,9	79
2015.	39,1	85.106	326,1	87

Извор: ЦББиХ

Табела 6.2: Концентрација трансакција у међубанкарском платном промету (HHI)

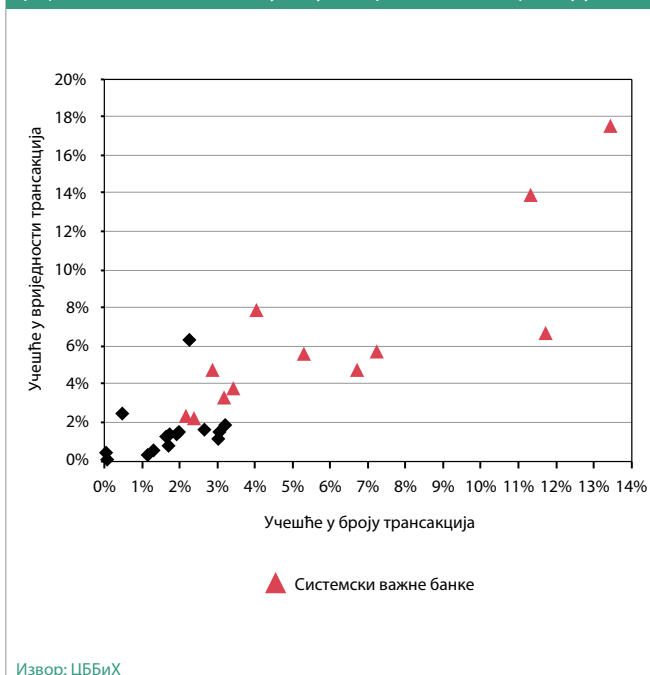
Период	Све банке		10 банака са највећим учешћем	
	Број трансакција	Вриједност трансакција	Број трансакција	Вриједност трансакција
Децембар 2008.	693	908	1.271	1.381
Децембар 2009.	651	989	1.233	1.413
Децембар 2010.	651	903	1.256	1.346
Децембар 2011.	626	836	1.230	1.287
Децембар 2012.	638	844	1.278	1.295
Децембар 2013.	654	810	1.337	1.378
Децембар 2014.	660	778	1.350	1.310
Децембар 2015.	689	810	1.314	1.305

Извор: ЦББиХ

На графикону 6.1. приказано је учешће банака у укупном броју и вриједности међубанкарских трансакција за децембар 2015. године. Системски важне банке имају доминантно учешће у укупној вриједности као и броју међубанкарских трансакција (78,12% и 73,81% респективно). Првих пет банака с највећим учешћем чине 51,4% укупне вриједности трансакција у платном промету у 2015. години.

⁴⁵ HHI је мјера концентрације и рачуна се као сума квадрата појединачних учешћа у посматраном сегменту. Индекс испод 1.000 поена указује на неконцентрисаност, 1.000 до 1.800 поена умјерену, а преко 1.800 поена на високу концентрацију.

Графикон 6.1 : Учешће банака у међубанкарском платном промету у 2015.

У 2015. години ЦББиХ је наставила одржавати Централни регистар кредита (ЦРК) и Јединствени регистар трансакционих рачуна. Подаци у ЦРК ажурирани су на дневној основи од стране пословних банака, микрокредитних организација, лизинг компанија и осталих институција. Дневно ажурирани подаци доприносе квалитети обраде кредитних захтјева тако што омогућавају адекватно праћење кредитне историје клијената као и увид у клијентову стварну изложеност у тренутку одобравања пласмана, те чине добар додатни показатељ приликом процјене ризика при одобравању пласмана. ЦББиХ је у току 2015. године уз јединствени регистар трансакционих рачуна наставила одржавати и јединствену базу података свих блокираних рачуна пословних субјеката у БиХ. Попис блокираних рачуна пословних субјеката се једном мјесечно ажурира и објављује на веб страници ЦББиХ. Објављивањем листе блокираних рачуна, ЦББиХ омогућава свим пословним субјектима увид у статус њихових постојећих или потенцијалних пословних партнера.

ЦББиХ је и у 2015. години вршила међународни клиринг плаћања између банака из БиХ и Србије у укупној вриједности од 176,3 милиона евра. У систему плаћања између двије државе учествовале су четири банке из БиХ, од чега двије системски важне банке из исте банкарске групације на које се односи највећи дио промета.

6.2 Регулаторни оквир

У 2015. години и првој половини 2016. године настављене су измјене и доградња регулаторног оквира који уређује пословање финансијског сектора БиХ у циљу усклађивања са најбољим европским праксама као и побољшања пословног окружења финансијских посредника.

Ентитетске агенције за банкарство су у сарадњи са надлежним институцијама, уз техничку помоћ ММФ-а, наставиле активности на изради и хармонизацији нацрта нових закона о банкама у оба ентитета који ће, у највећој мјери, бити усклађени са ЕУ директивама и најбољим међународним праксама. Новим законима планирано је јачање супервизорских надлежности као и успостављање свеобухватног оквира за реструктурисање банака. Очекује се да ће закони бити финализовани у току 2016. године.

Током 2015. године ентитетске агенције за банкарство су наставиле са надоградњом регулаторног оквира у складу са Стратегијама за увођење „Међународног споразума за мјерење капитала и стандардима капитала“ и у циљу усклађивања са директивама Европског парламента и Савјета које уређују надзор и пословање банака у ЕУ⁴⁶. Тако су обје агенције за банкарство половином 2015. године објавиле нове нацрте одлука из домена управљања ризицима и капиталом банака, чије су одредбе детаљније описане у текстуалном оквиру 3.

46 Директива 2013/36/ЕУ о приступању дјелатности кредитних институција и пруденцијалном надзору над кредитним институцијама и инвестиционим друштвима (енг. Capital Requirements Directive IV – CRD IV) и Уредба бр. 575/2013 о пруденцијалним захтјевима за кредитне институције и инвестициона друштва (енг. Capital Requirements Regulations – CRR), од 26.06.2013. године.

Текстни оквир 3: Надоградња регулаторног оквира у БиХ у складу са Стратегијама за увођење „Међународног споразума за мјерење капитала и стандардима капитала“

Новим одлукама о израчунау капитала сачињен је нацрт подзаконског оквира из домена *Pilar 1* дефинисаног оквиром *Basel II*, који се односи на израчун капиталних захтјева за кредитни, тржишни и оперативни ризик према стандардизованим приступима. Банке односно кредитне институције у мјерењу кредитног ризика користе фиксне пондере у складу са одредбама супервизора према врсти потраживања и њиховој кредитној квалитети, што је задржано из *Basel I*. Оно што је ново у односу на тренутно важећу регулативу јесте да постоји већи број категорија изложености, распон пондера ризика се креће између 0% и 150%, те се уз примјену пондера ризика који се заснива на категорији изложености, процјена квалитете кредитне изложености врши и на основу признавања кредитних процјена спољних институција за процјену кредитног ризика, (енг. *ECAI – External Credit Assessment Institutions*). Уз то, квалитет кредитне изложености могуће је одредити и на основу кредитне процјене агенције за кредитирање извоза, (енг. *ECA – Export Credit Agency*). Уз минималне капиталне захтјеве за кредитни ризик, банке односно кредитне институције обавезне су обрачунавати и минималне капиталне захтјеве за оперативни и тржишни ризик. Према тренутно важећој регулативи, банке обрачунавају минималне капиталне захтјеве за оперативни ризик према једноставној методи, односно приступу основног показатеља. У новим нацртима одлука о капиталу, уз једноставну методу за израчунавање минималних капиталних захтјева за оперативни ризик постоји и стандардизовани приступ који представља напреднију методу израчунавања оперативног ризика. Према овом приступу, оперативни ризик се рачуна на начин да се укупне активности банке подијеле на осам пословних линија и онда се релевантни показатељ сваке пословне линије множи с бета фактором прописаним за сваку пословну линију. Релевантни показатељ у складу са *MPC*-ом исказују као збир сљедећих елемената: каматни и сродни приходи, каматни и сродни расходи, приходи од акција и осталих хартија од вриједности с варијабилним/фиксним приходом, приходи од накнада и провизија, расходи од накнада и провизија, нето добит или губитак из финансијског пословања, остали приходи из пословања. Банке израчунавају капитални захтјев за оперативни ризик као трогодишњи просјек збира годишњих капиталних захтјева.

Банке још увијек нису обавезне да издвајају капиталне захтјеве за тржишни ризик. У оквиру преднацрта одлука о израчунавању капитала банака дефинисани су и капитални захтјеви за тржишни ризик према стандардизованом приступу. Тржишни ризик може произаћи из промјене цијене финансијског инструмента или односног инструмента код финансијских деривата (позицијски ризик), затим из промјене курса валуте и/или промијене цијене злата (валутни ризик) и промјене цијене робе код робних деривата (робни ризик). Надаље, одлукама је предвиђено да банке морају обрачунавати и капиталне захтјеве за ризик намирења и валутни ризик. Уз минималне капиталне захтјеве, нацрти одлука о капиталу садрже детаљно описане технике смањења кредитног ризика (енг. *Credit Risk Mitigation – CRM*), као и начела за признавање ефеката за смањење кредитног ризика који су знатно проширени у односу на досадашњу регулативу.

Агенције за банкарство сачиниле су и преднацрт подзаконског оквира у домену *Стуб 2 (Pilar 2)*, који се односи на Супервизорски поступак (*Supervisory Review Process*), у склопу којег су садржане одлуке о управљању ризицима, поступку интерне процјене адекватности капитала у банкама (*ICAAP*), каматном ризику у банкарској књизи и великим изложеностима банака. Преднацрт Одлуке о управљању ризицима представља квалитативне захтјеве које је банка дужна примијенити у управљању ризицима као саставним дијелом здравог корпоративног управљања и уско је повезана с имплементацијом процеса интерне процјене адекватности капитала банака. Процес интерне процјене адекватности капитала дефинисан је посебном одлуком, према којој су банке обавезне саме процјењивати интерне капиталне захтјеве за остале значајне ризике у пословању које ће утврђивати на основу свог профила ризичности. При поступку интерне процјене адекватности капитала, банке морају квантитативним методама мјерити ризике, а у случају да их је тешко квантифицирати, процјењивати значајне ризике користећи се методологијом и приступима који су најприкладнији за њену организацију и пословне активности. Преднацрт Одлуке о управљању каматним ризиком у банкарској књизи прописује минималне захтјеве за успоставу система управљања каматним ризиком у банкарској књизи који би био примјерен врсти, обиму и сложености пословања и у складу с профилом ризичности банке, а који би обухватио значајне изворе каматног ризика. Одлуком се успоставља и систем извјештавања о изложеностима каматном ризику у банкарској књизи, као и обавеза банке да проводи тестирања отпорности на стрес везано уз каматни ризик.

У октобру 2015. године потписан је Споразум о сарадњи између ЕВА и земаља SEE. Ентитетске агенције за банкарство су супотписнице овог Споразума којим БиХ стиче статус равноправног учешћа у размјенама информација са чланицама ЕУ када је у питању пословање и супервизија банкарског сектора. Према наведеном споразуму надлежне институције за супервизију у БиХ ће тежити да прилагоде своје законе, надзорне стандарде и институционална правила у складу са истим у ЕУ, те ће имати могућност давања сугестија на регулативу која је у припреми.

У циљу јачања тржишта лизинга, почетком 2016. године Влада Федерације БиХ је утврдила и Парламенту ФБиХ упутила Нацрт закона о измјенама и допунама Закона о лизингу ФБиХ којим су дефинисане три врсте лизинга: директни, индиректни и повратни. Такође, према одредбама новог закона, друштва за лизинг су дужна успоставити свеобухватан и учинковит систем управљања ризицима у складу са врстом, опсегом и сложености свог пословања који мора укључивати стратегије, политике, поступке и мјере управљања ризицима, технике мјерења ризика и подјелу одговорности у управљању ризицима.

У марту 2016. године усвојен је и Закон о измјенама и допунама Закона о посредовању у приватном осигурању ФБиХ чиме је закон усклађен са одредбама закона о банкама којим је прописано да се банке могу бавити посредовањем у осигурању. Закон о измјенама и допунама Закона о посредовању у осигурању РС је усвојен још 2009. године. На овај начин створен је правни оквир како би се банке могле бавити посредовањем у осигурању на подручју цијеле БиХ.

Влада Федерације ФБиХ је у фебруару 2016. године утврдила и Нацрт закона о добровољним пензионим фондовима. Добровољни пензиони фондови саставни су дио документа Стратегија реформе пензионог система у ФБиХ. Усвајањем Закона о добровољним пензионим фондовима у ФБиХ биће створена правна основа за даљњи развој пензионог система у ФБиХ као и за јачање тржишта капитала увођењем нове врсте фондова који се разликују по начину и критеријумима инвестирања. Народна скупштина РС је у 2009. години усвојила Закон о добровољним пензионим фондовима и пензијским плановима, а половином 2016. године би се требало основати и прво друштво за управљање добровољним пензионим фондом у РС.

У фебруару 2016. године Народна скупштина РС усвојила је Закон о стечају који ће осигурати благовремено покретање стечајног поступка. Досадашње неблаговремено покретање стечајног поступка, утицало је на умањење вриједности стечајне масе и тиме на низак степен намирења повјериоца, док су трошкови стечајног поступка били изузетно високи, а проблем су представљали и предуги судски процеси у вези са стечајним поступком. Новим законом одређен је надзорни орган Агенција за посредничке, информатичке и финансијске услуге (APIF) која ће вршити надзор и изрећи прекршајне санкције према особама које не покрену благовремено стечајни поступак, односно у року од 30 дана од дана када су наступили разлози за отварање стечајног поступка. Законом је дефинисан и појам предстечајног поступка, односно финансијско-оперативно реструктурисање, при чему стечајни судца именује повјереника, а у том поступку покушаће се превазићи све потешкоће у финансијском пословању одређеног дужника. Рок за окончање тог поступка је 150 дана, уз могућност продужења рока за још 90 дана. И у ФБиХ се очекују измјене Закона о стечају којим ће се као и у РС омогућити благовремено покретање стечајног поступка те осигурати заштита права повјерилаца.

У току 2015. године нови Закон о порезу на добит донесен је у оба ентитета, а примјењиваће се на пословну 2016. годину. Новим законима, који су припремљени према препорукама ММФ-а, се проширује порезна база на два начина, већим обухватом порезних обвезника и већим обухватом опорезивих прихода те се смањују порезно признати трошкови и одбици кроз ограничења признавања расхода у порезне сврхе. Проширење порезне основице и броја порезних обвезника потребно је ради подршке борби против порезне евазије.

У фебруару 2016. године Парламент ФБиХ је усвојио Закон о факторингу ФБиХ којим је успостављена одговарајућа регулатива која би требала поспјешити даљњи развој послова факторинга и омогућити привредним субјектима услове за ефикаснију наплату потраживања. Законом о факторингу су прописана правила и услови обављања послова факторинга, чиме се обављање факторинга омогућава искључиво правним лицима која су регистрована за обављање ове дјелатности.

Након што је у мају 2015. године БиХ ускладила Кривични закон са европским стандардима и препорукама GRECO-а, MONEYVAL комитета и FATF-а, БиХ је половином 2016. године враћена на листу земаља високог ризика, несигурних за финансијска улагања. Наиме, БиХ није правовремено провела активности на отклањању законских недостатака у области борбе против корупције и финансирања тероризма, у складу са препорукама FATF-а због чега су финансијске трансакције са БиХ поново окарактерисане као високоризичне.

У наредном периоду очекује се значајна надоградња регулаторног оквира у циљу испуњена Реформске агенде која је усвојена у јуну 2015. године. Реформска

агенда дефинише главне планове Савјета министара БиХ, Владе ФБиХ и Владе РС у погледу социоекономских реформи у наредним годинама. Њени циљеви су: подстицање одрживог, ефикасног, социјално праведног и континуираног економског раста; отварање нових радних мјеста; повећање и боље усмјеравање социјалне помоћи; и стварање повољног и социјално праведног окружења. Напори у смислу осигуравања фискалне и финансијске одрживости ће се ојачати мјерама за јачање владавине права и борбе против корупције, те јачањем административних капацитета и повећањем ефикасности јавних институција на свим нивоима власти.

Статистички додатак

Табела А1: Промјене сувереног рејтинга

Држава	Датум промјене	Standard & Poor's rejting		
		Дугорочни	Изглед	Краткорочни
Грчка	до 2009	A	Стабилан	A-1
	09.01.2009	A	Негативан, посматрање	A-1
	14.01.2009	A	Стабилан	A-2
	07.12.2009	A	Негативан, посматрање	A-2
	16.12.2009	BBB+	Негативан, посматрање	A-2
	16.03.2010	BBB+	Негативан	A-2
	27.04.2010	BB+	Негативан	B
	02.12.2010	BB+	Негативан, посматрање	BB+
	29.03.2011	BB-	Негативан, посматрање	B
	09.05.2011	B	Негативан, посматрање	C
		CCC	Негативан	C
	27.07.2011	CC	Негативан	C
	05.02.2012	CCC	Стабилан	C
	27.02.2012	SD	НМ	SD
	02.05.2012	CCC	Стабилан	C
	07.08.2012	CCC	Негативан	C
	05.12.2012	SD	-	SD
	18.12.2012	B-	Стабилан	B
	28.01.2015	B-	Негативан, посматрање	B
	15.04.2015	CCC+	Негативан	C
	22.01.2016.	B-	Стабилан	B
Ирска	до 2009	AAA	Стабилан	A-1+
	09.01.2009	AAA	Негативан	A-1+
	30.03.2009	AA+	Негативан	A-1+
	08.06.2009	AA	Негативан	A-1+
	24.08.2010	AA-	Негативан	A-1+
	23.11.2010	A	Негативан, посматрање	A-1
	02.02.2011	A-	Негативан, посматрање	A-2
	01.04.2011	BBB+	Стабилан	A-2
	05.12.2011	BBB+	Негативан, посматрање	A-2
	13.01.2012	BBB+	Негативан	A-2
	11.02.2013	BBB+	Стабилан	A-2
	12.07.2013	BBB+	Позитиван	A-2
	06.06.2014	A-	Позитиван	A-2
	05.12.2014	A	Стабилан	A-1
	05.06.2015	A+	Стабилан	A-1
Португалија	до 2009	AA-	Стабилан	A-1+
	13.01.2009	AA-	Негативан, посматрање	A-1+
	21.01.2009	A+	Стабилан	A-1
	07.10.2009	A+	Негативан	A-1
	27.04.2010	A-	Негативан	A-2
	30.11.2010	A-	Негативан, посматрање	A-2
	24.03.2011	BBB	Негативан, посматрање	A-2
	29.03.2011	BBB-	Негативан	A-3
	05.12.2011	BBB-	Негативан, посматрање	A-3
	13.01.2012	BB	Негативан	B
	06.03.2013	BB	Стабилан	B
	05.07.2013	BB	Негативан	B
	09.05.2014	BB	Стабилан	B
	20.03.2015	BB	Позитиван	B
	18.09.2015	BB+	Стабилан	B

Шпанија	до 2009	AAA	Стабилан	A-1+
	12.01.2009	AAA	Негативан, посматрање	A-1+
	19.01.2009	AA+	Стабилан	A-1+
	09.12.2009	AA+	Негативан	A-1+
	28.04.2010	AA	Негативан	A-1+
	05.12.2011	AA-	Негативан, посматрање	A-1+
	13.01.2012	A	Негативан	A-1
	26.04.2012	BBB+	Негативан	A-2
	10.10.2012	BBB-	Негативан	A-3
	23.05.2014	BBB	Стабилан	A-2
	02.10.2015	BBB+	Стабилан	A-2
Италија	до 2009	A+	Стабилан	A-1+
	20.05.2011	A+	Негативан	A-1+
	20.09.2011	A	Негативан	A-1
	05.12.2011	A	Негативан, посматрање	A-1
	13.01.2012	BBB+	Негативан	A-2
	09.07.2013	BBB	Негативан	A-2
	05.12.2014	BBB-	Стабилан	A-3
Кипар	до 2009	A+	Стабилан	A-1
	21.07.2010	A+	Негативан, посматрање	A-1
	16.11.2010	A	Негативан	A-1
	30.03.2011	A-	Негативан	A-2
	29.07.2011	BBB	Негативан, посматрање	A-2
	12.08.2011	BBB+	Негативан, посматрање	A-2
	27.10.2011	BBB	Негативан, посматрање	A-3
	13.01.2012	BB+	Негативан	B
	01.08.2012	BB	Негативан, посматрање	B
	17.10.2012	B	Негативан, посматрање	B
	20.12.2012	CCC+	Негативан	C
	21.03.2013	CCC	Негативан	C
	10.04.2013	CCC	Стабилан	C
	28.06.2013	SD	-	SD
	03.07.2013	CCC+	Стабилан	C
	29.11.2013	CCC+	Стабилан	B
	25.04.2014	B	Позитиван	B
	24.10.2014	B+	Стабилан	B
	27.03.2015	B+	Позитиван	B
	25.09.2015	BB-	Позитиван	B

Извор: Standard & Poor's

Табела А2: Индекс цијена некретнина

		Сарајево	Мостар	Зеница	Тузла	УКУПНО
2004.	Q1	47	84	60		52
	Q2	47	81	59		51
	Q3	47	82	60		51
	Q4	48	80	59		52
2005.	Q1	49	79	61		53
	Q2	49	81	60		52
	Q3	50	79	60		53
	Q4	52	82	64		56
2006.	Q1	54	84	67		59
	Q2	59	84	63		62
	Q3	58	82	66		62
	Q4	63	71	71		65
2007.	Q1	69	85	72		71
	Q2	77	90	88		79
	Q3	85	86	92		86
	Q4	94	92	95		94
2008.	Q1	100	100	100	100	100
	Q2	105	99	107	104	105
	Q3	103	102	113	114	105
	Q4	109	104	126	117	110
2009.	Q1	99	120	129	102	102
	Q2	96	125	127	105	101
	Q3	91	124	128	114	99
	Q4	89	127	119	121	97
2010.	Q1	88	119	130	119	96
	Q2	86	128	129	126	98
	Q3	85	120	126	112	94
	Q4	84	126	143	120	94
2011.	Q1	83	125	138	113	93
	Q2	84	121	140	93	92
	Q3	82	118	132	102	92
	Q4	83	124	131	107	92
2012.	Q1	84	132	130	111	94
	Q2	82	117	139	105	93
	Q3	80	124	122	103	89
	Q4	78	120	133	104	88
2013.	Q1	81	128	135	113	91
	Q2	78	127	134	113	90
	Q3	79	124	124	116	90
	Q4	76	130	136	101	88
2014.	Q1	78	121	126	104	88
	Q2	77	119	124	104	86
	Q3	77	111	126	106	86
	Q4	77	113	129	103	85
2015.	Q1	79	114	127	103	87
	Q2	80	115	127	106	89
	Q3	78	116	131	107	88
	Q4	81	117	126	106	89

Извор: ЦББиХ

Табела А3: Преглед највећих дужника по класичним кредитима

у хиљадама КМ

Подручје	Кредити, остатак дуга	Учешће у подручју	Учешће у укупним потраживањима
А: Пољопривреда, шумарство и риболов	167.119		2,4%
<i>Шумарство и сјеча дрва (искоришћавање шума)</i>			
Узгој шума и остале дјелатности у шумарству	20.720	12,4%	0,3%
<i>Биљна и сточарска производња, ловство и услужне дјелатности повезане с њима, од чега:</i>			
Узгој перади	20.664	12,4%	0,3%
В: Вађење руда и камена	151.205		2,2%
<i>Вађење угљена и лигнита, од чега:</i>			
Вађење лигнита	35.331	23,4%	0,5%
С: Прерађивачка индустрија	1.564.576		22,8%
<i>Производња пића, од чега:</i>			
Производња пива	63.317	4,0%	0,9%
<i>Производња прехранбених производа, од чега:</i>			
Производња хљеба; свјежих пецива и колача	62.956	4,0%	0,9%
Производња млијека, млијечних производа и сира	45.847	2,9%	0,7%
Остала прерада и конзервисање воћа и поврћа	34.716	2,2%	
<i>Прерада дрвета и производа од дрвета и плута, осим намјештаја; производња предмета од сламе и плетарских материјала, од чега:</i>			
Пиљење и блањање дрвета (производња резане грађе); импрегнација дрвета	81.874	5,2%	1,2%
<i>Производња готових металних производа, осим машина и опреме, од чега:</i>			
Производња металних конструкција и њихових дијелова	55.690	3,6%	0,8%
Д: Производња и снабдјевање електричном енергијом, гасом, паром и климатизација	162.926		2,4%
<i>Производња и снабдјевање електричном енергијом, гасом, паром и климатизација, од чега:</i>			
Производња и снабдјевање паром и климатизација	58.096	35,7%	0,8%
Е: Снабдјевање водом; уклањање отпадних вода, управљање отпадом те дјелатности санације околиша	59.515		0,9%
<i>Скупљање, прочишћавање и снабдјевање водом, од чега:</i>			
Скупљање, прочишћавање и снабдјевање водом	16.863	28,3%	0,2%
Ф: Грађевинарство	518.127		7,5%
<i>Градња грађевина нискоградње, од чега:</i>			
Градња путева и аутопутева	195.260	37,7%	2,8%
Г: Трговина на велико и на мало, поправка моторних возила и мотоцикала	1.994.383		29,0%
<i>Трговина на велико, осим трговине моторним возилима и мотоциклима, од чега:</i>			
Неспецијализована трговина на велико	322.620	16,2%	4,7%
Трговина на велико чврстим, течним и пливовитим горивима и сличним производима	48.548	2,4%	0,7%
Трговина на велико фармацеутским производима	77.761	3,9%	1,1%
Трговина на велико дрвом, грађевинским материјалом и санитарном опремом	58.183	2,9%	0,8%
Трговина на велико осталим производима за домаћинство	37.510	1,9%	0,5%
Неспецијализована трговина на велико храном, пићима и дуванским производима	68.002	3,4%	1,0%
Трговина на велико металном робом, инсталацијским материјалом, уређајима и опремом за водовод и гријање	47.304	2,4%	0,7%
<i>Трговина на мало, осим трговине моторним возилима и мотоциклима, од чега:</i>			0,0%
Трговина на мало у неспецијализованим продаваоницама претежно храном, пићима и дуванским производима	154.182	7,7%	2,2%
Остала трговина на мало у неспецијализованим продавницама	87.162	4,4%	1,3%
Трговина на мало моторним горивима у специјализованим продавницама	47.075	2,4%	0,7%
Н: Превоз и складиштење	295.155		4,3%
<i>Копнени превоз и цјевоводни транспорт</i>			
Цестовни превоз робе	86.668	29,4%	1,3%
Железнички превоз путника и робе	62.810	21,3%	0,9%

I: Дјелатности пружања смјештаја те припреме и услуживање хране (хотелијерство и угоститељство)	169.546		2,5%
<i>Смјештај, од чега:</i>			
Хотели и сличан смјештај	93.238	55,0%	1,4%
J: Информације и комуникације	125.881		1,8%
<i>Емитовање програма, од чега:</i>			
Емитовање телевизијског програма	37.658	29,9%	0,5%
K: Финансијске дјелатности и дјелатности осигурања	205.092		3,0%
<i>Остале финансијске услужне дјелатности, осим осигурања и пензионих фондова, од чега:</i>			
Остало кредитно посредовање	22.707	11,1%	0,3%
<i>Новчано посредовање, од чега:</i>			
Остало новчано посредовање	44.701	21,8%	0,7%
L: Пословање некретнинама	172.359		2,5%
<i>Пословање некретнинама, од чега:</i>			
Изнајмљивање и управљање властитим некретнинама или некретнинама узетим у закуп (лизинг)	87.721	50,9%	1,3%
Управљање некретнинама уз накнаду или на основу уговора	41.523	24,1%	0,6%
Агенције за пословање некретнинама	19.152	11,1%	0,3%
M: Стручне, научне и техничке дјелатности	262.441		3,8%
<i>Ветеринарске дјелатности</i>			
Ветеринарске дјелатности	53.220	20,3%	0,8%
<i>Архитектонске и инжењерске дјелатности; техничко испитивање и анализа, од чега:</i>			
Архитектонске дјелатности	44.579	17,0%	0,6%
<i>Научно истраживање и развој</i>			
Остало истраживање и експериментални развој у природним, техничким и технолошким наукама	23.518	9,0%	0,3%
N: Административне и помоћне услужне дјелатности	36.716		0,5%
<i>Путничке агенције, организатори путовања, туроператори и остале резервацијске услуге, те дјелатности повезане са њима, од чега:</i>			
Дјелатности путничких агенција	7.674	20,9%	0,1%
<i>Заштитне и истражне дјелатности</i>			
Дјелатности приватне заштите	7.319	19,9%	0,1%
O: Јавна управа и одбрана; обавезно социјално осигурање	816.649		11,9%
<i>Јавна управа те економска и социјална политика заједнице, од чега:</i>			
Опште дјелатности јавне управе	476.990	58,4%	6,9%
<i>Дјелатности обавезног социјалног осигурања, од чега:</i>			
Дјелатности обавезног социјалног осигурања	71.657	8,8%	1,0%
P: Образовање	33.133		0,5%
<i>Високо образовање</i>			
Високо образовање	19.546	59,0%	0,3%
Q: Дјелатности здравствене заштите и социјалне заштите	87.139		1,3%
<i>Дјелатности здравствене заштите</i>			
Дјелатности болница	42.675	49,0%	0,6%
R: Умјетност, забава и рекреација	17.861		0,3%
<i>Дјелатности коцкања и клађења</i>			
Дјелатности коцкања и клађења	9.797	54,9%	0,1%
S: Остале услужне дјелатности	26.761		0,4%
<i>Остале личне услужне дјелатности</i>			
Остале личне услужне дјелатности, другдје неразврстано	3.881	14,5%	0,1%
T: Дјелатности домаћинства као послодаваца; дјелатности домаћинства која производе различита добра и обављају различите услуге за властите потребе	141		0,0%
<i>Дјелатности приватних домаћинства која производе различита добра за властите потребе</i>			
Дјелатности приватних домаћинства која производе различита добра за властите потребе	126	92,3%	0,0%
U: Дјелатности вантериторијалних организација и тијела	4.754		0,1%
<i>Дјелатности вантериторијалних организација и тијела</i>			
Дјелатности вантериторијалних организација и тијела	4.571	96,2%	0,1%

Табела А4: Преглед потраживања од предузећа по типу и дјелатности

у хиљадама КМ

	Кредити		Комисиони кредити	Револинг кредити	Акредитиви	Факторинг	Гаранције	Потенцијални дуг		
	од чега	Оквирни кредити						Гаранције	Револинг кредити	Оквирни кредити
A	145.603	37.281	8.115	33.051	0	0	113	3.895	14.978	10.103
B	195.607	59.987	6.191	45.174	961	0	169	12.247	7.950	21.496
C	1.666.557	1.048.516	49.177	514.896	9.286	0	9.802	207.129	181.935	310.669
D	183.094	15.216	9.330	17.944	491	0	0	28.600	7.695	15.823
E	75.946	44.383	171	24.599	171	0	365	12.309	5.567	19.873
F	519.544	436.716	5.466	167.911	6.081	0	6.747	281.147	57.378	183.517
G	2.038.267	1.891.174	10.235	1.025.663	37.351	0	41.675	537.324	363.361	478.487
H	288.751	230.212	1.110	59.658	140	0	6.021	203.448	38.283	56.513
I	198.452	64.103	1.336	11.139	0	0	468	3.546	4.218	30.388
J	146.947	59.153	967	18.293	184	0	596	30.347	27.426	28.942
K	190.889	21.565	2.067	20.892	0	0	1.591	104.515	23.385	12.762
L	149.030	13.434	2.924	4.616	0	0	0	273	1.104	1.820
M	245.300	215.067	4.785	120.608	339	101	6.746	172.140	50.836	73.999
N	40.402	16.322	171	9.189	0	0	496	9.595	2.254	7.827
O	861.174	243	0	11.552	0	0	0	13.817	12.116	129
P	22.033	3.977	30	1.802	0	0	15	1.815	1.778	898
Q	98.361	22.786	459	11.077	0	0	525	7.565	6.224	10.652
R	11.114	2.766	22	847	0	0	0	1.604	247	955
S	34.622	22.281	95	8.357	0	0	0	4.012	1.911	8.755
T	0	0	0	0	0	0	0	0	13	0
U	17	0	0	2	0	0	0	0	2.132	0
УКУПНО	7.111.710	4.205.181	102.650	2.107.271	55.004	101	75.328	1.635.326	810.792	1.273.609
Стварни дуг:									9.452.064	
Потенцијални дуг:									3.719.727	

Извор: ЦРК

Напомена: Износ потраживања по основу кредита и комисионих кредита укључује остатак дуга и доспјелу ненаплаћену главницу.

Табела А5: Статусне промјене у банкама у периоду 2001.-2016. године

Бр.	Банка	Врста промјене	Датум промјене
1.	Sparkasse Bank d.d. Босна и Херцеговина Сарајево	Sparkasse Bank d.d. Сарајево промијенила име у Sparkasse Bank d.d. БиХ Сарајево	Q3 2014
	Sparkasse Bank d.d. Сарајево	АБС банка д.д. Сарајево промијенила име у Sparkasse Bank d.d. Сарајево	Q3 2009
	ABS banka d.d. Сарајево	Постала чланица Steiermaerkische Bank und Sparkassen AG, Erste Group	Q4 2006
	Šeh-in banka d.d. Зеница	Припојена АБС банци д.д. Сарајево	Q2 2002
2.	BBI d.d. Сарајево		
3.	БОР банка д.д. Сарајево		
4.	UniCredit Bank d.d. Мостар		
	UniCredit Zagrebačka banka BiH d.d. Мостар	UniCredit Zagrebačka banka BiH промијенила име у UniCredit Bank d.d. Мостар	Q1 2008
	Zagrebačka banka BH d.d. Мостар	Спајање са Универзал банком д.д. Сарајево у UniCredit Zagrebačku banku BiH	Q3 2004
	Univerzal banka d.d. Сарајево	Спајање са Zagrebačkom bankom BH d.d. Mostar у UniCredit Zagrebačku banku BiH	Q3 2004
	HVB Central Profit banka d.d. Сарајево	HVB Central profit banka Сарајево припојена UniCredit Zagrebačkoj banci BiH	Q1 2008
	HVB banka d.d. Сарајево	Спајање са Central Profit bankom у HVB Central Profit banku d.d. Сарајево	Q4 2004
	Central Profit banka d.d. Сарајево	Спајање са HVB bankom d.d. Sarajevo у HVB Central Profit banku d.d. Сарајево	Q4 2004
	Травничка банка д.д. Травник	Припојена Central Profit banci d.d. Сарајево	Q4 2002
5.	UniCredit Bank a.d. Бања Лука	Нова Бањалучка банка а.д. Бања Лука промијенила име	Q2 2008
	Нова Бањалучка банка а.д. Бања Лука	Припојена HVB групацији, наставила пословање као засебно правно лице	Q4 2005
	Бањалучка банка а.д. Бања Лука	Privatizovana i promijenila ime u Nova Бањалучка банка а.д. Бања Лука	Q1 2002
6.	Нуро Alpe Adria Bank d.d. Мостар		
7.	Нуро Alpe Adria Bank a.d. Бања Лука	Кристал банка а.д. Бања Лука промијенила име	Q3 2003
8.	Инвестиционо комерцијална банка (ИКБ) д.д. Зеница		
9.	Комерционално инвестициона банка (КИБ) д.д. Велика Кладуша		
10.	NLB banka d.d. Сарајево		
	NLB Tuzlanska banka d.d. Тузла	NLB Tuzlanska banka d.d. Тузла промијенила име у NLB Banka d.d. Сарајево	Q1 2012
	Comercebank bančna skupina NLB d.d. Сарајево	Припојена Тузланској банци д.д. Тузла, Тузланска банка промијенила име у NLB Tuzlanska banka d.d. Тузла	Q3 2006
11.	NLB a.d. Бања Лука		
	NLB Razvojna banka a.d. Бања Лука	NLB Razvojna banka a.d. Бања Лука промијенила име у NLB a.d. Бања Лука	Q4 2015
	LHB banka a.d. Бања Лука	Спајање са Развојном банком југоисточне Европе у NLB Razvojna banka a.d. BL	Q2 2006
	Развојна банка југоисточне Европе а.д. Бања Лука	Спајање са LHB bankom a.d. Бања Лука у NLB Razvojnu banku a.d. Бања Лука	Q2 2006
12.	Raiffeisen Bank d.d. БиХ, Сарајево		
	Raiffeisen Bank HPB d.d. Мостар	Припојена Raiffeisen banci d.d. Сарајево	Q1 2003
13.	ProCredit Bank d.d. Сарајево	Microenterprise bank d.d. Сарајево промијенила име у ProCredit Bank	Q4 2003
14.	Привредна банка Сарајево д.д. Сарајево		
15.	ZiraatBank BH d.d. Сарајево	Turkish Ziraat Bank Bosnia d.d. Сарајево промијенила име у Ziraat Bank BH	Q1 2013
16.	Унион банка д.д. Сарајево		
17.	Sberbank d.d. Сарајево	Volksbank d.d. Сарајево промијенила име у Sberbank d.d. Сарајево	Q1 2013
	Volksbank d.d. Сарајево	Sberbank групација преузела Volksbank d.d. Сарајево	Q1 2012
18.	Sberbank a.d. Бања Лука	Volksbank a.d. Бања Лука промијенила име	Q3 2007
	Volksbank a.d. Бања Лука	Sberbank групација преузела Volksbank a.d. Бања Лука	Q1 2012
	Zepter Komerc banka a.d. Бања Лука	Постала чланица Volksbank International AG, промијенила име у Volksbank a.d. BL	Q3 2007

19.	Intesa Sanpaolo banka d.d. BiH UPI banka d.d. Сарајево LT Gospodarska banka d.d. Сарајево Gospodarska banka d.d. Сарајево LT Komercijalna banka d.d. Livno	Промијенила име у Intesa Sanpaolo banka d.d. БиХ Припојена УПИ банци д.д. Сарајево Спајање са ЛТ Комерцијалном банком Ливно у ЛТ Господарску банку д.д. Сарајево Спајање са Господарском банком Сарајево у ЛТ Господарску банку д.д. Сарајево	Q3 2008 Q3 2007 Q1 2003 Q1 2003
20.	Вакуфска банка д.д. Сарајево Депозитна банка д.д. Сарајево	Припојена Вакуфској банци д.д. Сарајево	Q2 2002
21.	Нова банка а.д. Бања Лука Агропром банка а.д. Бања Лука	Нова банка а.д. Бијељина промијенила сједиште Припојена Новој банци а.д. Бијељина	Q3 2007 Q1 2003
22.	Pavlović International Banka a.d. Slobomir Бијељина Привредна банка а.д. Добој Привредна банка а.д. Брчко Семберска банка а.д. Вијелјина	Припојена Pavlović International банци Припојена Pavlović International банци Припојена Pavlović International банци	Q2 2003 Q4 2002 Q4 2001
23.	МОЈА банка д.д. Сарајево ФИМА банка д.д. Сарајево ВАБА банка д.д. Сарајево Validus banka д.д. Сарајево Љубљанска банка д.д. Сарајево	Промијенила име у МОЈА банка д.д. Сарајево Промијенила име у ФИМА банка д.д. Сарајево Промијенила име у ВАБА банка д.д. Сарајево Основана Validus банка преузела дио активе и пасиве Љубљанске банке д.д. Сарајево	Q4 2010 Q3 2007 Q1 2007 Q3 2006
24.	Банка Српске а.д. Бања Лука Balkan Investment Bank a.d. Бања Лука (BIB) Уна банка д.д. Вихаћ	BIB а.д. Бања Лука промијенила име у Банка Српске а.д. Бања Лука Национализована Припојена Balkan Investment Bank a.d. Бања Лука	Q4 2013 Q2 2013 Q4 2010
25.	Комерцијална банка а.д. Бања Лука		
26.	МФ банка а.д. Бања Лука IEFK банка а.д. Бања Лука	Промијенила име у МФ банка а.д. Бања Лука	Q3 2010

Банке којима су одузете дозволе за рад од 2002. године:

Датум промјене

1	Samelia banka d.d. Бихаћ	Q1 2002
2	Привредна банка а.д. Градишка	Q1 2002
3	Екватор банка а.д. Бања Лука	Q1 2002
4	International Commercial Bank Bosnia d.d. Сарајево	Q3 2002
5	Банка за југоисточну Европу Бања Лука	Q4 2002
6	Привредна банка а.д. Српско Сарајево	Q4 2004
7	Господарска банка д.д. Мостар	Q4 2004
8	Љубљанска банка д.д. Сарајево	Q3 2006
9	Херцеговачка банка д.д. Мостар	Q3 2012
10	Postbank ВН Поштанска банка БиХ д.д. Сарајево	Q2 2013
11	Бобар банка а.д. Бијељина	Q4 2014
12	Банка Српске а.д. Бања Лука	Q2 2016

Извор: ЦББиХ

Табела А6: Стање невладиног спољног дуга по NACE Rev 2 класификацији дјелатности дужника

ШИФРА NACE	NACE ДЈЕЛАТНОСТ	-у 000 KM-			
		31.12.2012.	31.12.2013.	31.12.2014.	31.12.2015.
01	Биљна и сточарска производња, ловство и услужне дјелатности у вези с њима	10.465	14.569	14.692	18.348
05	Вађење угљена и лигнита	...	...	540.526	623.551
07	Вађење металних руда	1.333	1.640	2.232	2.348
08	Вађење осталих руда и камена	41.890	39.506	30.872	36.851
10	Производња прехрамбених производа	54.187	40.610	20.166	37.761
11	Производња пића	21.965	15.692	16.546	16.557
12	Производња дуванских производа	...	...	32.076	27.925
13	Производња текстила	9.395	14.386	12.852	13.681
14	Производња одјеће	1.280	1.187	520	-
15	Производња коже и сродних производа	6.673	6.292	5.686	5.686
16	Прерада дрва и производа од дрва и плута, осим намјештаја; производња предмета од сламе и плетарских материјала	39.858	46.760	48.034	46.582
17	Производња папира и производа од папира	56.274	60.722	46.042	36.999
18	Штампање и умножавање снимљених записа	-	-	-	1.101
19	Производња кокса и рафинираних нафтних производа	1.191.300	1.123.315	1.454.498	1.402.330
20	Производња хемикалија и хемијских производа	74.000	110.178	99.910	111.058
22	Производња производа од гуме и пластичних маса	7.855	9.484	14.753	18.459
23	Производња осталих неметалних минералних производа	89.663	87.732	129.311	87.213
24	Производња базних метала	161.457	185.656	200.888	194.455
25	Производња готових металних производа, осим машина и опреме	9.197	11.822	18.143	18.473
26	Производња рачунара те електроничких и оптичких производа	7.237	8.664	10.620	10.656
27	Производња електричне опреме	9.826	8.886	8.635	10.873
28	Производња машина и уређаја, д. н.	12.658	12.112	12.942	8.068
29	Производња моторних возила, приколица и полуприколица	43.224	39.173	28.316	28.189
31	Производња намјештаја	2.638	2.609	2.609	1.076
35	Производња и снабдијевање електричном енергијом, гасом, паром и климатизација	51.327	65.622	111.612	138.127
38	Сакупљање отпада, дјелатности обраде и збрињавања отпада; рециклажа материјала	664	664	664	664
41	Градња грађевина високоградње	3.197	2.796	2.894	2.894
42	Градња грађевина нискоградње	39.136	42.644	43.176	45.709
45	Трговина на велико и на мало моторним возилима и мотоциклима; поправка моторних возила и мотоцикала	8.582	7.615	11.494	8.740
46	Трговина на велико, осим трговине моторним возилима и мотоциклима	265.164	253.403	240.278	249.722
47	Трговина на мало, осим трговине моторним возилима и мотоциклима	324.596	426.891	366.168	334.391
49	Копнени превоз и цјевоводни транспорт	978	978	782	-
52	Складиштење и помоћне дјелатности у превозу	2.721	2.291	2.096	1.891
55	Смјештај	70.624	80.126	90.651	37.881
56	Дјелатности припреме и услуживања хране и пића	-	-	-	1.269
59	Производња филмова, видеофилмова и телевизијског програма, дјелатности снимања звучних записа и издавања музичких записа	...	2.473	3.744	3.744
61	Телекомуникације	66.827	96.284	90.910	169.014
62	Рачунарско програмирање, савјетовање и дјелатности у вези с њима	1.772	1.007	1.007	2.043
63	Информацијске услужне дјелатности	...	...	1.280	1.276
64	Финансијске услужне дјелатности, осим осигурања и пензијских фондова	4.977.555	4.629.082	4.206.982	3.340.633

66	Помоћне дјелатности код финансијских услуга и дјелатности осигурања	10.708	11.472	10.855	10.855
68	Пословање некретнинама	452.112	542.753	682.918	289.677
70	Управљачке дјелатности; савјетовање у вези с управљањем	89.034	73.099	68.662	76.929
71	Архитектонске и инжињерске дјелатности; техничко испитивање и анализа	220.363	148.135	162.802	176.965
73	Промоција (реклама и пропаганда) и истраживање тржишта	6.001	5.481	26.991	26.995
82	Канцеларијске административне и помоћне дјелатности те остале пословне помоћне дјелатности	-	-	-	1.514
86	Дјелатности здравствене заштите	12.436	10.532	5.574	6.113
92	Дјелатности коцкања и клађења	1.708	3.073	622	622
93	Спортске, забавне и рекреацијске дјелатности	8.741	8.827	8.696	9.161
	Нераспоређено	321.856	383.036	148.951	151.299
	УКУПНО	8.788.477	8.639.279	9.040.678	7.846.368

Напомена:

Подаци су резултат анкетног истраживања о страним улагањима које ЦББиХ проводи редовито на кварталној и годишњој основи. Ови подаци обухватају само оне пословне субјекте за које располажемо информацијом да имају износ директног страног улагања већи од 100.000 КМ и микрокредитне организације у БиХ.

Табела А7: Главне ставке спољнотрговинске размјене роба

Назив	Вриједност извоза, милиони КМ	Вриједност извоза, милиони КМ	Индекс извозних цијена	Номинални раст извоза, и %	Промијена вриједности извоза (у процентним поенима)	
	2014.	2015.	I - XII 2015 I - XII 2014		ценовни ефекат	ефекат обима извоза
	1	2	3	4 = 2/1	5	6
Базни метали и производи од базних метала	1.749,1	1.652,0				
Од чега: Гвожђе и челик	625,9	529,5	93,8	-15,4	-5,6	-9,8
Алуминијум и производи од алуминијума	573,2	567,8	113,7	-0,9	11,9	-12,9
Производи од гвожђа и челика	373,9	379,2	95,9	1,4	-4,3	5,7
Производи минералног поријекла	947,1	738,2				
Од чега: Минерална горива, минерална уља и производи њихове дестилације; електрична енергија; битуменске твари; минерални воскови	836,3	633,8	90,8	-24,2	-7,7	-16,5
Разни производи	944,4	1.007,7				
Од чега: Намјештај; носачи мадраца; опрема за кревете и слични производи; свјетилке и друга расвјетна тијела која нису споменута нити укључена на другом мјесту; свијетлећи знакови, освијетљене плочице са натписом; монтажне зграде	914,1	967,3	89,1	5,8	-12,9	18,7
Машине, апарати, механички и електрични уређаји	939,5	1.018,1				
Машине, апарати и механички уређаји, котлови; њихови дијелови	591,5	596,3	97,0	0,8	-3,2	4,0
Електричне машине и опрема и њихови дијелови; апарати за снимање или репродукцију звука, телевизијски апарати за снимање или репродукцију слике и звука и дијелови и прибор за те производе	348,0	421,8	101,8	21,2	2,2	19,0
Производи хемијске индустрије или сродних индустрија	604,5	705,0				
Аноргански хемијски производи; органски и аноргански једињења племенитих метала, метала који се ријетко налазе, радиоактивних елемената и изотопа	395,5	472,7	112,5	19,5	13,3	6,2
Дрво и производи од дрвета	645,0	668,9				
Дрво и производи од дрвета; дрвени угаљ	640,3	664,0	108,7	3,7	8,3	-4,6

Главне групе извозних производа

Назив	Вриједност увоза, милиони КМ	Вриједност увоза, милиони КМ	Индекс увозних цијена	Номинални раст увоза, у %	Промијена вриједности увоза (у процентним поенима)	
	2014.	2015.	I - XII 2015 I - XII 2014	4 = 2/1	ценовни ефекат	ефекат обима увоза
	1	2	3		5	6
Производи минералног поријекла	2.813,2	2.258,0				
Од чега: Минерална горива, минерална уља и производи њихове дестилације; електрична енергија; битуменске твари; минерални воскови	2.705,1	2.142,5	78,3	-20,8	-21,9	1,1
Машине, апарати, механички и електрични уређаји	2.338,0	2.198,1				
Машине, апарати и механички уређаји, котлови; њихови дијелови	1.386,7	1.293,4	101,8	-6,7	1,7	-8,4
Електричне машине и опрема и њихови дијелови; апарати за снимање или репродукцију звука, телевизијски апарати за снимање или репродукцију слике и звука и дијелови и прибор за те производе	951,4	904,7	92,9	-4,9	-7,2	2,3
Производи хемијске индустрије или сродних индустрија	1.565,5	1.571,9				
Од чега: Фармацеутски производи	553,8	526,1	92,5	-5,0	-7,7	2,8
Етерична уља и смоле; парфимеријски, козметички или тоалетни производи	196,4	201,7	104,8	2,7	4,7	-2,0
Аноргански хемијски производи; органски и аноргански једињења племенитих метала, метала који се ријетко налазе, радиоактивних елемената и изотопа	168,2	185,6	120,4	10,3	18,7	-8,4
Разни производи хемијске индустрије	163,4	178,2	80,4	9,1	-26,7	35,7
Базни метали и производи од базних метала	1.500,3	1.536,0				
Од чега: Производи од гвожђа и челика	513,4	458,8	84,4	-10,6	-16,5	5,8
Гвожђе и челик	375,9	404,8	92,8	7,7	-8,4	16,1
Алуминијум и производи од алуминијума	236,9	229,1	113,1	-3,3	11,2	-14,5
Прехрамбене прерађевине	1.434,2	1.446,5			0,0	0,0
Пића, алкохоли и сирће	324,0	335,5	101,7	3,5	1,7	1,8
Разни прехрамбени производи	220,2	226,6	98,6	2,9	-1,5	4,4
Остаци и отпаци од прехрамбене индустрије; припремљена животињска храна	194,0	191,8	94,1	-1,1	-6,2	5,1
Производи од житарица, брашна, скроба или млијека; посластичарски производи	175,9	173,7	103,2	-1,2	3,1	-4,3

Извор: БХАС, калкулација ЦББиХ